

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลนี้ ผู้วิจัยนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลโดยทั่วไปของชุมชน

ตอนที่ 2 เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน
ในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

ตอนที่ 3 กลไกและวิธีการที่ชุมชนใช้ในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน
สำหรับรายละเอียดแต่ละตอนมีดังต่อไปนี้

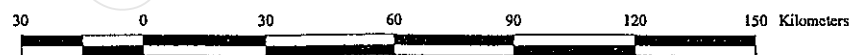
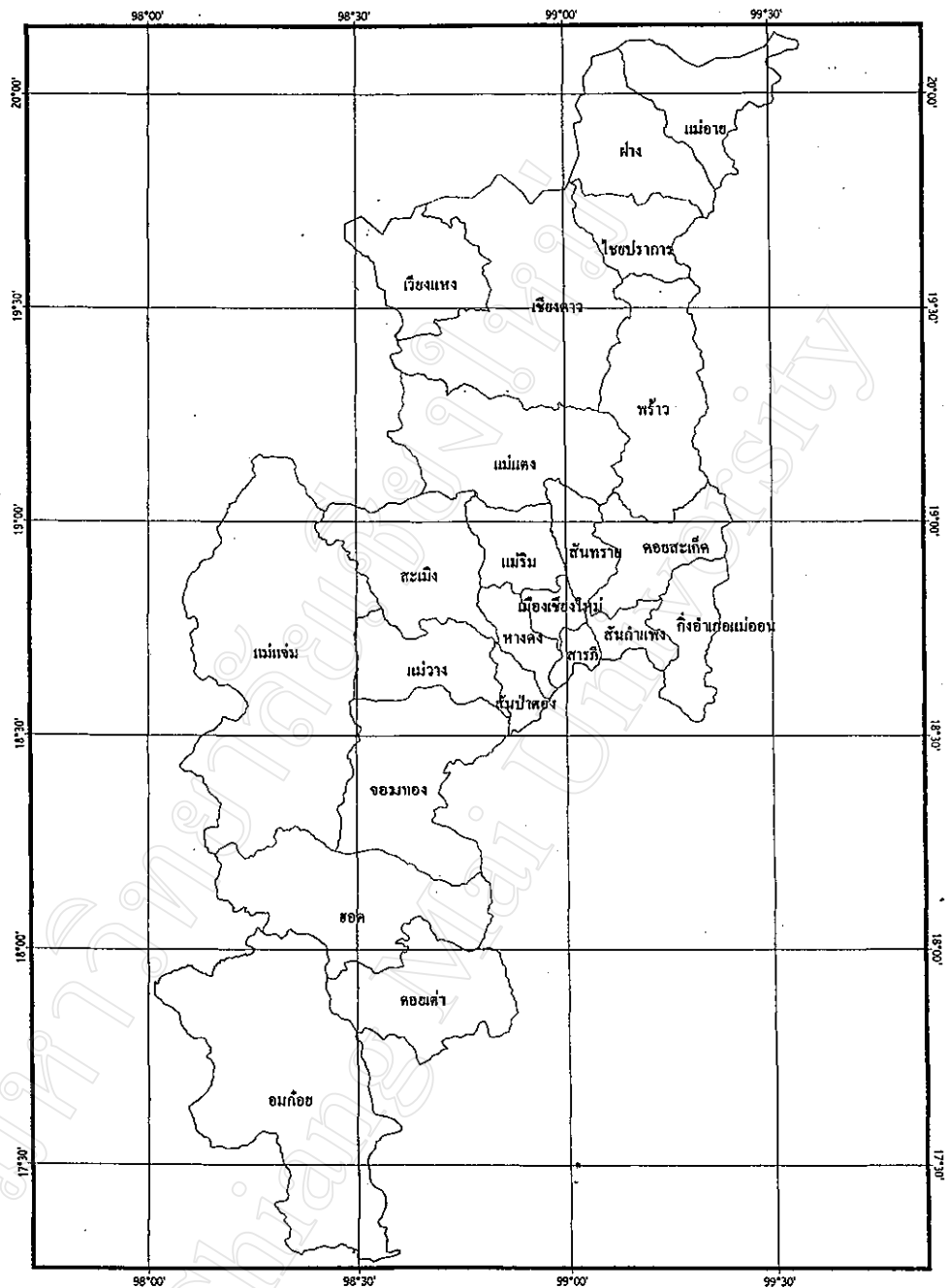
ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของชุมชน

บ้านจอมคีรี เป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งของตำบลแม่่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ ห่างจากที่ว่าการอำเภอเชียงดาว ประมาณ 5 กิโลเมตร การเดินทางจากที่ว่าการอำเภอเชียงดาวถึงปากทางเข้าหมู่บ้าน มีรถโดยสารประจำทางสาย เชียงใหม่ - ฝาง และรถประจำทางสาย เชียงใหม่ - พร้าว ผ่านทุก ๆ 30 นาที จากปากทางเข้าหมู่บ้านไม่มีรถโดยสารประจำทางผ่าน ชาวบ้านจะใช้รถจักรยานยนต์ส่วนตัว รถยนต์ หรือเดินเท้า ระยะทางประมาณ 500 เมตร ถนนภายในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง ตัดผ่านบ้านแม่่นะ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่่นะ เข้าไปทางทิศตะวันตกของถนนโชตนา (ถนนสายเชียงใหม่ - ฝาง) หลักกิโลเมตรที่ 75

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

ที่ตั้งชุมชน

หมู่บ้านจอมคีรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 3 ตำบลแม่่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ มีเนื้อที่ทั้งหมด 2,400 ไร่ สภาพพื้นที่ของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบสูง ด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบ มีอาณาเขตติดต่อกับพื้นที่หมู่บ้านอื่น ทางด้านทิศเหนือ ทิศใต้ และทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีภูเขาหรือคอยล้อมรอบ 3 ด้าน ดังนี้

ทิศเหนือของหมู่บ้าน เป็นที่ตั้งของคอยบวกกวาง
ทิศตะวันตก เป็นที่ตั้งของคอยห้วยป่ากั้ง คอยโป่งรังหินและคอยทุ่งโป่ง (เป็นเขต
ป่าอนุรักษ์)

ทิศใต้ เป็นที่ตั้งของคอยวัดราษฎร์ คอยสันป่าแดง และคอยหมั่งชะอูย (เป็นเขต
สปก.)

หมู่บ้านจอมคีรี มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งอยู่ภายในตำบลเดียวกันดังนี้
ทิศเหนือ ติดต่อบ้านป่าบง หมู่ที่ 1 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว
ทิศใต้ ติดต่อบ้านห้วยไจ้ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว
ทิศตะวันออก ติดต่อบ้านแม่นะ หมู่ที่ 2 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว
ทิศตะวันตก ติดต่อบ้านแม่เมะ หมู่ที่ 11, บ้านสันป่าเกี๊ยะ หมู่ที่ 12
และบ้านแม่ซ้าย หมู่ที่ 13 ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว

ทรัพยากรธรรมชาติ

เนื่องจากหมู่บ้านจอมคีรีมีภูเขาล้อมรอบ 3 ด้าน จึงมีป่าไม้และแหล่งน้ำค่อนข้าง
อุดมสมบูรณ์ ดังนี้

1. ป่าไม้

-ทิศเหนือ บริเวณคอยบวกกวางได้แบ่งป่าไม้เป็น 2 ส่วน คือ เขตป่า
สงวน ทางราชการห้ามมิให้ชาวบ้านเข้าไปตัดไม้ทำลายป่า หรือล่าสัตว์ ถัดจากป่าสงวนเป็น
พื้นที่เชิงเขา หน่วยงานทางราชการได้จัดสรรให้ชาวบ้านเข้าไปจับจอง และออกเอกสารสิทธิ
สปก. ให้แก่ราษฎรเป็นบางส่วน และเขตติดต่อกับคอยบวกกวาง จะเป็นเขตป่าชุมชนซึ่งเป็นที่
ตั้งของคอยสันป่าตุน ชาวบ้านจะตั้งกฎเกณฑ์ให้นำไม้จากป่าชุมชนมาใช้ประโยชน์ได้บางกรณี

-ทิศใต้ ของหมู่บ้านจะเป็นเขตป่าไม้เบญจพรรณ มีไม้ใช้สอย ตลอดจน
เป็นเขตที่ชาวบ้านเข้าไปหาของป่าต่าง ๆ เช่น เห็ด และสัตว์ป่า บริเวณ คอยหมั่งชะอูย คอยวัด
ราษฎร์ และคอยสันป่าแดง ที่ดินบริเวณนี้มีเอกสารสิทธิให้ชาวบ้านถือครอง ที่ดินบริเวณ
แถบเชิงเขา เจ้าของที่ดินจะปลูกพืชสวน เช่น มะม่วง ลำไย ลิ้นจี่ มะขามหวาน

-ทิศตะวันตก เป็นเขตป่าอนุรักษ์บริเวณคอยทุ่งโป่ง และคอยโป่งรังหิน

2. แหล่งน้ำ

- ลำน้ำแม่เมะ ต้นน้ำอยู่บริเวณคอยป่าเกี๊ยะ หมู่ที่ 13 ตำบลแม่เมะ ลำน้ำจะไหลผ่านหมู่บ้านค่อนไปทางทิศใต้ ปริมาณน้ำจะมีมากในฤดูฝน และลดน้อยลงในฤดูแล้ง

- ลำน้ำแม่ณะ ต้นน้ำอยู่บริเวณปางขุนกะ หมู่ที่ 8 ตำบลเชียงดาว เป็นลำน้ำสายเล็ก ๆ เมื่อไหลมารวมกับลำห้วยสายอื่น ๆ เป็นลำน้ำสายใหญ่เรียกลำน้ำแม่ณะ จะไหลผ่านบริเวณทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นทุ่งนาไหลผ่าน หมู่ที่ 2 บ้านแม่ณะ และหมู่ที่ 1 บ้านป่าบง ตำบลแม่ณะ ซึ่งเป็นเขตติดต่อบ้านจอมคีรี

- ลำห้วยต่าง ๆ ที่ไหลมาจากภูเขา เช่น บริเวณคอยโป่งรังหิน มีลำห้วยแม่ซ้ายไหลผ่าน ชาวบ้านจึงใช้เป็นแหล่งน้ำสำหรับทำประปาภูเขาของกลุ่มบ้านยาง (กลุ่มบ้านกะเหรี่ยง) ลำห้วยปู้ทอง เป็นลำห้วยที่เกิดจากน้ำซับ (น้ำใต้ดิน) ไหลผ่านบริเวณชายทุ่งสันลับตอง ชาวบ้านได้ขุดเป็นอ่างเก็บน้ำสำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำทำประปาหมู่บ้านสำหรับอุปโภคบริโภคของหมู่บ้านจอมคีรี และหมู่บ้านแม่ณะ หมู่ที่ 2 ถ้าหากในฤดูแล้ง น้ำใช้ไม่พอเพียง ชาวบ้านจะต้องท่อประปาดึงน้ำจากลำน้ำแม่เมะมาใช้เป็นบางครั้งในด้านการเกษตร แต่ทุกหลังคาต้องใช้น้ำอย่างประหยัด เพราะปริมาณน้ำในลำน้ำแม่เมะมีไม่มากเหมือนในฤดูฝน

ด้วยเหตุที่ชาวบ้านจอมคีรี มีแหล่งน้ำอย่างอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านจึงใช้แหล่งน้ำเหล่านี้ในการเพาะปลูก ทำสวน ทำไร่ ทำนา ตลอดจนเป็นแหล่งหาปลา และสัตว์น้ำเพื่อการบริโภคหรือนำไปขายที่ตลาดภายในหมู่บ้านเป็นการหารายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ชาวบ้านบางคนยังขุดบ่อปลา เพื่อสร้างอาชีพเสริมให้แก่ครอบครัว นอกเหนือจากการทำไร่ ทำสวน

ทรัพยากรทางสังคม

1. การคมนาคม

การติดต่อคมนาคม ภายในหมู่บ้านไม่มีรถประจำทางผ่าน เพราะเป็นหมู่บ้านที่ไม่ติดทางหลวงแผ่นดิน ชาวบ้านจะใช้รถจักรยาน จักรยานยนต์ รถยนต์ หรือใช้วิธีเดินแล้วแต่ระยะทางและความสะดวก แต่ในหมู่บ้านจะมีถนนและซอยต่าง ๆ ติดต่อกันสะดวกทั้งหมู่บ้านเพราะในสมัยที่มีงบประมาณ ชาวบ้านได้นำเงินต้นมาทำเป็นถนนคอนกรีต และในการติดต่อระหว่างบ้านจอมคีรี บ้านแม่ซ้าย หมู่ที่ 11 และบ้านปางโฮ้ง-บ้านปางฮ้าง หมู่ที่ 12 ซึ่งเคยเป็นหมู่บ้านเดียวกับบ้านจอมคีรี แต่ปัจจุบันได้แยกหมู่บ้านออกไป เป็นทางขึ้น

คอยสูง ทางลำบากมากชาวบ้านจึงช่วยกันบริจาคเงิน วัสดุก่อสร้างต่าง ๆ ในการทำถนนเชื่อมติดต่อกัน หมู่บ้านดังกล่าวในช่วงที่รถไม่สามารถผ่านได้ จนปัจจุบันนี้เส้นทางดังกล่าวสามารถเดินทางได้สะดวกในฤดูแล้ง สำหรับในฤดูฝนต้องใช้รถยนต์ขับเคลื่อนสี่ล้อหรือรถจักรยานยนต์ เป็นพาหนะเพราะทางชัน ถนนที่ยังไม่ได้เทคอนกรีตจะลื่นมาก เพราะเป็นดินลูกรัง

สำหรับการติดต่อภายนอกหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ห่างจากทางหลวงแผ่นดิน ประมาณ 1 - 2 กิโลเมตร บ้านที่ไม่ใช้รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ส่วนตัวจะใช้วิธีเดินมาขึ้นรถโดยสารที่ปากทางเข้าหมู่บ้าน โดยผ่านบ้านแม่ณะ หมู่ที่ 2 ตำบลเดียวกันนั่นเอง

2. สาธารณูปโภค

2.1 แหล่งน้ำอุปโภคบริโภค

ชาวบ้านส่วนใหญ่จะขุดบ่อน้ำตื้น หรือบ่อบาดาลทุกครอบครัวสำหรับดื่มและใช้ภายในครัวเรือนของตนเอง โดยต่อท่อประปาและใช้ปั้มน้ำอัตโนมัติ สามารถอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างดี ซึ่งภายในหมู่บ้านมีบ่อน้ำตื้น จำนวน 270 แห่ง และบ่อสูบลอยสาธารณะ 2 แห่ง

ระบบประปาหมู่บ้าน ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง จัดสร้างที่เก็บน้ำแห่งแรกที่บ้านบริเวณ คอยโป่งรังหิน แห่งที่สองจัดสร้างที่เก็บน้ำบริเวณห้วยปู่ทอง และห้วยป่าตัน ซึ่งบริเวณทั้ง 2 แห่งนี้ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านได้เล็งเห็นถึงปัญหาการจัดทำว่า เดิมทีบริเวณนี้เป็นดินโป่ง (หมายถึงดินที่อึดตัวไปด้วยน้ำ) ดินในบริเวณนี้จะเป็นโคลนเต็มไปหมด ลำห้วยที่ไหลผ่านเป็นลำห้วยสายเล็กๆ ด้วยภูมิปัญญาของชาวบ้านที่คิดว่าบริเวณนี้น่าจะมีน้ำมาก จึงช่วยกันขุดดินบริเวณนั้นให้เป็นอ่างเก็บน้ำ เพื่อกักเก็บน้ำ และต่อมาเมื่อได้รับเงินงบประมาณในการพัฒนาหมู่บ้าน จึงนำมาทำเป็นระบบประปาหมู่บ้านทั้ง 2 แห่ง แห่งแรกที่คอยโป่งรังหินใช้สำหรับกลุ่มบ้านยาง และแห่งที่ 2 ประปาห้วยปู่ทองสามารถใช้ได้พอเพียงถึง 2 หมู่บ้าน คือบ้านจอมศรี และบ้านแม่ณะ หมู่ที่ 2 รวมทั้งหมด กว่า 700 หลังคาเรือน

2.2 ไฟฟ้า

ภายในหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2502 และมีการขยายเขตการใช้ไฟฟ้าเกือบจะครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ขาดเพียง 11 หลังคาเรือน ซึ่งเป็นกลุ่มบ้านของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณบนภูเขา และระยะทางห่างไกลจากกลุ่มบ้านหลัก

สำหรับหลังคาเรือนที่มีกระแสไฟฟ้าใช้ จะมีอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า เช่น โทรทัศน์ พัดลม ตู้เย็น หม้อหุงข้าว เตารีด เครื่องซักผ้า และอื่น ๆ

2.3 โรงเรียน

บ้านจอมคีรี มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดจอมคีรี อยู่ติดกับวัดจอมคีรีด้านตะวันออก เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก จนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนนี้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2478 เป็นโรงเรียนประชาบาล ปัจจุบันเป็นโรงเรียนมัธยมขยายโอกาส สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา เปิดสอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

2.4 วัด

วัดจอมคีรี เป็นวัดเก่าแก่ของหมู่บ้าน สร้างเมื่อ พ.ศ. 2440 ภายในวัดมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 1 ศูนย์ อยู่ในความดูแลและได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกรมการศาสนา

2.5 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

นอกจากโรงเรียนบ้านจอมคีรี วัดจอมคีรีซึ่งเป็นแหล่งความรู้ของประชาชนในหมู่บ้านแล้ว ชาวบ้านยังมีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้านอีก 1 แห่ง ที่เป็นแหล่งหาความรู้และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพราะไม่เพียงแต่มีหนังสือพิมพ์รายวันอ่าน ยังมีหนังสือและเอกสารวิชาการ นิติสารตลอดจนหนังสือเก่าที่นักเรียนนำมาเก็บไว้เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้ศึกษาหาความรู้ และยังเป็นแหล่งพบปะแลกเปลี่ยนความรู้กันแห่งหนึ่งของชาวบ้านที่มาใช้บริการทุกวัน ในช่วงที่ว่างจากภาระกิจประจำวัน ซึ่งในแต่ละวันจะมีผู้มาใช้บริการมากพอสมควร ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถ้าเป็นผู้ใหญ่ส่วนมากจะเป็นผู้ชายที่มาอ่านหนังสือพิมพ์และมานั่งคุยกันทุกวัน เนื่องจากหลังจากส่วนใหญ่ผู้ชายเมื่อเสร็จจากงานทำไร่ ทำสวนแล้วไม่ต้องทำงานบ้าน ซึ่งแตกต่างจากผู้หญิงที่ต้องมีภาระในการทำงานบ้านทุกวัน ทำให้ผู้หญิงไม่ค่อยมีเวลาอ่านหนังสือพิมพ์ หรือมานั่งคุยกันได้ทุกวันเหมือนผู้ชาย

2.6 ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

ในหมู่บ้านมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน จำนวน 1 ศูนย์ มีเด็กจำนวน 50 - 60 คน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจัดสร้างขึ้นภายในวัดจอมคีรี มีพี่เลี้ยงศูนย์เด็กจำนวน 3 คน คือ นางอนงค์ กองเมือง นางสาวณัฐดา ดวงเทพ และนางสาวพรรณี คันธสุจิ เพื่อดูแลเด็กภายในหมู่บ้านที่มีอายุต่ำกว่า 5 ปี เนื่องจาก พ่อ แม่ หรือผู้ปกครองต้องไปประกอบอาชีพ ไม่มีเวลามาดูแลเด็กในเวลากลางวันได้ ศูนย์พัฒนาเด็กแห่งนี้ได้รับการสนับสนุนงบประมาณบางส่วนจากกรมการศาสนา เป็นค่าจ้างผู้ดูแลเด็กนอกเหนือจากที่เก็บ

เป็นบางส่วนจากผู้ปกครองของเด็ก และมีเจ้าหน้าที่จากสถานีนามัยบ้านแม่นะ เป็นผู้ดูแลด้านสุขภาพ ภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่เด็กทุกคนที่อยู่ในศูนย์พัฒนาเด็ก โดยมีนางจันทร์หา แสงหา เป็นผู้รับผิดชอบในการปรุงอาหารให้แก่เด็ก นอกจากนี้กิจกรรมการศาสนายังได้สนับสนุนนมสดให้เด็กได้ดื่มทุกวันทำการ

2.7 ศาลาประจำหมู่บ้าน

ในแต่ละหมู่บ้านจะมีศาลาประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง สำหรับเป็นที่พบปะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประชุมกลุ่มย่อยของสมาชิกในกลุ่มบ้านนั้น ๆ ก่อนที่จะนำมติหรือข้อหาหรือต่าง ๆ ให้แก่หมวด (หัวหน้ากลุ่มบ้าน) เป็นตัวแทนในการประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน ตามปกติจะมีการประชุมกลุ่มย่อยในกรณีที่มีข้อหาหรือเป็นครั้งคราว ไม่ได้ตั้งกฎเกณฑ์ตายตัว ถ้ามีเรื่องด่วนที่ต้องแจ้งให้ชาวบ้านทราบ หัวหน้ากลุ่มบ้านจะนัดประชุมสมาชิกกลุ่มได้ทันทีเพราะอยู่ในละแวกบ้านเดียวกันอยู่แล้ว

2.8 วิทยาลัยชาวบ้าน

วิทยาลัยชาวบ้าน เป็นโรงเรียนไม่ขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านจัดสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเจ้าหน้าที่จากองค์กรเอกชนและกลุ่มอื่นๆ เป็นสถานที่ประชุมกลุ่มของคณะกรรมการกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้าน เป็นสถานที่จัดอบรมของหมู่บ้านและหน่วยงานอื่น เป็นเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของชาวบ้านภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเครือข่าย เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมผลิตผลทางการเกษตรของหมู่บ้าน เป็นที่ติดต่อซื้อขายผลิตผลทางการเกษตรกับพ่อค้าคนกลาง เป็นที่ทำการของกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน รวมทั้งเป็นที่ตั้งของกองทุนเกลือเสริมไอโอดีน

2.9 ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน ของหมู่บ้านมีที่ทำการอยู่ในวิทยาลัยชาวบ้าน จะเปิดให้บริการแก่ชาวบ้านที่มาขอรับบริการในด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น ตรวจวัดความดันโลหิต ตรวจปัสสาวะในเบื้องต้น การจำหน่ายยาตำราหลวง จำหน่ายเกลือเสริมไอโอดีนและอื่น ๆ โดยเปิดทำการตั้งแต่ เวลา 09.00 น. ถึงเวลา 17.00 น. เป็นประจำทุกวัน

ประวัติความเป็นมาของชุมชน

หมู่บ้านจอมคีรี เป็นหมู่บ้านเก่าแก่ของ ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ จากสมุดบันทึกการก่อตั้งหมู่บ้าน ซึ่งเขียนโดย คือ นายบุญมี สุนันดา (ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว) ได้รวบรวมข้อมูลจากคำบอกเล่าของ แม่ฮุยสา (ฮุย หมายถึง ย่า หรือ ยาย) ซึ่งในขณะที่เล่าประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านนั้น แม่ฮุยสา อายุได้ 98 ปี คำบอกเล่านั้นเล่าในฐานะผู้เฒ่าผู้แก่ที่ได้เล่าให้คนรุ่นลูกหลานฟังว่า หมู่บ้านแห่งนี้ได้ก่อตั้งมาประมาณ 300 ปีเศษ ชาวบ้านที่อยู่ในหมู่บ้านดั้งเดิมเป็นคนเชื้อชาติไทย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นคนพื้นเพเดิมที่ตั้งรกรากอยู่ในบริเวณแถบนี้มาดั้งเดิม ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ๆ ครั้งแรกในการก่อตั้งหมู่บ้าน มีชาวบ้านประมาณ 50 หลังคาเรือน จากการบันทึกประวัติที่ผู้เฒ่าผู้แก่ของหมู่บ้านได้บันทึกไว้ ต้นนิษฐานว่า เดิมทีหมู่บ้านคงจะตั้งรกรากอยู่บริเวณดอยวัดราชภูร เมื่ออยู่ไปสักระยะหนึ่งเห็นว่าทำเลไม่เหมาะสม จึงได้มีการอพยพเคลื่อนย้ายที่ทำกินและที่อยู่อาศัยกันมาเรื่อย ๆ เพื่อหาทำเลที่ดีและเหมาะสมที่สุด เนื่องจากการปลูกสร้างบ้านเรือนในอดีตจะใช้วัสดุก่อสร้างที่ทำได้ในท้องถิ่น คือ ไม้ และการสร้างบ้านเรือนไม่ได้ทำอย่างมั่นคงถาวรทำให้การรื้อถอนและการปลูกสร้างไม่ยุ่งยาก ชาวบ้านจะช่วยกันรื้อถอนและช่วยกันสร้างใหม่ เมื่อมีการอพยพเคลื่อนย้ายผู้คนที่อาศัยภายในหมู่บ้าน ทำให้ลำบากแก่พระสงฆ์ในการออกไปโปรดสัตว์แก่ญาติโยม ชาวบ้านในหมู่บ้านก็มีความลำบากในการดูแลวัด ดังนั้นเมื่อมีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นที่อยู่ ก็จะมีการทิ้งวัดเดิมให้เป็นวัดร้าง (ชาวบ้านเรียกว่า วัดร้าง) แล้วมาสร้างวัดใหม่ เพราะชาวบ้านถือว่าวัดเป็นศูนย์รวมของจิตใจ ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลทะนุบำรุงพระศาสนา พระจะทำหน้าที่อบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านเป็นคนดีมีศีลธรรม จากบันทึกได้เล่าว่าได้มีการย้ายวัดจากดอยราชภูรมาอยู่ที่บริเวณทุ่งป่าช้า ชาวบ้านจะเรียกชื่อวัดตามบริเวณที่สร้างวัด คือวัดทุ่งป่าช้า จากนั้นย้ายมาตั้งวัดใหม่บริเวณทุ่งป่าก่อย เรียกว่า วัดทุ่งป่าก่อย ย้ายมาบริเวณดอยคีรีสันติ เรียกว่าวัดคีรีสันติ และท้ายที่สุดเมื่อชาวบ้านมาตั้งรกรากอยู่อย่างหนาแน่นที่บริเวณบ้านจอมคีรีซึ่งผู้ปกครองบ้านสมัยนั้น คือ ท้าวสมมติ (ท้าว หมายถึง กำนัน) ได้ร่วมกับราษฎรในหมู่บ้านก่อสร้างวัดแห่งใหม่ ตั้งชื่อว่าวัดจอมคีรี จากคำบอกเล่าของพ่อป็น แก้วใจมา อายุ 77 ปี ซึ่งเป็นมัคนายกของวัดจอมคีรีคนปัจจุบันนี้ ได้บอกกับผู้วิจัยว่า วัดจอมคีรีแห่งนี้สร้างเมื่อ พ.ศ. 2440 เมื่อเจ้าอาวาสมรณภาพไป ได้มีพระภิกษุสม เป็น เจ้าอาวาสองค์ต่อมา เนื่องจากเป็นพระนักพัฒนา ได้ร่วมกับผู้นำหมู่บ้านและชาวบ้านในการพัฒนา ปรับปรุงวัด ชุมชนให้เจริญรุ่งเรือง ต่อมาได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพระครูพุทธาธิยะวงศ์ นอกจากการพัฒนาหมู่บ้านแล้ว สิ่งที่สำคัญประการหนึ่ง คือได้ริเริ่ม

ก่อตั้งโรงเรียนประชาบาลขึ้นภายในหมู่บ้าน โดยใช้สถานที่ของวัดเป็นที่ก่อสร้างอาคารเรียน มีนายทอง พิศวงค์ เป็นครูใหญ่คนแรกของโรงเรียน

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

การจัดตั้งบ้านเรือน เมื่อเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ชาวบ้านอยู่ห่างกัน กระจาย กระจายไม่หนาแน่นเหมือนปัจจุบัน แรกเริ่มมีหลังคาเรือนประมาณ 50 หลังคาเรือน การสร้างบ้าน ตั้งอยู่ห่างกันเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ 6-7 หลัง ในปัจจุบันการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้านจะอยู่ กระจายเต็มหมู่บ้าน เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น มีการแยกครอบครัวของลูกหลาน ออกไปจากบ้านเดิมที่เคยอาศัยอยู่กับ พ่อ แม่ จึงทำให้หมู่บ้านมีหลังคาเรือนเพิ่มมากขึ้นแต่ส่วนใหญ่จะปลูกบ้านอยู่ภายในบริเวณเดียวกัน การก่อสร้างบ้านเรือนมีการปลูกสร้างหลายลักษณะ ตามฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละบ้าน แต่ส่วนใหญ่จะปลูกบ้านไม้ใต้ถุนสูง ห้องน้ำ ห้องครัว แยกจากตัวเรือน บ้านที่ประกอบธุรกิจจะปลูกสร้างแบบครึ่งตึกครึ่งไม้ ชั้นล่างทำเป็นร้าน ขายของชำ หรือทำอาชีพเสริมอื่น ๆ แต่มีไม่กี่หลังคาเรือน เช่น รับซื้อผลิตผลทางการเกษตร รับซื้อแข่งที่ชาวบ้านภายในหมู่บ้านจักสาน เป็นอาชีพเสริมของแต่ละครัวเรือนและอื่นๆ สภาพ บ้านเรือนโดยทั่วไปปลูกสร้างอย่างถาวรและมั่นคง เนื่องจากสภาพฐานะทางเศรษฐกิจของ หมู่บ้านส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ประกอบกับคนในชุมชนขยันขันแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูล ชึ่งกันและกัน

ข้อมูลประชากร

บ้านจอมคีรี มีจำนวนประชากรทั้งหมด 1,189 คน แยกเป็นชาย 629 คน หญิง 560 คน (ตารางที่ 1) จำนวนหลังคาเรือน 308 หลัง แยกเป็นหมวดต่าง ๆ จำนวน 8 หมวด (กลุ่มบ้าน) คือ กลุ่มบ้านหัวขัว กลุ่มบ้านหัวขัวทอง กลุ่มวิทยาลัยชาวบ้าน กลุ่มบ้านทรายงาม กลุ่มบ้านกระดังงา กลุ่มบ้านต่อเขต กลุ่มบ้านวังสีตุก และ กลุ่มบ้านคีรีสันติ กลุ่ม บ้านเหล่านี้จะแบ่งตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ และแบ่งตามสภาพของแนวถนนภายในหมู่บ้าน

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรของบ้านจอมคีรี แยกตาม เพศ และ อายุ

อายุ (ปี)	ชาย		หญิง		รวม	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
0 - 4	29	2.4	27	2.3	56	4.7
5 - 9	37	3.1	41	3.5	78	6.6
10 - 14	42	3.5	37	3.1	79	6.6
15 - 19	50	4.2	41	3.5	91	7.7
20 - 24	54	4.5	28	2.4	82	6.9
25 - 29	50	4.2	51	4.3	101	8.5
30 - 34	73	6.1	60	5.0	133	11.1
35 - 39	65	5.5	78	6.6	143	12.1
40 - 44	57	4.8	42	3.5	99	8.3
45 - 49	33	2.8	26	2.2	59	5
50 - 54	21	1.8	22	1.8	43	3.6
55 - 59	21	1.8	30	2.5	51	4.3
60 +	97	8.1	77	6.5	174	14.6
รวม	629	52.8	560	47.2	1,189	100

ที่มา : บัญชี 1 - 11 ของสถานีอนามัยตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่

การประกอบอาชีพในชุมชน

ชาวบ้านในหมู่บ้านเกือบทุกหลังคาเรือน ประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมที่เป็นแบบแผนสืบทอดมาจากคนรุ่นก่อน และมีวิธีการผลิตที่ไม่ต้องอาศัยตลาดจากภายนอก หมู่บ้านการผลิตจึงเป็นการผลิตแบบยังชีพ มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนภายในหมู่บ้านมาโดยตลอด โดยเฉพาะในเรื่องของการเพาะปลูกและการเก็บเกี่ยวผลผลิต จะใช้วิธีเอามือกัน (ลงแขก) แม้แต่คนที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง มีฐานะยากจนต้องเช่าที่ของผู้อื่นทำกินมาก ก็จะใช้วิธีการเอามือเหมือนกัน หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วค่าเช่าที่นาไม่ได้เป็นดวเงิน แต่จะเป็นผลิตผลที่ได้ เช่น ข้าวเปลือก ถั่วเหลือง ถั่วป่น หน่อกล้วย หรือผลิตผลได้รับความเสีย

หายจากภัยธรรมชาติ เจ้าของที่นาจะลดปริมาณผลผลิตที่จะเก็บจากผู้เช่านาลงตามผลผลิตที่ได้ ซึ่งถือว่าเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของคนภายในหมู่บ้านที่ดูแตกต่างจากท้องที่อื่น ๆ ที่คนในหมู่บ้านเช่าที่นาจากนายทุนที่อยู่ในตัวเมือง เมื่อถึงเวลาคนเช่าที่นาต้องเสียดำเช่าตามสัญญาที่ได้ตกลงไว้ ถ้าไม่มีเงิน ผู้เช่าที่นาต้องไปหาหรือกู้ยืมจากแหล่งอื่น

ต่อมาในระยะหลังประมาณ 15 - 20 ปี สภาพสังคมเปลี่ยนไป ความเจริญทางด้านวัตถุมีมากขึ้น การคมนาคมสะดวก รวดเร็ว การรับรู้ข่าวสารของชาวบ้านมีมากขึ้น วิธีการดำรงชีวิตปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ส่งผลให้ชาวบ้านมีความต้องการสินค้าที่เป็นเครื่องอุปโภคและบริโภค ตลอดจนเครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต ทำให้วิถีการผลิตแบบยังชีพปรับเปลี่ยนรูปแบบไปสู่วิถีการผลิตเพื่อขาย ทำให้ชาวบ้านที่เคยปลูกเฉพาะข้าวและพืชผักสวนครัว ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการปลูกพืช คือ หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาแล้วจะปลูกถั่วเหลืองทดแทนข้าวทันที เพื่อไม่ให้เสียเวลาพื้นที่ทำกิน และถ้ามีเวลาวางทิ้งในเวลากลางวันเวลากลางคืน หรือ ผู้เฒ่า ผู้แก่ที่ไม่ได้ออกไปทำนาทำไร่จะทำอาชีพเสริม เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว คือ อาชีพการจักสาน (สานเข่ง) ทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม

นอกจากนี้ยังมีการทำสวน ปลูกไม้ยืนต้นที่เป็นพืชเศรษฐกิจ คือ ปลูกลำไย มะขามหวานและส้มโอหวาน นอกเหนือจากนี้บางครอบครัวที่มีฐานะปานกลางจะขุดสระ เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับไว้ทำการเกษตรในฤดูแล้ง และเมื่อได้ไปศึกษาดูงานหรือได้รับความรู้เพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบล จะทดลองเลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ เมื่อได้ผลดีก็ขยายผลไปสู่ครอบครัวอื่น ๆ ในการทำการเกษตรแบบครบวงจร ซึ่งคนที่ประสบผลสำเร็จมีความยินดีที่จะให้ชาวบ้านคนอื่นมาศึกษาดูงาน และให้ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนารูปแบบให้ดียิ่งขึ้น

ในการทำกลุ่มสนทนา คณะกรรมการหมู่บ้าน และจากการสัมภาษณ์นายพรหม เก่งกล้า ซึ่งมีตำแหน่งเป็นประธาน อบต. ของตำบลแม่่นะ และเป็นผู้ใหญ่บ้าน คนที่ 13 ของบ้านจอมคีรี (ปัจจุบัน ลาออกจากความเป็นประธาน อบต. และได้รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนัน ตำบลแม่่นะ) ได้รับทราบข้อมูลว่า ในปัจจุบันนี้ ภายในหมู่บ้านได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการพระราชดำริจำนวน 20,000 บาท และจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่่นะ จำนวน 15,000 บาท รวมทั้งสิ้น 35,000 บาท ในการส่งเสริมให้ประชาชนเลี้ยงปลา และเลี้ยงกบได้มีชาวบ้านจำนวน 99 หลังคาเรือน ที่เข้าร่วมโครงการนี้

การรับจ้าง

นอกเหนือจากอาชีพหลักทำการเกษตรแล้ว อาชีพรองของชาวบ้านก็คือการจักสาน ภายในครัวเรือนและอาชีพรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่จะรับจ้างภายในชุมชน การว่าจ้างส่วนมาก จะว่าจ้างให้ทำงานในทางช่างฝีมือ เช่น ด้านช่างไฟฟ้า ช่างไม้ ช่างก่อสร้างบ้านเรือน ในการ สร้างบ้านเรือนถ้าเป็นการสร้างบ้านที่ไม่ถาวร เช่น เมื่อมีคู่บ่าวสาวที่แต่งงานใหม่ ๆ ถ้ามี เงินทองไม่มาก จะสร้างบ้านแบบชั่วคราวจะมีการลงแขกช่วยกันสร้างในหมู่บ้านพี่น้องหรือ เพื่อนฝูง แต่ถ้าเป็นการสร้างบ้านแบบถาวรมีการเขียนแบบแปลน ต้องมีการจ้างช่างฝีมือเป็น ผู้ก่อสร้าง นอกจากนี้ก็จะมีการจ้างช่างดังกล่าวซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุด เช่น อุปกรณ์ไฟฟ้า และอื่นๆ ตามความจำเป็น ช่างดังกล่าวถ้าไม่คิดงานภายในครอบครัวหรืองาน ในหมู่บ้าน บางครั้งอาจจะมีการไปรับจ้างยังหมู่บ้านใกล้เคียง จำนวนครอบครัวที่ออกไป รับจ้างภายนอกหมู่บ้าน มีจำนวน 26 ครอบครัว

การปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่เป็นอาชีพหลักของประชาชนในหมู่บ้าน

1. การปลูกข้าว

ส่วนใหญ่ชาวบ้านปลูกข้าวเหนียว เพราะชุมชนบริโคคข้าวเหนียวเป็นประจำ เดิมทีนั้นข้าวที่ชาวบ้านปลูกจะเป็นข้าวพันธุ์หมอนทอง พันธุ์ลายหลวง พันธุ์ลายน้อย แต่ใน ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาปลูกข้าวพันธุ์ กข. 8 และพันธุ์ข้าวเหนียวสันป่าตอง มีชาวบ้านบาง ครอบครัวที่ปลูกข้าวข้าวไว้รับประทานบ้างในบางครั้ง แต่ก็ปลูกไม่มากนัก พันธุ์ที่ปลูกคือข้าว ข้าวพันธุ์ กข. 6 และข้าวหอมมะลิ พื้นที่ในการปลูกข้าวทั้งหมดของหมู่บ้าน ประมาณ 779 ไร่ ชาวบ้านจะเก็บเกี่ยวในช่วงเดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม หลังจากเก็บเกี่ยวแล้วจะเก็บข้าวไว้ในยุ้งฉางเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน ระหว่างเดือน 1 ถึงเดือน 11 เหนือ (อยู่ในช่วงเดือน มกราคม - สิงหาคม) ในช่วงเดือน สิงหาคม ถ้าข้าวในยุ้งฉางเหลือมาก ชาวบ้านจะนำออกไปขายที่ตลาดเช้าภายในหมู่บ้าน หรือขายให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลิตผลทางการเกษตรที่ วิทยาลัยชาวบ้าน

การปลูกข้าวของชาวบ้านจะปลูกทั้งนาปี นาปรัง และนาไร่ มีชาวบ้านบาง ครอบครัวที่มีที่ดินบริเวณเชิงเขาซึ่งเป็นเขต สปก. จะปลูกข้าวไร่เป็นบางส่วนประมาณ 100 ไร่เศษ

2. ถั่วเหลือง

การปลูกถั่วเหลืองจะปลูกหลังจากที่เก็บเกี่ยวข้าวเสร็จแล้ว จะปลูกในระหว่างวันที่ 15 ธันวาคม - 15 มกราคม และมีการเก็บเกี่ยวในเดือน เมษายน - พฤษภาคม เมื่อก่อนชาวบ้านในหมู่บ้านจอมศรีจะปลูกถั่วเหลืองมากพอ ๆ กับการปลูกข้าว ต่อมาในระยะหลังชาวบ้านลดปริมาณการปลูกถั่วเหลืองเพียง 282 ไร่ เนื่องจากในช่วงเดือนมีนาคม ฝนจะทิ้งช่วงไปนานทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ ผลผลิตจะลดน้อยลง พอถึงเดือนพฤษภาคมเป็นช่วงที่ใกล้จะมีการเก็บเกี่ยวผลผลิต มีฝนตกชุกทำให้เมล็ดถั่วไม่สวย ไม่ได้คุณภาพ เวลาขายให้พ่อค้าคนกลางจะถูกกดราคา

3. มะม่วง

เนื่องจากบริเวณโดยรอบของหมู่บ้านเป็นภูเขา ชาวบ้านที่มีพื้นที่อยู่บริเวณเชิงเขาจะปลูกต้นมะม่วงไว้ เนื่องจากมะม่วงเป็นต้นไม้ที่ปลูกได้ผลบริเวณเชิงเขา เพราะสามารถทนความแห้งแล้งได้ มะม่วงที่ปลูกเป็นมะม่วงแก้วที่ไม่ต้องดูแลรักษามาก บริเวณที่ปลูกมะม่วงมีเนื้อที่ประมาณ 98 ไร่

4. มะขามหวาน

ในการทดลองปลูกพืชพันธุ์ไม้ต่าง ๆ นั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้เข้ามาแนะนำและหาพันธุ์ไม้มาให้ ได้มีชาวบ้านจำนวนหนึ่งที่ทดลองปลูกมะขามหวาน จำนวน 66 ไร่ ปัจจุบันนี้สามารถขายผลผลิตได้ แต่คุณภาพของผลผลิตที่ได้ยังไม่เป็นที่น่าพอใจ เพราะมีรสหวานอมเปรี้ยวเล็กน้อย และเนื้อไม่หนาเหมือนพันธุ์ที่ตลาดต้องการ อย่างไรก็ตามชาวบ้านที่ปลูกมะขามได้พยายามปรับปรุงพันธุ์ และหาวิธีที่จะทำให้ผลผลิตที่ได้มีคุณภาพมากขึ้นกว่าเดิม

5. ส้มโอ

ส้มโอของอำเภอเชิงดาว เป็นส้มโอที่มีชื่อเสียงมาก เนื่องจากมีรสหวาน บางพันธุ์จะมีรสหวานอมเปรี้ยว ซึ่งเป็นที่นิยมของผู้ที่ชอบบริโภคส้มโอเป็นประจำ ดังนั้นในหลายพื้นที่จะนิยมปลูกส้มโอไว้จำหน่ายหรือส่งให้พ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อในหมู่บ้าน บ้านจอมศรีก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่น ๆ ถึงแม้จะไม่ปลูกส้มโอทุกหลังคาเรือน แต่ก็ยังมีบางครอบครัวที่เลือกปลูกส้มโอไว้จำหน่ายเป็นอาชีพหลัก พื้นที่ปลูกส้มโอทั้งหมดของหมู่บ้านมีจำนวน 51 ไร่

6. ถิ่นจี่

ลักษณะอากาศของอำเภอเขียงดาว จะมีอากาศหนาวเย็นและฤดูหนาวมีระยะเวลานานมาก เนื่องจากสภาพพื้นที่มีภูเขาล้อมรอบ ด้วยเหตุดังกล่าวชาวบ้านจึงปลูกถิ่นจี่ไว้ ถึงแม้จะมีจำนวนไม่มากพอที่จะส่งขายให้พ่อค้าคนกลาง แต่เมื่อชาวบ้านนำผลผลิตมารวมกัน จึงมีจำนวนมากและสามารถเป็นอาชีพเสริมที่ครอบครัวมีรายได้มาจุนเจือครอบครัวได้เป็นอย่างดี เนื้อที่ในการปลูกถิ่นจี่ของหมู่บ้านมีจำนวน 35 ไร่

7. ลำไย

ลำไย เป็นไม้ยืนต้นดั้งเดิมที่ชาวบ้านนิยมปลูกไว้นอกเหนือจากการทำนา ทำไร่ เพราะไม่ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดเวลาเหมือนพืชล้มลุกอื่นๆ แต่มาในระยะหลัง ชาวบ้านบางครอบครัวหันไปปลูกพืชอื่นตามความต้องการของตลาด เช่น มะขามหวาน ส้มโอ หรือถิ่นจี่ ทำให้ผลผลิตของลำไยลดน้อยลงไป ปัจจุบันนี้พื้นที่ที่ปลูกลำไยเหลือเพียง 30 ไร่

นอกจากเหนือจากการปลูกพืชต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ชาวบ้านยังปลูกพืชอื่น ๆ บ้างเล็กน้อยในแต่ละครอบครัวเพื่อการยังชีพ และเป็นอาชีพเสริมในบางครั้ง ส่วนใหญ่จะเป็นการปลูกพืชล้มลุก จำนวนเนื้อที่ที่ปลูกทั้งหมดประมาณ 65 ไร่

ตาราง 2 ปฏิทินการปลูกพืชของชาวบ้าน บ้านจอมคีรี

กิจกรรม	ม.ค	ก.พ	มี.ค	เม.ย	พ.ค	มิ.ย	ก.ค	ส.ค	ก.ย	ต.ค	พ.ย	ธ.ค
ข้าว												
ถั่วเหลือง												
ลำไย												
ไม้ยืนต้นอื่นๆ												

ที่มา : จากการสนทนากลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้าน และจากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน

ในสมัยก่อนเมื่อชาวบ้านมีวิธีการผลิตแบบยังชีพ มีข้าว พืชผักสวนครัวตลอดจนหาอาหารได้จากธรรมชาติ การจัดแบ่งฐานะหรือการขาดแคลนรายได้ที่เป็นตัวเงินไม่ปรากฏให้เห็นชัดเจน การแข่งขันไม่ค่อยปรากฏ ตระกูลไหนที่มีลูกหลานมากและขยันขันแข็งจะหักล้าง

ทางพง เพื่อทำเป็นพื้นที่เกษตรได้มาก ครอบครัวที่มีคนน้อยหรือดำรงชีพแบบสมถะก็จะมีพื้นที่ทำกินน้อย เมื่อมาถึงสมัยปัจจุบันผู้ที่มีที่ดินมากจะจัดอยู่ในอันดับฐานะปานกลาง เพราะมีแต่ที่ดินทำกิน ส่วนเงินสดมีไม่มากเท่าไร ซึ่งคนที่อยู่ในฐานะปานกลางของหมู่บ้านส่วนมากจะมีอาชีพด้านการเกษตร คือ 252 ครอบครัว ส่วนคนยากจนไม่มีที่ดินของตนเองมีอาชีพรับจ้างมี 56 ครอบครัว รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ประมาณ 30,000 บาท/ปี (ข้อมูลจาก กชช. 2 ค. และจากการทำกลุ่มสนทนาคณะกรรมการหมู่บ้าน และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน) รายได้ส่วนหนึ่งแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันของครอบครัว ส่วนหนึ่งใช้ในการลงทุนการเกษตรซึ่งในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี มีการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง และยาปราบศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนด้านการผลิตสูงขึ้นเป็นเงาตามตัว ประกอบกับราคาของผลิตผลทางการเกษตรตกต่ำ ต้นทุนสูงกว่าราคาที่ขายได้ส่งผลให้ชาวบ้านต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ทำให้ชาวบ้านต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับระบบการกู้เงิน ทั้งในระบบและนอกระบบ

สภาพหนี้สินและแหล่งเงินกู้

ถ้าดูจากสภาพภายนอกและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ชาวบ้านในภาพรวมมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี แต่ถ้ารู้จักกับชุมชนจะพบว่ายังมีหลังคาเรือนเพียงไม่กี่หลังเท่านั้นที่มีฐานะดีจริง ๆ ส่วนใหญ่จะมีฐานะปานกลางและเมื่อมีปัญหาราคาสินค้าตกต่ำไม่คุ้มกับการลงทุนทำให้ชาวบ้านต้องไปกู้ยืมเงินจากญาติพี่น้องหรือแหล่งเงินกู้ต่าง ๆ ที่อยู่นอกหมู่บ้าน เพื่อนำเงินดังกล่าวมาลงทุน สำหรับแหล่งเงินกู้ที่สำคัญที่ชาวบ้านใช้บริการ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งมีชาวบ้านรวมกลุ่มเพื่อขอกู้เงินจาก ธ.ก.ส. ถึง 120 หลังคาเรือน นอกจากการกู้เงินจาก ธ.ก.ส. แล้ว ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่ได้นำเมล็ดพันธุ์ข้าว ถั่วเหลือง ยาฆ่าแมลง ปุ๋ย ตลอดจนสารเคมีอื่น ๆ จากกองทุนของกลุ่มเกษตรกรทำไร่ไถนาไปแล้ว ไม่สามารถชำระคืนได้หมด เนื่องจากผลผลิตที่นำส่งกองกลางของกลุ่มมีราคาต่ำไม่สามารถหักล้างหนี้สินได้หมด ทำให้ชาวบ้านหลายครอบครัวที่เป็นหนี้ค้างชำระกองทุนเกษตรกรของหมู่บ้านเป็นยอดเงินรวมทั้งสิ้น ประมาณ 400,000 บาท (สี่แสนบาทถ้วน) นอกจากนี้บางครอบครัวที่ขาดสร้งเงิน ยังสามารถกู้ยืมจากกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้านหรือจากกลุ่มแม่บ้านอีกแห่งหนึ่ง แต่จำนวนเงินที่กู้ยืมไม่มากเหมือนกู้ยืมเงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

การเมืองและการปกครองของชุมชน

ชุมชนบ้านจอมคีรี เมื่อเริ่มก่อตั้งหมู่บ้านใหม่ ชาวบ้านจะปกครองกันเอง ผู้ปกครองหมู่บ้านในสมัยนั้นเรียก พยา (พยา หมายถึง ผู้ใหญ่บ้าน) ชาวบ้านจะคัดเลือกจากผู้ที่เก่งกล้าสามารถ มีวิชาอาคม ผู้ปกครองคนแรกของชุมชนบ้านจอมคีรี คือ พยาพิบาล ต่อมาเมื่อมีการพัฒนาและไปมาหาสู่หมู่บ้านอื่น ได้มีการ คัดเลือกทั่ว ซึ่งหมายถึง กำนัน เป็นผู้ปกครองดูแลชุมชนหมู่บ้านอื่นด้วย

ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งหมู่บ้าน มาจนถึงปัจจุบัน บ้านจอมคีรีมีผู้ปกครองหมู่บ้านทั้งหมดจำนวน 13 คน ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน คือ นายพรหมา เก่งกล้า เป็นผู้ใหญ่บ้าน เมื่อวันที่ 15 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2533 และเมื่อ วันที่ 19 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2543 ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนันตำบลแม่นะ

ในหมู่บ้านจอมคีรี จัดให้มีการประชุมชาวบ้านประมาณเดือนละ 1 ครั้ง หลังจากผู้ใหญ่บ้านไปประชุมประจำเดือน ณ ที่ว่าการอำเภอเชียงดาวมาแล้ว ก็จะนำผลการประชุมมาชี้แจงให้ชาวบ้านทราบ โดยใช้ศาลาการเปรียญของวัดจอมคีรีเป็นสถานที่จัดประชุม

ในการประชุมแต่ละครั้ง เลขาคณะกรรมการหมู่บ้านจะเป็นผู้บันทึกการประชุมและมีการลงลายมือชื่อผู้เข้าร่วมประชุมทุกหลังคาเรือน ถ้าหากมีคนขาดประชุม มติของหมู่บ้าน คือ จะมีการตัดสิทธิบางอย่างที่หลังคาเรือนนั้น ๆ ควรได้รับ เช่น เมื่อมีการแจกเมล็ดพันธุ์พืช หลังคาเรือนที่ขาดการประชุมจะไม่ได้รับการจัดสรร ยกเว้นกรณีที่มีเหตุจำเป็นและได้มาชี้แจงให้กรรมการหมู่บ้านทราบว่าเป็นเรื่องสุดวิสัยที่จะเข้าร่วมประชุมได้ แต่จากการสอบถามคณะกรรมการหมู่บ้านทราบว่า ในการประชุมแต่ละ ครั้งชาวบ้านจะมาร่วมประชุมครบเสมอ

บ้านจอมคีรี แบ่งการปกครองออกเป็น 8 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีหลังคาเรือนกลุ่มละ 35 - 50 ครัวเรือน ในแต่ละกลุ่มมีหัวหน้ากลุ่ม (ชาวบ้านเรียก แก่หมวด) ในการดูแลลูกบ้านกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งการแบ่งกลุ่มบ้านในการปกครองทำให้ง่ายต่อการบริหารจัดการ เป็นการกระจายอำนาจให้หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ดูแลลูกบ้านอย่างใกล้ชิด และหัวหน้ากลุ่มแต่ละกลุ่มจะขึ้นตรงต่อผู้ใหญ่บ้าน

สำหรับการบริหารหมู่บ้านนั้นเป็นไปตามกฎหมายการปกครองท้องถิ่น คือ ทุกหมู่บ้านจะมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านเป็นประธานและมีกรรมการอีก 9 ฝ่าย คณะกรรมการหมู่บ้านมีหน้าที่บริหารหมู่บ้านตามหน้าที่และภารกิจที่กำหนดไว้ กรรมการหมู่บ้านแห่งนี้มีความเข้มแข็ง มีแนวคิดที่จะพัฒนาหมู่บ้านตลอดจนมีลักษณะในการนำชาวบ้านให้มีกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน

การแบ่งเขตการปกครองที่จัดตั้งโดยทางราชการ มีการแบ่งหน้าที่การบริหารงาน ภายในหมู่บ้านเป็น 9 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายกิจการปกครอง ฝ่ายกิจการคลัง ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบ ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ ฝ่ายกิจการศึกษา และวัฒนธรรม ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม ฝ่ายกิจการสาธารณสุข ฝ่ายกิจการสตรี และฝ่ายกิจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแต่ละฝ่ายมีคณะกรรมการหมู่บ้าน (กม.) ที่รับผิดชอบดังนี้

1. ฝ่ายกิจการปกครอง ได้แก่ นายบุญแทน การะหงษ์
2. ฝ่ายกิจการคลัง ได้แก่ นายประสิทธิ์ อุ่นตาน้อย
3. ฝ่ายกิจการป้องกันและรักษาความสงบ ได้แก่ นายบุญแทน การะหงษ์
4. ฝ่ายกิจการพัฒนาหมู่บ้านและส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ นายเรืองฤทธิ์ กองเมือง
5. ฝ่ายกิจการศึกษาและวัฒนธรรม ได้แก่ นายบุญศรี อุ่นใจ
6. ฝ่ายกิจการสวัสดิการและสังคม ได้แก่ นายสุคำ กีก้อง
7. ฝ่ายกิจการสาธารณสุข ได้แก่ นายบัน เก่งกล้า
8. ฝ่ายกิจการสตรี ได้แก่ นางสุจา กมลพันธุ์
9. ฝ่ายกิจการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ นายดวงแก้ว เก่งกล้า

องค์กรต่างๆ ในชุมชน

บ้านจอมทิมมี กลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ทั้งที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ

1. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน

กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นกลุ่มที่จัดตั้งตามนโยบายของกระทรวงสาธารณสุขที่จะพัฒนาสุขภาพของประชาชนให้ดีขึ้นหน้า ตามเป้าหมายขององค์การอนามัยโลก (WHO) ที่มีคำขวัญว่า “สุขภาพดีถ้วนหน้าใน ค.ศ. 2000” เพื่อให้การบริการสาธารณสุขเข้าถึงประชาชนในชนบท กระทรวงสาธารณสุขจึงมีนโยบายให้ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส. ปัจจุบันได้รับการอบรมพัฒนา

ศักยภาพให้เป็น อสม. กันหมดแล้ว) โดยการคัดเลือกอาสาสมัครจากชุมชนเข้ามา เป็นตัวแทนของหมู่บ้านในการเข้ารับการอบรมเพิ่มความรู้ ในด้านสาธารณสุขและบทบาทหน้าที่ เพื่อให้เป็นแกนนำในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน ระยะแรกของการเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข จะต้องเข้ารับการอบรมความรู้ด้านสาธารณสุข จำนวน 5 วัน เพื่อเป็นผู้สื่อข่าวสาธารณสุข (ผสส.) จำนวน 16 คน เนื่องจากในขณะนั้นหมู่บ้านมีหลังคาเรือนไม่มากเหมือนปัจจุบัน หลังจากนั้นจะคัดเลือกตัวแทน ผสส. จำนวน 1 คน อบรมเพิ่มเติมเพื่อพัฒนาทักษะในการปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยให้ฝึกปฏิบัติงานที่สถานีอนามัย ต่ออีก 10 วัน เรียกว่า อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทั้ง อสม. และผสส. จะแบ่งความรับผิดชอบช่วยกันดูแลและแจ้งข่าวสารทางด้านสาธารณสุข 1 คน ต่อ หลังคาเรือน 10 - 15 หลัง ต่อมาภายหลังหมู่บ้านได้มีจำนวนหลังคาเรือนเพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 308 หลังคาเรือน และมีการพัฒนาศักยภาพ ผสส. จึงมีการอบรม อสม. เพิ่มขึ้นจากเดิมเป็น 28 คน

สำหรับ อสม. ของหมู่บ้านจอมคีรี เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2522 ในการรับสมัครครั้งแรกมีผู้สมัครถึง 21 คน แต่ได้รับการคัดเลือกเพื่อเข้ารับการอบรมเพียง 16 คนเท่านั้น เพราะจำนวนหลังคาเรือนไม่มากเหมือนในปัจจุบัน มีเพียง 120 หลังคาเรือนเท่านั้น การปฏิบัติงานสาธารณสุขมูลฐานในระยะแรก มีประมาณ 8-10 งาน ปัจจุบันนี้งานสาธารณสุขมูลฐานเพิ่มเป็น 14 งาน

ในช่วงแรกของการปฏิบัติงาน จะมีการจัดตั้งกองทุนขึ้นในหมู่บ้านโดยการระดมเงินทุนจากทุกหลังคาเรือน หลังคาเรือนละ 10 บาท จำนวน 208 หลังคาเรือน เมื่อครบปีมีการปันผลกำไรคืนให้แก่สมาชิก แต่ได้กำไรไม่มากชาวบ้านจึงไม่รับเงินปันผล แต่ได้ยกเงินดังกล่าวไว้ให้กองทุนนำไปดำเนินการพัฒนา หรือนำไปพัฒนาหมู่บ้านด้านอื่น ๆ เพราะยาที่นำมาจำหน่าย จะจำหน่ายตามราคาป้ายที่ติดมากับกล่องยา ทำให้ได้กำไรไม่มาก ในระยะหลังเมื่อมีการจัดตั้งศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) โดยมีที่ทำการอยู่ที่วิทยาลัยชาวบ้าน อสม. ที่ปฏิบัติงานได้รับการอบรมพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ และมีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในกลุ่มอาสาสมัครจากหมู่บ้านอื่น ๆ การมาปฏิบัติงานที่ ศสมช. ของกลุ่ม อสม. ทุกคนไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ แต่ทุกคนมาด้วยความเสียสละเพื่อประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน โดยผลัดเปลี่ยนกันมาปฏิบัติงานวันละ 1 คน จนครบ 28 คน หมุนเวียนกันไปทุกวัน ต่อมาในหมู่บ้านได้ใช้วิทยาลัยชาวบ้านเป็นศูนย์รวมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และเป็นสถานที่จัดอบรมชาวบ้าน เป็นศูนย์รวมของผลิตผลทางการเกษตร เป็นที่เก็บยา

ฆ่าแมลง ปลูก วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และคัดเลือกกรรมการ 1 คน เป็นผู้ควบคุมวัสดุ อุปกรณ์ดังกล่าว ตลอดจนการจัดทำบัญชีรายรับ รายจ่าย ของกองทุนต่าง ๆ ของหมู่บ้าน และ กรรมการดังกล่าวเป็น อสม. ด้วย กลุ่ม อสม. จึงให้กรรมการคนดังกล่าวทำหน้าที่ขยายและ ขยายเกลื่อนนามัยเพียงผู้เดียว เหตุผลประการหนึ่งที่ทำให้ อสม. ปฏิบัติงานเพียงคนเดียวที่ ศสมช. เพราะปัจจุบันไม่ค่อยมีคนในหมู่บ้านไปใช้บริการมากเหมือนเมื่อก่อน เนื่องจากการ ออกบัตรสวัสดิการประชาชนด้านรักษาพยาบาล และบัตรประกันสุขภาพ ประเภทต่าง ๆ ของ หมู่บ้าน ทำให้เกือบครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ไปรับบริการที่สถานี นามัยตำบลแม่นะ ซึ่งตั้งอยู่ปากทางเข้าหมู่บ้าน ชาวบ้านสามารถไปรับบริการได้สะดวก และรับบริการฟรี แต่อย่างไรก็ตามในกรณีที่มีกิจกรรมพิเศษ อสม. ทุกคนจะมาร่วมกิจกรรม ทุกครั้ง และทุก ๆ เดือนจะมีการประชุมในกลุ่ม อสม. อย่างสม่ำเสมอที่สถานีอนามัย ถ้าไม่ติด การกิจใด ๆ อสม. ที่ว่างจากงานจะมาร่วมปฏิบัติงานที่ ศสมช. เพื่อร่วมปรึกษาหารือกับ คณะกรรมการหมู่บ้าน ตลอดจนชาวบ้านคนอื่น ๆ ในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้าน อย่างสม่ำเสมอ

2. กลุ่มเหมืองฝาย

ในหมู่บ้านมีฝายกั้นน้ำ จำนวน 3 แห่ง คือ ฝายหิน ฝายหลวง และฝายน้อย แต่ละฝายจะมีแก่งฝาย (หัวน้ำเหมืองฝาย) ที่ได้รับการคัดเลือกจากชาวบ้านที่ใช้น้ำ จากฝายนั้น ๆ เพื่อให้เป็นผู้ดูแลรับผิดชอบในการจัดการใช้น้ำจากฝายตามกติกาการใช้น้ำ ที่ส่วนรวมกำหนด เพื่อป้องกันการขาดแคลนน้ำในอนาคต เช่น มีกฎว่าถ้าใครขโมยน้ำจะ ถูกตัดสิทธิในการปล่อยน้ำเข้ามา 15 วัน แก่งเหมืองฝาย เป็นผู้ควบคุมและดูแลกฎกติกาอย่าง เคร่งครัด

นอกจากนี้แล้ว ในแต่ละปีชาวบ้านที่ใช้น้ำจากฝายทั้ง 3 แห่งนี้ จะมีการ นัดหมายกันมาขุดลอกฝายตลอดจนแผ้วถางหญ้าที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณรอบ ๆ ซึ่งจะตรงกับเดือน 9 เหนือ แรม 13 ค่ำ ซึ่งจะตกอยู่ในช่วงเดือนมิถุนายน และในวันนี้จะทำพิธีไหว้ผีเจ้าที่เหมือง ฝาย โดยชาวบ้านจะไหว้ผีเจ้าที่ด้วยไก่ และสุรา แต่เมื่อครบรอบปีที่ 3 ต้องไหว้ด้วยหมูเป็นตัว หลังจากที่ทำงานขุดลอกฝายและแผ้วถางหญ้าเสร็จแล้วชาวบ้านจะนำของที่เช่น ไหว้มารับ ประทานร่วมกัน ทำให้ชาวบ้านที่มาทำงานด้วยความสนุกสนาน และมีความรักใคร่ ผูกพัน กันมากขึ้น

3. กลุ่มออมทรัพย์

ชาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมา เพื่อเป็นการช่วยเหลือกันภายในหมู่บ้านยามขาดแคลน สมาชิกรายใดที่ต้องการใช้เงินสามารถกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ของหมู่บ้าน สมาชิกของกลุ่มมี 250 ราย ปัจจุบันมีเงินหมุนเวียนประมาณ 300,000 บาท การออมทรัพย์ของหมู่บ้านนี้จะแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนหนึ่งจัดตั้งเพื่อการผลิตของหมู่บ้าน สมาชิกสามารถกู้ยืมได้ อีกส่วนหนึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสพระชนมายุครบ 72 พรรษา สมาชิกไม่สามารถกู้ยืมหรือถอนเงินได้ภายในระยะ 5 ปี

4. กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านมีสมาชิกทั้งสิ้น 80 คน จัดตั้งขึ้นเพื่อให้กลุ่มแม่บ้านช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และมีส่วนร่วมในการทำประโยชน์ให้ส่วนรวม เช่น เมื่อหมู่บ้านมีงานประเพณีหรือมีกิจกรรมที่ต้องมีการต้อนรับผู้ที่มาศึกษาดูงาน กลุ่มแม่บ้านจะเป็นผู้ประกอบอาหารจัดเลี้ยง จัดดอกไม้และสถานที่ ซึ่งกลุ่มแม่บ้านสามารถทำได้เป็นอย่างดี โดยไม่ขาดตกบกพร่อง ต่อมาได้มีเจ้าหน้าที่เคหะกิจการเกษตรและเจ้าพนักงานการเกษตรประจำตำบล ได้มาแนะนำ ส่งเสริม ตลอดจนถ่ายทอดความรู้ด้านการทำขนม การจัดดอกไม้ การถนอมอาหาร และอื่น ๆ ซึ่งสามารถทำเป็นอาชีพเสริมรายได้ของกลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านของบ้านจอมคีรี มีการบริหารงานโดยคณะกรรมการกลุ่ม ซึ่งมีนางสาขชล เก่งกล้า ภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน เป็นประธานกลุ่มแม่บ้าน นอกจากการดำเนินกิจกรรมภายในหมู่บ้านแล้ว ถ้ามีกิจกรรมอื่นที่เป็นประโยชน์และเป็นการให้ความร่วมมือแก่หน่วยงานของทางราชการแล้ว กลุ่มแม่บ้านทุกคนจะเสียสละไปร่วมงานต่าง ๆ อยู่เสมอ

5. กลุ่มเกษตรกร

หมู่บ้านจอมคีรีได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร มาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าถูกพ่อค้าคนกลางเอารัดเอาเปรียบทุกขั้นตอนในการซื้อขายสินค้า นับตั้งแต่การซื้อเมล็ดพันธุ์พืช ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ตลอดจนวัสดุการเกษตรอื่นๆ พ่อค้าคนกลางจะคิดในราคาแพงมาก หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วเมื่อนำมาขายจะถูกกดราคาทำให้เกษตรกรประสบปัญหาขาดทุน ถ้าหากไม่มีการรวมกลุ่มช่วยเหลือกันและกันแล้ว ชาวบ้านคงจะมีหนี้สินล้นพ้นตัว ชาวบ้านจึงรวมตัวกันระดมหุ้นจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรขึ้นมา โดยขณะนั้นพ่อสมาน สามสาย เป็นผู้ใหญ่บ้านได้เป็นแกนนำในการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร ในระยะแรกของการจัดกลุ่มได้มีการซื้อปุ๋ย และวัสดุการเกษตรอื่น ๆ มาขายเงินเชื่อให้แก่กลุ่ม

เกษตรกร หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วให้นำผลผลิตมาขายให้แก่พ่อค้าคนกลางในรูปของกลุ่มเกษตรกร โดยใช้สถานที่วิทยาลัยชาวบ้านเป็นศูนย์กลางรับซื้อและแลกเปลี่ยนสินค้าทำให้กลุ่มเกษตรกรขายสินค้าได้ราคาดี ผลการดำเนินงานของกลุ่มปรากฏว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี คณะกรรมการหมู่บ้านและสมาชิกกลุ่มมีแนวคิดที่จะขยายเครือข่ายกลุ่มดังกล่าวไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง เพื่อเป็นการช่วยเหลือกลุ่มเกษตรกรด้วยกัน จึงเปิดโอกาสให้เกษตรกรนอกหมู่บ้านสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำให้กลุ่มมีเงินทุนมากขึ้นในปี พ.ศ. 2535 ได้มีเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเกษตรอำเภอเชียงดาวมานำให้กลุ่มเกษตรกรของหมู่บ้านไปจดทะเบียนกลุ่ม คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้จดทะเบียนกลุ่มดังกล่าวโดยใช้ชื่อว่า “กลุ่มเกษตรกรทำไร่แม่ณะ” นับตั้งแต่นั้นมากลุ่มเกษตรกรของบ้านจอมศรีจึงกลายเป็นกลุ่มที่จัดตั้งอย่างเป็นทางการ

หลังจากนั้นคณะกรรมการกลุ่ม ได้ตั้งซื้อปุ๋ย เคมีภัณฑ์ จาก อตก. โดยตรงทำให้ชาวบ้านได้ซื้อสินค้าเงินเชื่อในราคาที่ถูกลง และผลกำไรส่วนหนึ่งยังได้รับการปันผลคืน ในปัจจุบันนี้กลุ่มเกษตรกรทำไร่แม่ณะ มีเงินทุนเวียนในกลุ่มเป็นเงินถึง 1 ล้านบาทเศษ

6. กองทุนหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านมีการระดมทุนจากชาวบ้าน เพื่อจัดตั้งกองทุนต่าง ๆ เช่น กองทุนสุขภาพ กองทุนโภชนาการ กองทุนยา กองทุนเกลือเสริมไอโอดีน ซึ่งกองทุนเหล่านี้กระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้สนับสนุนให้มีการจัดตั้งโดยให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมเพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในชุมชนและขยายผลไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง จากการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องของกองทุนสาธารณสุข ทำให้ชุมชนสามารถลดปัญหาทางด้านสาธารณสุขลงอย่างมากมาย ในปัจจุบันนี้อัตราป่วยด้วยโรคติดต่อในระบบทางเดินอาหารของหมู่บ้านได้ลดลงจนไม่เป็นปัญหาของหมู่บ้าน เนื่องจากทุกหลังคาเรือนมีส้วมใช้อย่างครอบคลุม มีน้ำสะอาดดื่ม ชาวบ้านมีความรู้เกี่ยวกับสุขวิทยาส่วนบุคคล อัตราการป่วยด้วยโรคติดต่อในระบบทางเดินอาหารจึงลดลง ในกลุ่มบ้านยาง ซึ่งเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ทางหมู่บ้านได้นำเงินจากกองทุนสุขภาพไปซื้อหัวส้วมให้ทุกหลังคาเรือน และให้ชาวบ้านเป็นผู้จัดทำหัวส้วมตัวเอง นอกจากกองทุนทางด้านสาธารณสุขแล้ว หมู่บ้านยังมีกองทุนอื่น ๆ อาทิ กองทุนออมทรัพย์กลุ่มเกษตรกร กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ ของสมาชิก ธกส. กองทุนฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน นอกเหนือจากกองทุนแล้ว ยังมีการจัดตั้งกลุ่มอื่น ๆ อีก เช่น กลุ่มพ่อบ้านเกษตรกรมีการระดมเงินทุนเพื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม กลุ่มเกษตรกรผู้ทำสวนถั่วเหลือง ในแต่ละกลุ่มหรือแต่ละกองทุนจะมีการบริหารจัดการกองทุนโดยแต่งตั้ง

คณะกรรมการขึ้นมาดำเนินการ โดยการคัดเลือกผู้ที่เหมาะสม ซึ่งชาวบ้านบางคนอาจจะได้รับการคัดเลือกเป็นกรรมการหลายกองทุน และแต่ละกองทุนจะขึ้นตรงต่อผู้ใหญ่บ้าน

กลุ่มที่จัดตั้งอย่างไม่เป็นทางการ

1. กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์

บ้านจอมคีรี มีการจัดตั้งกลุ่มฌาปนกิจขึ้นมานานแล้ว แรกเริ่มเมื่อมีคนภายในหมู่บ้านเสียชีวิต ญาติ พี่ น้อง และเพื่อนบ้านจะมาช่วยกันทุกบ้าน เนื่องจากเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในสมัยก่อนไม่มีการเก็บเงินจากสมาชิกภายในหมู่บ้าน แต่จะมีการนำข้าวสารจากทุกหลังคาเรือนมาร่วมงานและช่วยกันหาฟืนตามป่าใช้สอยเพื่อใช้ในการฌาปนกิจศพ ต่อมาเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปเริ่มเก็บเป็นตัวเงิน ชาวบ้านได้ประชุมหาวิธีการช่วยเหลือกันและกัน โดยให้มีการเก็บเงินสมาชิกภายในชุมชน ในระยะแรกเก็บคนละ 3 บาท เมื่อราคาข้าวของต่าง ๆ แพงขึ้นการเก็บเงินสมาชิกคนละ 3 บาท ไม่พอสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานตามประเพณี ทางหมู่บ้านจึงมีมติให้เก็บเพิ่มเป็นคนละ 5 บาท โดยเรียกเก็บจากสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 2 ปี ขึ้นไปทุกคนที่มีชื่ออยู่ในหมู่บ้าน และมีคณะกรรมการในการบริหารจัดการดังนี้

1. นายพรหมา	เก่งกล้า	ประธานกองทุน
2. นายประสิทธิ์	อุนตาน้อย	กรรมการ
3. นายศูนย์ดา	ลายคำ	กรรมการ
4. นายบุญแทน	กระหังษ์	กรรมการ

กรรมการดังกล่าวมีหน้าที่ติดตามเก็บเงินจากสมาชิกทุกคน โดยผ่านหัวหน้าหมวดบ้านต่าง ๆ ที่รับผิดชอบเก็บจากลูกบ้านภายในหมวดแล้ว นำมามอบให้กรรมการกลุ่มฌาปนกิจซึ่งคณะกรรมการกลุ่ม จะมอบให้เจ้าภาพในวันสุดท้ายของการจัดงานศพ

2. กลุ่มผู้ใช้น้ำประปาหมู่บ้าน

หลังจากที่มีการจัดทาระบบประปาหมู่บ้าน (ประปาภูเขา) ชาวบ้านที่ใช้น้ำจำนวน 290 หลัง ไม่ครบทั้งหมู่บ้านเนื่องจากมีบางกลุ่มบ้านที่ระบบประปาส่งไปไม่ถึง คือกลุ่มบ้านยาง จากมติของที่ประชุมชาวบ้านได้มีมติให้เก็บค่าใช้น้ำหลังคาเรือนละ 5 บาท ต่อเดือนเท่ากันหมดโดยคณะกรรมการหมู่บ้านนำเงินจำนวนนี้มาใช้ในการซ่อมแซมวัสดุอุปกรณ์ ที่ชำรุดและเป็นค่าจ้างผู้ดูแลระบบประปา ในอัตราเดือนละ 300 บาท เนื่องจาก

ชาวบ้านต่างช่วยกันดูแลและรักษาท่อประปา ตลอดจนมีการป้องกันท่อประปาที่ต่อไปตามบ้านต่างๆ ทำให้ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ไม่ต้องเสียมากเกินไปจนเกินไป ปัจจุบันนี้กลุ่มผู้ใช้น้ำมีเงินเก็บประมาณ 60,000 บาทเศษ

ต่อมาในระยะหลัง บ้านจอมคีรีได้รับงบประมาณจำนวนหนึ่งและชาวบ้านได้ร่วมบริจาคอีกส่วนหนึ่งในการจัดทำประปาภูเขาให้แก่กลุ่มบ้านยางไข่ อย่างไรก็ตามทางหมู่บ้านก็มีมติไม่ให้มีการเก็บเงินค่าใช้น้ำจากกลุ่มบ้านนี้ แต่ให้ชาวบ้านมีการดูแลและรักษาระบบประปาเอง

3. ธนาคารข้าว

ชาวบ้านบ้านจอมคีรีส่วนใหญ่ ทำการเพาะปลูกข้าว หรือถั่วเหลือง ตามฤดูกาล และพึ่งพาธรรมชาติแต่เพียงอย่างเดียว ทำให้ผลผลิตที่ได้ต่ำกว่าเป้าหมายไม่เพียงพอที่จะนำไปใช้กินให้แก่เจ้าของที่นา และไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัวได้ตลอดปี ต้องไปหยิบยืมข้าวสารจากเพื่อนบ้านมาเลี้ยงครอบครัว แต่ไม่สามารถที่จะยืมคราวละมาก ๆ ได้ ถ้าไปขอยืมจากนายทุน ทางนายทุนเจ้าของที่นาจะคิดกำไรเกินควร คือ ถ้ายืมข้าวสาร 20 ลิตร (ชาวบ้านเรียก 1 ตวง) หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วต้องนำข้าวเปลือกมาใช้คืน 5 ต่าง (ต่าง เป็น ภาษาท้องถิ่น เป็นวัดตูดด้วยไม้ไผ่ลักษณะคล้ายกับกระบุง 1 ต่างจะเท่ากับ 30 ลิตร ถ้านำข้าวเปลือกไปสี 1 ต่าง จะได้ข้าวสาร 12 ลิตร) ซึ่งเป็นการเอารัดเอาเปรียบกันมาก ชาวบ้านร่วมกับคณะกรรมการหมู่บ้านจึงร่วมกัน จัดตั้งธนาคารข้าว เมื่อประมาณ พ.ศ. 2526 (ชาวบ้านเรียก ยุ่งฉางข้าว) โดยให้สมาชิกนำข้าวเปลือกมารวมหุ้นกัน หุ้นละ 50 กิโลกรัม สมาชิกส่วนใหญ่มีฐานะปานกลาง เนื่องจากคนที่มีฐานะดีจะมีข้าวพอกินตลอดปี และมีเหลือไว้ขายเป็นบางส่วน จึงไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิก สำหรับคนยากจนก็ไม่สามารถสมัครเป็นสมาชิกได้เพราะไม่มีข้าวมาลงหุ้น เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ สมาชิกของธนาคารข้าวจึงมีมติให้คนยากจนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกมีสิทธิ์ที่จะยืมข้าวจากธนาคารไปเลี้ยงครอบครัวในยามขาดแคลนได้ในช่วงที่รอการเก็บเกี่ยวผลผลิตเท่านั้นแต่ต้องให้สมาชิกเป็นผู้รับรอง การส่งข้าวเปลือกคืนหลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วกำหนดเกณฑ์ไว้ว่า ถ้ายืม 100 กิโลกรัม ต้องใช้คืน 130 กิโลกรัม

ต่อมาในระยะหลังชาวบ้านได้รับการส่งเสริมและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่เกษตรประจำตำบลในการปรับปรุงพันธุ์ข้าว การปรับปรุงวิธีการปลูกตามแบบเกษตรแผนใหม่ ทำให้ชาวบ้านได้ข้าวพันธุ์ดีไปปลูกและเก็บเกี่ยวผลผลิตได้มากขึ้น หลังจากจัดตั้งธนาคารข้าว

ได้ 5 ปี ชาวบ้านไม่ประสบปัญหาขาดแคลนข้าวอีกเลย ธนาคารข้าวจึงไม่มีความจำเป็นสำหรับหมู่บ้าน คณะกรรมการและสมาชิกจึงมีมติให้ยุบธนาคารข้าวโดยการคืนหุ้นพร้อมกับเงินปันผลคืนให้สมาชิกทั้งหมด แต่กลุ่มธนาคารข้าวยังเหลือเงินกำไรประมาณหนึ่งหมื่นบาทเศษ คณะกรรมการหมู่บ้านจึงได้เก็บเงินจำนวนนี้ไว้เพื่อใช้พัฒนาหมู่บ้านต่อไป

การศึกษา

บ้านจอมคีรี มีโรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง ชื่อโรงเรียนวัดจอมคีรี อยู่ติดกับวัดจอมคีรีด้านตะวันออก เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็ก จนถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2478 ครั้งแรกได้จัดให้มีการเรียนการสอนโดยใช้ศาลาวัดเป็นอาคารเรียน มีนายทองพิทวงศ์ เป็นครูใหญ่คนแรกของโรงเรียน ต่อมาในปี พ.ศ. 2498 นายทิพย์ บุญรัตน์ ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งครูใหญ่ของโรงเรียนคนที่ 6 ของโรงเรียน เมื่อปี พ.ศ. 2488 - 2494 (ได้เข้ามาดำรงตำแหน่งอีกครั้งหนึ่งต่อจาก นายประเสริฐ ดีบ่น้อย) ได้ขอความร่วมมือจากกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และราษฎรบ้านจอมคีรี ในการก่อสร้างอาคารเรียนไม้ชั้นเดียว ขนาดกว้าง 7 เมตร ยาว 27 เมตร มี 3 ห้องเรียน ซึ่งเป็นอาคารเรียนหลังแรกของโรงเรียนแห่งนี้ และต่อมาได้มีการก่อสร้างอาคารเพิ่มเติม ซื่อที่ดินเพื่อขยายโรงเรียนตลอดจนสร้างสนาม สร้างรั้วและอื่น ๆ ในปัจจุบันนี้ได้เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาส สอนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีนักเรียนทั้งหมด 96 คน ครูประจำการ จำนวน 8 คน นักการภารโรง 1 คน มีนายสุรัชย์ อายุมัน เป็นอาจารย์ใหญ่คนปัจจุบัน เมื่อนักเรียนในหมู่บ้านจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ถ้าจะเรียนต่อส่วนใหญ่จะไปเรียนที่โรงเรียนเชิงดาววิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยนั่งรถโดยสารจากปากทางหมู่บ้านถึงโรงเรียนเชิงดาววิทยาคม เสียค่าโดยสารเที่ยวละ 5 บาท/คน ระยะทางจากหมู่บ้านถึงโรงเรียนประมาณ 8 กิโลเมตร

นอกจากมีโรงเรียนและศูนย์พัฒนาการเด็กแล้ว วัด และวิทยาลัยชาวบ้านยังเป็นที่ให้ความรู้แก่คนในชุมชนเป็นอย่างดี ในอดีตที่ผ่านมาบ้านจอมคีรีมีพระนักพัฒนาที่มีความรู้ความสามารถมาก ท่านได้สั่งสอน และร่วมกับผู้นำหมู่บ้าน ตลอดจนคนในชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้าน จนได้รับการคัดเลือกให้เป็นเจ้าคณะอำเภอองค์แรกของอำเภอเชิงดาว

การให้ความรู้แก่ชุมชน โดยผ่านตัวแทนองค์กรของชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มเยาวชน และอื่น ๆ ที่อยู่นอกกระบวนการศึกษา โดยเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะจัดขึ้นที่วิทยาลัยชาวบ้านใน

รูปแบบการจัดอบรมวิชาการ การอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิด เห็นต่าง ๆ ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ ที่มาให้ความรู้จะเป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานกระทรวงเกษตร และ สหกรณ์ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากกระทรวงสาธารณสุข เจ้าหน้าที่จากกรมป่าไม้ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชน กรมการปกครอง เจ้าหน้าที่จากกระทรวงศึกษาธิการ และ อื่น ๆ หลังจากผ่านการอบรมแล้วชาวบ้านได้นำความรู้ที่ได้รับมาปฏิบัติ โดยที่สามารถ ดำเนินการควบคู่ไปกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนอย่างชาญฉลาด ถ้าสิ่งไหน ทดลองทำแล้วไม่ได้ผล เช่น การปลูกผลิตผลด้านเกษตร ชาวบ้านจะหาวิธีปรับปรุงกลวิธีใหม่ ที่ได้รับมาผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของชาวบ้าน ซึ่งสามารถให้ผลผลิตที่ดีกว่าและนำไป เผยแพร่ให้แก่ชาวบ้านไม่เฉพาะ แต่ภายในหมู่บ้านเท่านั้น แต่ยังขยายผลไปยังหมู่บ้านใกล้เคียง ดังที่ พ่อปิ่น เก่งกล้า (กรรมการหมู่บ้าน) พูดว่า “ปี่ฮู้สอง น้องฮู้หนึ่ง บ่มีไฟฮู้ฮ้อยยัง ปะตก ปะเลี้ยง ต้องมีก้านแลกเปลี่ยน บ้านเมืองจะได้เจริญ” (พี่รู้สอง น้องรู้หนึ่ง ไม่มีใครรู้อะไรหมด ทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์ เพื่อความเจริญของบ้านเมือง) นอกจากแหล่งให้ความรู้ที่กล่าวมาแล้วในด้านการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ จาก ผู้เฒ่าผู้แก่ หรือ จากผู้นำครอบครัว ตลอดจนผู้มีประสบการณ์ทั้งหลาย จะมีการถ่ายทอดในลักษณะการตั้งสอน ด้วยวาจา ตามวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนไทยการถ่ายทอดโดยการมอบหมายให้เป็นผู้ช่วยเหลือ ในการทำงาน ซึ่งผู้รับถ่ายทอดจะคอยเป็นผู้ช่วยและสังเกตผู้หลักผู้ใหญ่ หรือผู้ที่เคยมี ประสบการณ์ ทำงานเป็นตัวอย่าง เมื่อเห็นด้วยตา และลงมือทำด้วยตนเองบ่อย ๆ จะเกิดความ ชำนาญขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถที่จะทำด้วยตนเองและนำความรู้ ประสบการณ์ ข้อผิดพลาดไป ถ่ายทอดให้แก่คนอื่นต่อ ๆ กันไป

แหล่งข้อมูลข่าวสาร

วิทยาลัยชาวบ้าน เป็นศูนย์รวบรวมข้อมูลทุกอย่างของหมู่บ้าน และเป็น ศูนย์กลางการรวบรวมผลิตผลทางการเกษตรของหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์ ต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เป็นสถานที่พบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชาชนในหมู่บ้าน เป็น สถานที่จัดอบรมและประชุมกลุ่มองค์กรต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ตลอดจนเป็นที่พบปะระหว่าง ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐ องค์กรเอกชน หรือหน่วยงานต่าง ๆ

ในการก่อตั้งวิทยาลัยชาวบ้านนี้ ผู้ใหญ่บ้านและชาวบ้านคนอื่นๆ เล่าให้ ฟังว่าเมื่อปี พ.ศ.2521 เกิดอุทกภัยอย่างร้ายแรงขึ้นในหมู่บ้านแถบนี้ โดยเฉพาะที่บ้านจอมศิริ ซึ่งมี ภูเขาล้อมรอบได้มีน้ำป่าไหลท่วมหมู่บ้าน พัดพาบ้านเรือนราษฎรพังหลายสิบหลัง ผู้คน

ตลอดจนสัตว์เลี้ยงลูกน้ำพัฒนาเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ทางอำเภอเชียงดาวร่วมกับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ วิทยาลัยเกษตรกรรมแม่โจ้ และมูลนิธิหลวงพ่อนุญเียนฐานธมโม ได้รับทราบถึงความเสียหายและความเศร้าโศกเสียใจของชาวบ้านจากภัยพิบัติในครั้งนี้ จึงได้สนับสนุนงบประมาณจำนวนหนึ่ง ในการก่อสร้างอาคารที่ทำการขึ้น วัตถุประสงค์เพื่อเป็นศูนย์ฟื้นฟูสภาพจิตใจของชาวบ้าน ตลอดจนเป็นที่พบปะระหว่างชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆ และจะใช้เป็นแหล่งความรู้ ตลอดจนการจัดกิจกรรมการออกค่ายของนักศึกษาจากสถาบันต่าง ๆ จึงเรียกอาคารหลังนี้ว่าวิทยาลัยชาวบ้าน หลังจากอาคารหลังนี้ได้ก่อสร้างไปบางส่วน ได้มีเหตุการณ์ทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การศึกษาดังกล่าว จึงได้เลิกล้มโครงการไป แต่ชาวบ้านเห็นประโยชน์ของการใช้สถานที่ดังกล่าว เป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของหมู่บ้านจึงได้ทำการก่อสร้าง และปรับปรุงสถานที่ เพื่อให้เหมาะสมกับกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้าน คือ ใช้เป็นศูนย์ข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านทั้งหมด เป็นศูนย์กลางรับจํานำผลิตผลทางด้านเกษตรของหมู่บ้านในรูปของ กลุ่มเกษตรกรทำไร่ ตำบลแม่ณะ เป็นสถานที่ขายปุ๋ย เคมีภัณฑ์ และพันธุ์พืชต่าง ๆ เป็นศูนย์กลางกลุ่มออมทรัพย์ เป็นที่ทำการศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน เป็นที่พบปะแลกเปลี่ยนความรู้ เป็นสถานที่ประชุมและอบรมกลุ่มต่างๆ ของหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังเป็นที่เก็บวัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักร ตลอดจนผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้าน ที่จะให้คณะกรรมการดำเนินการซื้อขายหรือแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าคนกลาง

นอกจากวิทยาลัยชาวบ้านแล้ว ในแต่ละหมวดหรือกลุ่มบ้านจะมีการก่อสร้างศาลาประจำหมวดเพื่อแสดงข้อมูลทั่วไปของหลังคาเรือนที่รับผิดชอบในแต่ละกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมนี้เดิมทีแก่หมวด หรือหัวหน้ากลุ่มจะจัดไว้ในสมุดเล่มเล็ก ๆ เป็นส่วนตัว ต่อมาได้มีการพัฒนาหมู่บ้านส่งเข้าประกวด เจ้าหน้าที่จาก 4 กระทรวงหลัก (กระทรวงมหาดไทย กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ) ได้เข้ามาแนะนำในการจัดทำศาลาประจำหมวด ชาวบ้านเห็นความสำคัญจึงจัดสร้างขึ้นทุกหมวด และสร้างศาลาสำหรับเป็นที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง อยู่บริเวณเยื้องหน้าวัดจอมศิริ เพื่อใช้เป็นี่อ่านหนังสือพิมพ์ และข่าวสารน่ารู้ต่าง ๆ ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนเอกสารให้

การบริการอื่น ๆ

ผลจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ ทำให้หมู่บ้านมีความพร้อมทุกด้าน ในการเป็นตัวแทนของอำเภอเข้าร่วมกิจกรรมการประกวดในระดับจังหวัด ระดับเขต และระดับภาค ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย นอกเหนือจากประกาศเกียรติบัตร โล่รางวัลแล้ว หมู่บ้านยังได้รับเงินรางวัลมากพอสมควร ซึ่งชาวบ้านได้นำเงินดังกล่าวมาพัฒนาหมู่บ้านส่วนหนึ่งและนำเงินอีกส่วนหนึ่งมาจัดตั้งกองทุนสำรองให้สมาชิกกู้ยืม หรือจัดซื้อปุ๋ย เคมีภัณฑ์ และวัสดุการเกษตรในราคาถูกมาให้สมาชิกนำไปลงทุนหรือปลูกพืชต่าง ๆ ตามฤดูกาล เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านจะนำผลผลิตมาใช้คืนตามจำนวนที่ได้ตกลงกัน สำหรับวัสดุอุปกรณ์หรือพันธุ์พืชต่าง ๆ กรรมการหมู่บ้านจะนำมาเก็บไว้ที่วิทยาลัยชาวบ้าน โดยที่ตอนกลางคืนจะไม่มีคนดูแลหรือบางครั้งในตอนกลางวัน ในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว อาจจะไม่มีคนมาดูแลวิทยาลัย เนื่องจากต้องออกไปช่วยกันเก็บเกี่ยวผลผลิต วัสดุอุปกรณ์และสิ่งของต่าง ๆ ที่เก็บไว้ไม่มีการสูญหาย บางครั้งสมาชิกจะมาเบิกของไป ก็จะมีการบอกกล่าวและจดบันทึกไว้ภายหลัง จากการสอบถามชาวบ้านที่มาติดต่อที่วิทยาลัยชาวบ้านหลาย ๆ ท่าน จะได้รับคำตอบอย่างนี้ทุกคน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีความรับผิดชอบ มีความสำนึกและมีความซื่อสัตย์เป็นอย่างดี นอกเหนือจากการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง

นอกจากเงินรางวัลที่หมู่บ้านได้รับแล้ว หมู่บ้านยังได้รับการสนับสนุนรถยนต์จากสำนักงานพัฒนาการจังหวัดเชียงใหม่ ที่มอบให้แก่กลุ่มเกษตรกรทำไร่ ชาวบ้านสามารถมาใช้บริการนวดข้าว และนวดถั่วเหลืองได้ โดยคิดค่าบริการถึงละ 7 - 8 บาท โดยเงินจำนวนนี้ กรรมการหมู่บ้านจะเก็บไว้เป็นค่ากระแสไฟฟ้าที่ใช้ในวิทยาลัยชาวบ้าน และเป็นค่าใช้จ่ายในการดูแลเครื่องจักร ถ้าเกิดชำรุดเสียหาย

เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวก และความรวดเร็วให้แก่ชาวบ้าน ในการทำอาชีพเสริม ในฤดูที่ว่างเว้นจากการทำไร่ ทำสวนแล้ว กรรมการหมู่บ้านได้ซื้อเครื่องจักรสำหรับผ่าไม้ให้เป็นเส้น ๆ (ชาวบ้านเรียกตอก) เพื่อนำมามัดต้นกล้า หรือถั่วเหลืองและที่สำคัญคือการนำมาจักสานเป็นเข่ง สำหรับบรรจุพืชผลทางการเกษตร โดยชาวบ้านจะขายในราคาใบละ 2 - 3 บาท ให้แก่พ่อค้าที่มารับซื้อภายในหมู่บ้าน สำหรับไม้ที่ชาวบ้านจะไปตัดบริเวณป่าไม้ใช้สอยที่จัดสรรไว้ หรือถ้าพ่อค้าคนกลางต้องการความรวดเร็ว พ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้จัดหาให้ชาวบ้านเอง

สำหรับการคิดค่าบริการเครื่องจักรที่ใช้ผ่าไม้ให้เป็นเส้นบาง ๆ จะคิดเป็นชั่วโมง ชั่วโมงละ 5 บาท ชาวบ้านอาจจะนำเครื่องจักรไปทำที่บ้าน หรือมาทำที่วิทยาลัย

ชาวบ้านตามแต่สะดวก เมื่อเสร็จภารกิจแล้ว ก็จะนำมาคืนไว้ที่เดิมทุกครั้งไป โดยที่คณะกรรมการไม่ต้องไปติดตามหรือสอบถาม เพราะไม่มีการสูญหาย

การให้บริการด้านสุขภาพ

หน่วยงานของทางราชการที่ดูแลสุขภาพของหมู่บ้านจอมคีรี คือ สถานีอนามัยตำบลแม่นะ เป็นสถานีอนามัยขนาดใหญ่ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอยู่ประจำ 3 คน การให้การรักษายาบาลผู้ป่วยที่มารับบริการ ถ้าหากเกินขีดความสามารถจะได้รับการส่งรักษาต่อที่โรงพยาบาลเชิงดาว ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอเชิงดาว สำหรับในหมู่บ้าน ถ้าชาวบ้านเจ็บป่วยเล็กน้อยหรือต้องการซื้อยาสามัญประจำบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะเป็นผู้ให้บริการโดยใช้สถานที่ให้บริการ คือ ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) จะตั้งอยู่ที่วิทยาลัยชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านจะมีทั้งหมด 28 คน จะผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาให้บริการที่ ศสมช. ทุกวัน โดยให้บริการชั่งน้ำหนัก วัดความดันโลหิต วัดสายตา ขยายตำราหลวง และขายเกลือผสมไอโอดีน ที่ ศสมช.แห่งนี้ไม่มีการจ่ายยาเม็ดคุมกำเนิด เนื่องจากอยู่ห่างจากสถานีอนามัยตำบลเพียง 1 - 2 กิโลเมตรเท่านั้น ชาวบ้านสามารถไปขอรับบริการได้สะดวก แต่งานสาธารณสุขมูลฐานอื่นๆ ประธาน อสม. คือ พ่อปิ่น เก่งกล้า จะมอบหมายให้ อสม. แต่ละคนไปดำเนินกิจกรรมในเขตรับผิดชอบของตนเอง เช่น การติดตาม ชั่งน้ำหนักเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ทุก 3 เดือน การจ่ายอาหารเสริมให้แก่เด็ก ขาดสารอาหาร การให้สุศึกษาและอื่นๆ ซึ่ง พ่อปิ่น เก่งกล้า (ประธาน อสม. ของ หมู่บ้าน) เคยพูดให้ฟังว่า การกระจายงานเช่นนี้ เป็นการฝึกคนรุ่นหนุ่มให้รู้จักการทำงาน ฝึกการแก้ไขปัญหาเมื่อประสบด้วยตนเอง สามารถเพิ่มประสบการณ์จนเกิดความชำนาญ และที่สำคัญจะได้รู้ว่าในเขตรับผิดชอบของตนมีปัญหาด้านสาธารณสุขหรือไม่ ถ้าไม่กระจายงานทำคนเดียว ทำไม่ไหว ทำได้ไม่ทั่วถึง ถึงแม้หมู่บ้านแห่งนี้จะมี อสม.คอยให้บริการด้านสุขภาพทุกหลังคาเรือน แต่ชาวบ้านทุกครอบครัวต้องมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเอง ของบุคคลในครอบครัว เพราะการพัฒนางานสาธารณสุขมูลฐานแนวใหม่ กระทรวงสาธารณสุข ได้พัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน โดยให้มีการอบรมและแลกเปลี่ยนความรู้ในด้านสุขภาพแก่แกนนำประจำครอบครัว เพื่อให้แกนนำครอบครัวนำไปถ่ายทอดแก่บุคคลในครัวเรือน ให้เกิดความรู้ ความตระหนักและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพอย่างถูกต้อง

นอกเหนือจากการรักษายาบาลด้วยยาแผนปัจจุบัน ชาวบ้านยังคงมีความเชื่อดั้งเดิมและปฏิบัติควบคู่กันไป เช่น เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย ชาวบ้านไปซื้อยาตำราหลวง

จากศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน มารักษาภายในครอบครัวแล้วไม่หาย ญาติจะพาไปรักษาที่สถานีนามัยคำบล คลินิก หรือโรงพยาบาลชุมชน ซึ่งเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ เมื่อรักษาแผนปัจจุบันไม่หาย ชาวบ้านจะใช้วิธีในด้านความเชื่อดั้งเดิม คือ พึ่งพาทางไสยศาสตร์ ทำพิธีปิดเป่าเคราะห์ และเรียกขวัญให้แก่คนเจ็บไข้ได้ป่วย หรือบางคนมีความเชื่อในด้านการทรงเจ้า ภายในหมู่บ้านก็จะมีคนที่เป่าทรง 1 คน นอกจากนี้ภายในหมู่บ้านยังมีหมอเสกเป่าที่ต้องใช้เวทย์มนต์คาถา และหมอนวดแผนโบราณ ส่วนใหญ่อยู่ใน วัชชรา แต่ก็มีการถ่ายทอดวิชาเหล่านี้สู่คนรุ่นลูก รุ่นหลาน ซึ่งไม่ค่อยจะได้ปฏิบัติรักษาใครเป็นประจำ นอกจากจะมีคนมาขอให้รักษาเป็นครั้งคราวไป

วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวบ้าน

ชาวบ้านส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจอมคีรีนันทาสถาพุทธ มีวัดจอมคีรีเป็นศูนย์รวมของจิตใจ และเป็นศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา การประกอบศาสนกิจ พิธีกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น เหมือนกับวัดโดยทั่วไป คือ ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ วันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ตลอดจนวันสำคัญตามประเพณีของหมู่บ้าน ชาวบ้านจะไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้าและฟังเทศน์ในตอนบ่าย ซึ่งในการฟังเทศน์นี้ส่วนใหญ่จะมีเฉพาะผู้สูงอายุ และผู้ที่ว่างงานเท่านั้นที่ไปร่วมฟัง เนื่องจากคนที่อยู่ในช่วงวัยทำงานหลังจากที่ไปทำบุญตักบาตรในตอนเช้าแล้วจะไปประกอบอาชีพของตนตามปกติ ยกเว้นในวันสำคัญจริง ๆ ถึงจะหยุดงานเช่น วันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา และงานประเพณีของหมู่บ้าน อาทิ ประเพณีทานสลากภัตร ประเพณีงานลอยกระทง

ในระหว่างเข้าพรรษา ผู้สูงอายุที่มาฟังเทศน์ที่วัดและไม่มีภาระที่ต้องดูแลลูกหลานหรือติดภารกิจอื่นใด จะนั่งขงขามขอมานอนที่วัด เพื่อปฏิบัติธรรม และถือศีล

นอกจากนี้แล้วทุก ๆ ปี จะมีประเพณีสงกรานต์ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 เหนือ จะตกอยู่ประมาณเดือนพฤษภาคม ชาวบ้านทั้งภายในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน จะมานมัสการและสงกรานต์พระธาตุ เพื่อแสดงความเคารพบูชาและความเป็นสิริมงคล

ในด้านของความเชื่อ ในหมู่บ้านยังคงมีการนับถือผู้อาวุโส เพราะความสำเร็จต่าง ๆ ที่หมู่บ้านได้รับเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของคนทุกวัยในหมู่บ้าน ผู้อาวุโสเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ มาช้านาน มีบทเรียนที่ประสบความสำเร็จและความล้มเหลวมาอย่าง

โซกโซน คณะกรรมการหมู่บ้านจะให้เกียรติและยกย่องผู้อาวุโสเหล่านี้ให้เป็นที่ปรึกษา ผู้อาวุโสเหล่านี้มีวิธีการที่แยบยลในการฝึกประสบการณ์ต่าง ๆ ถ่ายทอดสู่ลูกหลาน โดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม นั่นคือถ่ายทอดโดยให้คนรุ่นลูก รุ่นหลาน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในครอบครัว ในชุมชน ทั้งในด้านการจัดการทางสังคม การปลูกฝังอาชีพ การพัฒนาต่าง ๆ ตลอดจนขนบธรรมเนียมการรับรู้ต่าง ๆ ที่ชุมชนต้องการถ่ายทอดให้แก่คนในรุ่นต่อ ๆ มา ซึ่งนับว่าเป็นขบวนการที่ได้ผล คนรุ่นลูกรุ่นหลานยังให้ความเคารพและเชื่อฟังผู้อาวุโสเป็นอย่างดี เมื่อมีเรื่องขัดแย้งกันหรือมีความคิดเห็นไม่ตรงกัน ผู้อาวุโสตลอดจนผู้ที่มีประสบการณ์จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ยปัญหาและหาเหตุผลมาคลี่คลาย ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงมีความรู้สึกผูกพัน มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันตลอดมาและมีความร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้าน

ความเชื่อทางด้านไสยศาสตร์ ในปัจจุบันนี้ถึงแม้บ้านจอมคีรีจะอยู่ไม่ไกลจากตัวอำเภอมากนัก และยอมรับวัฒนธรรมใหม่ ๆ บางอย่างเข้าไปในหมู่บ้าน แต่ความเชื่อดั้งเดิมก็ยังคงมีอยู่และยังคงปฏิบัติควบคู่กันไป เช่น ความเชื่อในการนับถือผีต่างๆ ชาวบ้านยังคงให้ความเคารพกันอยู่ เช่นการนับถือผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ย่า ซึ่งเชื่อว่าผีปู่ย่าจะคอยปกป้องรักษาลูกหลานให้อยู่สุขสบาย ถ้าทำสิ่งใดไม่ดี ผีบ้านผีเรือนหรือผีปู่ย่าอาจจะไม่พอใจ จะดลบันดาลให้ครอบครัวประสบเหตุการณ์ร้ายๆ เกิดขึ้น ดังนั้นในการทำกิจกรรมใดๆ ต้องมีการบอกกล่าวผีบ้านผีเรือน และผีปู่ย่า การทำมาหากินของคนในชุมชน กลางวันจะออกไปทำไร่ ทำสวน หรือค้าขาย สำหรับผู้เฒ่า ผู้แก่ หรือคนที่ไม่มีหน้าที่ในไร่นา จะมีอาชีพเสริมคือ การสานแข่ง โดยใช้เส้นตอก ที่นำมาจากป่าไม้ใช้สอยในหมู่บ้านนั่นเองเป็นวัตถุดิบ หรือบางทีพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อแข่งจะนำมาให้ บ้านที่ชำนาญในการสาน จะสามารถทำได้วันละเกือบ 100 ใบ โดยให้ปู่ หรือตา เป็นผู้สานฐานแข่งไว้เป็นสิบ ๆ ใบ เพราะส่วนมากการเริ่มต้นสานฐานแข่งต้องใช้ความชำนาญ จึงจะทำได้รวดเร็วไม่เสียเวลา แล้วให้ย่าหรือยาย ตลอดจนลูกหลานที่สนใจมาสานต่อจนสำเร็จ เดิมทีการออกไปทำไร่ไถนา หรือทำสวน ผู้ชายจะเป็นหลักในงานประเภทนี้ สำหรับผู้หญิงจะเป็นผู้รับผิดชอบงานบ้าน ดูแลลูกหลาน ปัจจุบันนี้สังคมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งหญิงและชายต้องช่วยกันทำมาหากิน แม้กระทั่งบทบาทในการพัฒนา หมู่บ้านด้านต่าง ๆ ผู้หญิงก็มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ และมีการเรียนรู้งานต่าง ๆ ของหมู่บ้านจากผู้อาวุโสและผู้นำในรุ่นก่อน ๆ ที่วางรากฐานไว้ และให้คนรุ่นหลังมาช่วยงานพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ โดยที่มิได้เป็นกรรมการใด ๆ เมื่อคนรุ่นนี้มีอายุมากขึ้นผู้อาวุโสจะผลักดันให้เป็นกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ของหมู่บ้านและในการทำ

กิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านทั้งกรรมการและชาวบ้านจะร่วมกันสังเกตพฤติกรรมของคนเหล่านี้ เมื่อมีการคัดเลือกกรรมการกลุ่มต่าง ๆ ชาวบ้านจึงได้กรรมการที่เข้มแข็ง และเป็นที่ยอมรับของทุกคน พ่อปิ่น เก่งกล้า ซึ่งเป็นประธาน อสม. และเป็นกรรมการหมู่บ้านคนหนึ่ง บอกกับผู้วิจัยว่า “ถ้าเขาไปได้ฝึกคนเอาไว้ คนรุ่นหนุ่มจะทำอะไรยังบ่เป็น ถ้าเขาคิดเป็นทำเป็น เขาก่อจะได้สบาย งานอะไรยังตีวางมือได้ ก่ออ้อคนหนุ่มเขาทำ ถ้าเขาทำคนเดียวทำบ่ไหว งานอันใด ก่อดีทำหมด ละอ่อนหนุ่มจะเยี่ยอะไรยังบ่เป็นซักเต๋อ ป่อยหื้อคนเฒ่าทำเหี้ยหมด แต่บ่ใช้สัวมือกำเดียว ต้องก่อยเป็นก่อยไป เขาก่อเป็นเก้าอยู่ดีอัน บ่ละบ่ขว้างเขา เป็นดีเปึกษาเขาได้ตลอด ” (ถ้าเราไม่ได้ฝึกคนเอาไว้ คนรุ่นหนุ่มจะทำอะไรไม่เป็น ถ้าเขาคิดเป็นทำเป็น เราจะได้สบาย งานสิ่งไหนที่วางมือได้ ก็ให้คนหนุ่มเขาทำ ถ้าเราทำคนเดียวทำบ่ไหว งานอะไรก็ต้องทำหมด เด็กหนุ่มจะทำอะไรไม่เป็นสักที ปล่อยให้คนแก่ทำหมด แต่ไม่ใช้ปล่อยเสียทีเดียว ต้องค่อยเป็นค่อยไป เราต้องค่อยเป็นหลัก ไม่ละทิ้ง เป็นที่ปรึกษาได้ตลอด) ด้วยเหตุนี้เวลาที่หมู่บ้านมีการพัฒนาหรือทำกิจกรรมใด ๆ แล้ว นอกจากจะเห็น ผู้ใหญ่บ้าน และกรรมการหมู่บ้านแล้ว เราจะเห็นว่าผู้อาวุโสที่มีประสบการณ์ของหมู่บ้านมาคอยดูอยู่ห่าง ๆ เช่นอดีตกำนันเกษม เทพสม พ่อสมาน สามสาย พ่อปิ่น เก่งกล้า และผู้อาวุโส คนอื่น ๆ ของหมู่บ้านจะมาคอยช่วยเหลือและให้คำปรึกษาทุก ๆ งาน ถ้ามีปัญหาติดขัดหรือไม่แน่ใจคนรุ่นหนุ่มเหล่านั้น จะสอบถามจากผู้อาวุโสและผู้ที่มีประสบการณ์ ซึ่งเป็นการสร้างความผูกพันที่แน่นแฟ้นให้แก่คนในหมู่บ้านตลอดไป และเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้สามารถพัฒนาได้ในทุก ๆ ด้าน และควรวางวัดการประกวดหมู่บ้านของหน่วยงานต่างๆ อยู่เสมอ เพราะทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของรัฐ ผู้นำชุมชน และที่สำคัญคือประชาชนในหมู่บ้าน มีส่วนร่วมและรับรู้ในการพัฒนาหมู่บ้านทุกขั้นตอน ทุกหลังคาเรือนจึงร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาทั้งภายในบ้านของ ตนเอง และของส่วนรวมอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ

เนื่องจากหมู่บ้านจอมคีรี มีความผูกพันกับสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ มีทั้งป่าไม้ ภูเขาลำห้วยต่างๆ ตลอดจนถึงที่อยู่เหนือธรรมชาติ มีกฎเกณฑ์การปฏิบัติต่อธรรมชาติด้วยความเคารพนับถือเพราะมีการผลิตของชาวบ้าน หมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ชาวบ้านมีความสุข เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะอย่างสม่ำเสมอและยั่งยืนตลอดไป ชาวบ้านจึงให้ความเคารพนับถือสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ ดังนี้

-ผีปู่ย่า จะมีการสืบสายญาติทางแม่ ลูกจะนับถือผีปู่ย่าทางฝ่ายแม่ ถึงแม้ภายหลังจะมีการแยกครอบครัวออกไปก็ต้องกลับมาชนไหว้ผีปู่ย่าเป็นประจำทุกปี ห้ามลบหลู่

ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของผีบรรพบุรุษนั้นๆ เช่น ถ้าเป็นหญิงห้ามมีความสัมพันธ์ทางเพศก่อนแต่งงาน ถ้าจะมีการแต่งงานต้องให้ฝ่ายชายมาสู่ขอและเสียค่าผีให้ฝ่ายหญิง ประมาณ 1,000 ถึง 2,000 บาท แล้วแต่ฐานะแต่การไหว้ผีเมื่อแต่งงานตามประเพณี จะประกอบด้วยหัวหมู 1 หัว และเครื่องเช่น อื่น ๆ เช่น หมาก เมี่ยง บุหรี่ ซึ่งฝ่ายชายต้องเป็นผู้เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด นอกเหนือจากค่าสินสอดทองหมั้นที่ให้ฝ่ายหญิงแล้ว สำหรับฝ่ายชายการไหว้ผี จะมีการนำข้าวดอก ดอกไม้ ธูปเทียนไปบอกกล่าวการแต่งงานซึ่งเรียกว่าการไหว้ผี หมายถึงการบอกกล่าวให้ผีปู่ย่าของทั้งสองฝ่ายได้รับรู้ ในบางครอบครัวถ้ามีการไหว้ผีปู่ย่า และเสียค่าผีแล้ว ชายหญิงสามารถที่จะถูกเนื้อต้องตัว หรืออยู่ร่วมกันได้โดยไม่มีการจัดงานแต่งงาน ชาวบ้านถือว่าไม่ได้ทำผิดประเพณี สำหรับสถานที่ไหว้ผีปู่ย่านั้น ในตระกูลหนึ่งๆ จะมีครอบครัวหลักที่เป็นผู้สืบทอดคือผู้อาวุโสสูงสุดของตระกูลนั้น เรียกว่าเจ้าผี และทุกปี จะมีประเพณีไหว้ผีปู่ย่าในราวเดือนเก้าเหนือ (ประมาณเดือนพฤษภาคม ถึง เดือนมิถุนายน) ในการไหว้ผีปู่ย่าตามประเพณีของที่เช่นไว้จะประกอบไปด้วย ไก่ 1 ตัว และเครื่องเช่นอื่นๆ แต่ไม่มีหัวหมู

การสืบทอดผีปู่ย่า ถ้าผู้อาวุโสที่ได้รับสืบทอดเสียชีวิต จะมีการโอนผีปู่ย่าไปให้ครอบครัวที่มีผู้อาวุโสถัดไป แต่ต้องเป็นหญิงเท่านั้น ถ้ามีการทำผิดประเพณี เช่น มีการผิดผีโดยชายและหญิงที่ยังไม่ได้มีการไหว้ผีปู่ย่า แต่มีการถูกเนื้อต้องตัว หรือมีความสัมพันธ์ทางเพศ อาจจะมีการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือคนในครอบครัวมีเหตุร้ายเกิดขึ้น ชาวบ้านจะมีความเชื่อว่าเกิดจากการที่คนในครอบครัวทำผิดผี ต้องมีการเช่นไหว้ขอขมาผีปู่ย่า เหตุการณ์ร้ายๆ จึงจะหายไป

-ผีบ้านผีเรือน ชาวบ้านจะมีความเชื่อว่าทุกหลังคาเรือนจะมีผีบ้านผีเรือนคอยปกปักษ์รักษาให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข ถ้าคนในครอบครัวปฏิบัติตัวไม่ดีไม่ถูกต้องตามประเพณี ผีบ้านผีเรือนจะโกรธไม่พอใจ และจะคลั่งคลั่งดาลให้ครอบครัวนั้นๆ ประสบภัยพิบัติต่างๆ

-ผีเจ้าที่ เป็นผีที่สถิตอยู่ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ผีเสื้อวัดจะสถิตอยู่ที่วัด เพื่อดูแลปกปักษ์รักษาวัดวาอาราม เลื้อยบ้านจะสถิตอยู่ที่หอเจ้าบ้าน (ชาวบ้านจะสร้างศาลหลังเล็กๆ ให้ทั้งเสื้อวัดและเลื้อยบ้าน ชาวบ้านจะมีการกราบไหว้บูชาเป็นประจำทุกปี ในช่วงสงกรานต์ คือ วันที่ 16 เมษายน ของทุกปี จะมีพิธีสะเดาะเคราะห์หมู่บ้าน ชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียมสิ่งของเพื่อทำพิธีสะเดาะเคราะห์ประกอบด้วยอาหาร ขนมนมเนย ผลหมาก รากไม้ กกล้วย อ้อย บุหรี่ นำมาจัดแต่งวางไว้บนสะดวง (สะดวง มีลักษณะคล้ายถาดสี่เหลี่ยม ทำขึ้นมาเพื่อใช้บรรจุสิ่งของ สำหรับทำพิธีกรรมต่างๆ ทำด้วยกาบกล้วย ถ้าต้องบรรจุสิ่งของมาก ๆ จะทำด้วยไม้ไผ่

นำมาจักสานเป็นแผงสี่เหลี่ยมขนาดกว้างยาวไม่เกิน 1 เมตร) จำนวน 4 แผง หลังจากทำพิธีเสร็จชาวบ้านจะช่วยกันนำ ของเหล่านั้นไปวางไว้ในนอกเขตหมู่บ้านทั้ง 4 ทิศ และนำน้ำขมิ้น ส้มป่อยที่ผ่านพิธีการไปประพรมบ้านเรือน และบุคคลในครอบครัวเพื่อเป็นสิริมงคล

สำหรับการไหว้ เลื้อยวัดของที่จัดเตรียมจะทำบรรจุในกระทงเล็ก ๆ โดยใช้ กาบกล้วยทำเป็นสะดวงสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ กว้างยาวประมาณ 10 นิ้ว

การไหว้เลื้อยวัด และเลื้อยบ้าน จะทำกันทุกครั้งที่มีการประกอบพิธีกรรม หรือมีงานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล และเป็นการบนบานศาลกล่าวขอให้ กิจกรรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จด้วยดี ปราศจากอุปสรรคใด ๆ มารบกวน

ผีเจ้าที่นอกจากจะสถิตอยู่ที่หอเลื้อยวัด หอเลื้อยบ้านแล้วชาวบ้านยังเชื่อว่าจะสถิตอยู่ตามที่สวน ไร่นา จะมีการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ก่อนที่จะมีการปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ชาวบ้านจะนำดอกไม้ ธูปเทียน ไปอธิษฐานบอกกล่าวเจ้าที่ ให้ผลิตผลทางการเกษตรได้ผลดี มีน้ำพอกเพียง หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะมีการนำ อาหารคาวหวาน ผลหมากรากไม้ ไปเซ่นไหว้เจ้าที่ทุกครั้ง

วิถีชีวิตในรอบปีของบ้านจอมคีรี จะเกี่ยวข้องกับประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ดังนี้

1. ประเพณีทานข้าวใหม่ หลังจกที่ชาวบ้านเกี่ยวข้าวเสร็จแล้วจะอยู่ในช่วงปลาย เดือนธันวาคม ถึง มกราคม เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 4 เหนือ (ชาวบ้านเรียก เดือน 4 เปี๋) ประมาณเดือนมกราคม ชาวบ้านจะนำข้าวที่เก็บเกี่ยวใหม่ๆ มาใส่บาตรที่วัดในรูปของข้าวสาร ทุกหลังคาเรือนประมาณ 1 ลิตร ซึ่งจะได้ประมาณข้าวสารมากมายเรียกว่า ข้าวล้นบาตร และ ส่วนหนึ่งจะนำไปประกอบอาหารหวานคาว แล้วนำมาทำบุญตักบาตรที่วัด ซึ่งจะทำกันเป็นประจำทุกปีจนถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน และในตอนสายจะนำข้าวเปลือกมาถวายเป็นที่วัดทุกหลังคาเรือน หลังคาเรือนละ 1 ตัง (ตัง ทำด้วยไม้ไผ่สานคล้าย ๆ กระบุงแต่ไม่มี หู บรรจุข้าวได้ 30 ลิตร) เมื่อได้ข้าวมาแล้ว ทางวัดโดยคณะกรรมการของวัดจะนำส่วนที่เหลือไปขายให้พ่อค้า แม่ค้า แล้วนำเงินมาพัฒนาวัดต่อไป

2. ประเพณีสงกรานต์ ช่วงระหว่างวันที่ 13 - 15 เมษายน ของทุก ๆ ปี ในวันที่ 13 ชาวบ้านเรียกว่าวันสังขารล่อง ชาวบ้านจะตื่นแต่เช้าเพื่อทำความสะอาดบ้านเรือน ปิดกวาด หยากไยซักผ้าปูที่นอน หมอนมุ้งต่าง ๆ ตลอดจนอาบน้ำ สระผม ชาวบ้านถือว่าเป็นการสละ หรือซักล้างสิ่งที่ไม่ดีทิ้งไปพร้อมกับสังขาร จากนั้นจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าใหม่ วันที่ 14

เป็นวันเนา ชาวบ้านทางภาคเหนือจะเรียกว่า วันเนา วันนี้ชาวบ้านจะตั้งสอนลูกหลานไม่ให้คำทอ หรือพูดจาในสิ่งที่ไม่ดี ในวันนี้นักภายในครอบครัวจะเตรียมข้าวของ อาหารคาวหวานต่าง ๆ เพื่อเตรียมไปถวายพระในวันรุ่งขึ้น และในช่วงบ่าย ๆ ชาวบ้านจะพากันไปขนทรายที่ทำน้ำแล้วนำไปกองเป็นเจดีย์ทรายที่วัด ชาวบ้านถือว่าในแต่ละครั้งที่ไปวัดทรายที่อยู่ในวัดจะติดรองเท้าออกมา พอถึงปีใหม่ชาวบ้านต้องขนทรายไปคืนวัด จะเห็นว่าผู้เฒ่าผู้แก่เวลาไปวัดบางคนจะถอดรองเท้าก่อนเข้าวัด แล้วเดินเท้าเปล่าๆ ภายในวัด ในวันรุ่งขึ้นวันที่ 15 เป็นวันมหาสงกรานต์ ทางภาคเหนือจะเรียกว่าวันพญาวัน ถือว่าเป็นวันมงคลที่สุดในรอบปีบางครอบครัวอาจจะจัดงานใหญ่ในวันนี้ เช่น ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน ในวันนี้นับราคาลูกหลานที่แยกเรือนออกไป จะนำข้าวตอก ดอกไม้ รูปเทียน ขนมนมเนยมาทานขันข้าวให้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ตามบ้านต่างๆ (พิธีคล้าย ๆ กับการมารดน้ำ คำหว่า แต่ไม่มีน้ำขมิ้นส้มป่อย) การทานขันข้าวนี้ จะทำในวันสงกรานต์ วันเข้าพรรษา และวันออกพรรษา เมื่อลูกหลานนำของมาทานขันข้าว ผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าถึงแม้จะเป็นลูกหลานญาติสนิท ผู้เฒ่าผู้แก่จะถูกไปเปลี่ยนเสื้อผ้าที่ใช้สำหรับแต่งกายออกไปนอกบ้านหรือไปร่วมงานต่าง ๆ จะไม่ให้เสื้อผ้าที่อยู่กับบ้านทั่วๆ ไป เมื่อให้สัลดให้พรลูกหลานที่มาทานขันข้าวเสร็จและลูกหลานกลับบ้านไปแล้ว ผู้เฒ่าผู้แก่ก็จะเปลี่ยนเสื้อผ้าเก็บไว้ และกลับไปทำงานตามปกติที่ทำค้างไว้ หลังจากนั้นชาวบ้านจะพากันไปทำบุญสงฆ์พระที่วัด และนำตุ่งที่เตรียมไว้ไปปักที่เจดีย์ทรายที่ชาวบ้านขนมาจากทำน้ำในวันเนา (ตุ่ง มีลักษณะคล้ายธงทำด้วยกระดาษหลาย ๆ สีตัดเป็นลายฉลุ)

เมื่อชาวบ้านทำบุญตักบาตรเสร็จแล้ว ชาวบ้านจะสงฆ์พระพุทธรูปที่วัด หลังจากนั้นจะมีการรดน้ำคำหว่า ญาติผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ในช่วงสงกรานต์นี้บรรดาลูกหลานที่ไปเรียนหนังสือ หรือไปทำงานต่างจังหวัด จะกลับมารดน้ำคำหว่า พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ของตนเอง ตลอดจนผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ การรดน้ำคำหว่าเป็นการทำเพื่อแสดงความเคารพนับถือ และเป็นการขอขมาหรือขอโหสิกรรมในสิ่งที่ได้ล่วงเกิน ซึ่งการรดน้ำคำหว่านี้สามารถทำต่อไปได้จนถึงสิ้นเดือนเมษายน ไม่เฉพาะแต่ชาวบ้านเท่านั้น แม้แต่พระสงฆ์ที่อยู่ตามวัดก็จะมี การไปรดน้ำคำหว่าเพื่อคารวะพระสงฆ์ที่อาวุโสกว่า โดยมากจะทำตั้งแต่วันที่ 16 ซึ่งเรียกว่า วันปากปี หมายถึง วันเริ่มต้นของปีใหม่ และวันที่ 17 ถือว่าเป็นวันปากเดือน เพื่อความเป็นสิริมงคลชาวบ้านถือว่าวันปากปี หรือปากเดือนนี้ ถ้านำขนุนมาประกอบอาหารจะทำให้ครอบครัวมีสิ่งเกื้อหนุน ร่ำรวยเงินทอง จะทำมาหากินหรือค้าขายก็จะประสบความสำเร็จ ดังนั้น ในวันที่ 16 - 17 เมษายน ชาวบ้านมักจะนำขนุนมาประกอบอาหารเกือบจะทุกบ้าน เพราะความเชื่อดังเดิมที่ถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

3. ทำบุญเข้าพรรษา จะอยู่ในช่วงราวเดือนกรกฎาคม ของทุกปี หลังจากที่ทานขันข้าวให้ พ่อแม่ ปู่ ย่า ตา ยาย จะมีการไปทำบุญตักบาตรที่วัด ผู้เฒ่า ผู้แก่จะไปนอนที่วัดทุกวันพระ (วันธรรมสวนะ) สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไปที่ยังมีการกิจที่จะต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ จะไปทำบุญตักบาตรที่วัดในตอนเช้าในวันพระ และในช่วงเข้าพรรษานี้ชาวบ้านบางคนที่เคยดื่มสุราเป็นประจำ จะถือเป็นโอกาสดีในการงดดื่มสุรา บางคนหลังจากออกพรรษาแล้วอาจจะเลิกดื่มไปเลย แต่ส่วนมากจะงดดื่มในช่วงเข้าพรรษาเท่านั้น

4. ทำบุญออกพรรษา ในราวเดือน ตุลาคมของทุกปี ชาวบ้านถือว่าถ้าใครไปทำบุญวันเข้าพรรษาแล้ว ในวันออกพรรษาก็ต้องไปทำบุญด้วย และในการทำบุญวันเข้าพรรษาถ้าไปทำบุญที่วัดไหน วันออกพรรษามักจะไปทำบุญที่วัดนั้น สำหรับพิธีการต่าง ๆ ก็เหมือนกับการเข้าพรรษา คือ ตอนเช้าครูจะนำอาหารคาวหวาน ข้าวตอกดอกไม้ไปทานขันข้าวให้ พ่อ แม่ หรือ ปู่ ย่า ตา ยาย หลังจากนั้นก็ไปทำบุญตักบาตรที่วัด ตอนบ่ายมีการฟังเทศน์ พอวันรุ่งขึ้นจะมีการตักบาตรเทโว โดยใช้ข้าวสารอาหารแห้งที่สามารถเก็บไว้ได้นาน ๆ มาใส่บาตร

5. ประเพณีทานสลากภัต ชาวบ้านที่นี่เรียกประเพณีทานก้วยสลาก ซึ่งจะมีขึ้นหลังจากวันออกพรรษาถึงช่วงลอยกระทง ในการทานก้วยสลากนี้ ชาวบ้านเชื่อว่าเป็นการอุทิศส่วนกุศลและของกินของใช้ให้แก่ญาติที่ตายไปแล้ว โดยชาวบ้านจะนำของที่จะทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ตายบรรจุของแล้วแต่ความต้องการของผู้ที่จะทำบุญ ถ้าต้องการทำบุญให้คนตายมาก มีของบรรจุมากชาวบ้านจะทำก้วยที่มีขนาดใหญ่ แต่มาในระยะหลังนี้ชาวบ้านบางคนเห็นว่าหลังจากถวายทานแล้ว ไม่สามารถนำก้วยไปใช้งานอื่นได้ ก็จะเปลี่ยนเป็นถังน้ำ หม้อ กะละมัง โอ่งน้ำ แล้วบรรจุของกินของใช้ลงไป หรือบางบ้านไม่มีเวลาจัดเตรียมก็จะไปซื้อเครื่องไทยทานที่จัดไว้สำเร็จรูปจากร้านในตัวอำเภอ การทานก้วยสลากนี้ แต่ละบ้านอาจจะทานก้วยสลากหลายก้วยแล้วแต่จำนวนญาติที่ตาย และมีพิเศษ อีก 1 ก้วยที่ชาวบ้านจะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปถวายภาคหน้าสำหรับตัวเอง ซึ่งในระยะ 2 ปีที่ผ่านมาในหมู่บ้านได้ใช้วิธีซื้อของใช้ที่วัดและหมู่บ้านต้องการ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ แก้วน้ำ โดยให้ชาวบ้านในแต่ละหมวดตกลงกันเองว่า หมวดไหนจะต้องซื้ออะไรมาถวายวัดชาวบ้านเรียกว่า ตานแด่น (ตานมาจากคำว่าทาน และคำว่าแด่นมาจากคำว่า แทน ตานแด่น หมายถึง การถวายทานสิ่งของอื่น ๆ แทนก้วยสลากที่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปถวายภาคหน้า เนื่องจากทั้งพระ และชาวบ้านเห็นว่าสิ่งของต่าง ๆ ที่ชาวบ้านนำมาถวายพระ บางอย่างมากเกินความต้องการแต่ไม่สามารถเก็บไว้ใช้ประโยชน์ได้ เช่น ข้าวปลาอาหารที่ปรุงแล้ว หรือพวกกะละมัง ถังน้ำ ตลอดจนของใช้อื่นๆ มีมากเกินความต้องการแต่นำมาใช้ประโยชน์ได้ไม่มากเท่าที่ควร ทำให้เสียเงินโดยใช่เหตุ) การทำบุญสลากภัตนี้จะจัดขึ้น

2 วัน คือ วันก่อนวันงานและวันงาน ในวันก่อนวันงานประมาณ 3-4 วัน ชาวบ้านจะเตรียมทำข้าวแตนเพื่อเลี้ยงแขก ข้าวแตน เป็นอาหารว่างชนิดหนึ่งของคนพื้นเมืองลักษณะคล้าย ๆ กับข้าวตังแต่ทำด้วยข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้วนำไปคลุกกับน้ำตาลเคี้ยว ถ้าต้องการให้มีสี อาจจะใช้น้ำตาลทรายแดง หรือใช้สีจากใบเตยหรือสีผสมอาหาร หรือข้าวที่ใช้อาจจะใช้ข้าวเหนียวดำผสมกับข้าวเหนียวทั่ว ๆ ไป จากนั้นนำไปกดลงพิมพ์รูปวงกลมขนาดต่าง ๆ กันตามที่ต้องการ แล้วนำไปผึ่งแดดให้แห้ง นำไปทอดในน้ำมัน ก็จะได้ข้าวแตนที่กรอบอร่อย ถ้าต้องการให้รสชาติหอมหวานยิ่งขึ้น ชาวบ้านบางคนจะคั้นน้ำแดงโสมลงไปผสม บางแห่งไม่ผสมน้ำตาลในข้าว แต่จะใช้น้ำตาลน้ำอ้อยให้ข้นแล้วนำมาราดบนหน้าข้าวแตนที่ทอดสุกแล้ว ทิ้งไว้ให้เย็น จากนั้นชาวบ้านจะนำไปบรรจุถุงพลาสติกแล้วรัดปากถุงให้แน่น เพื่อให้ขนมกรอบนาน ๆ บางบ้านจะใช้วิธีไปซื้อที่แม่ค้าทำสำเร็จแล้วจากตลาด เพราะประหยัดเวลาในการทำอย่างอื่น หรือซื้อขนมอื่น ๆ แทน เมื่อถึงวันแต่งดาชาวบ้านจะตั้งแต่เช้าทำขนมเทียน ห่อหมก และอาหารอื่นๆ สำหรับเลี้ยงญาติพี่น้องและเพื่อนฝูงที่อยู่หมู่บ้านอื่นๆ ที่มาช่วยทำบุญ (ชาวบ้านเรียกมาสอมสลาก) ซึ่งการมาร่วมทำบุญนี้ อาจจะซื้อของมาร่วมเช่น ขนม ผลไม้ กระเทียม ข้าวของเครื่องใช้หรือเงินใส่ซองทำบุญ และร่วมรับประทานอาหารตลอดจนดื่มสุราหรือเบียร์ที่เจ้าของบ้านนำมาเลี้ยงชาวบ้านบอกว่า เมื่อก่อนจะเลี้ยงเหล้าขาว ชาวบ้านบางคนเรียกเหล้าเดือน ซึ่งชาวบ้านจะหมักเอง แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านไม่นิยม เพราะมีขึ้นตอนยุ่งยาก ถ้าทำไม่ดีจะเสียรสชาติและอีกประการหนึ่งชาวบ้านบอกว่าทำไม่ทัน เนื่องจากการกำหนดประเพณีสลากภัตของอำเภอเชียงดาว จะใช้วิธีให้เจ้าอาวาสแต่ละวัดจับสลากว่าจะตรงกับวันไหน ทำให้ชาวบ้านทราบข่าวช้าจึงไม่นิยมทำ หลังจากวันแต่งดาในวันรุ่งขึ้นชาวบ้านจะนำสิ่งของต่าง ๆ ที่จัดเตรียมไว้ไปถวายที่วัดเป็นอันเสร็จพิธีสลากภัต

6. ประเพณีลอยกระทง อยู่ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ในวันที่ในตอนเช้าจะมีการไปทำบุญตักบาตรที่วัด พอตอนสายชาวบ้านจะตกแต่งประตูลาน้ำต่าง วัด หรือ ทางเข้าหมู่บ้าน เรียกว่า ทำประตูลาน้ำ โดยใช้ทางมะพร้าวหรือต้นกล้วย ตลอดจนไม้ดอกไม้ประดับต่างๆ ที่หาได้ในหมู่บ้านมาตกแต่ง และนำโคมไฟมาตกแต่งให้สวยงาม และหนุ่มสาวจะช่วยกันทำกระทงเพื่อเตรียมไว้ไปลอยในแม่น้ำตอนกลางคืน พอตกเย็นชาวบ้านจะจุดประทีปโคมไฟ ทุกหลังคาเรือน มีการนำประทีปไปบูชาหน้าพระประธานในพระวิหาร และรอบ ๆ พระธาตุ ภายในวัด มีการจุดประทัด ดอกไม้ไฟ สำหรับหนุ่มสาวหลังจากบูชาประทีปที่วัดแล้วจะพากันนำกระทงไปลอยตามลำน้ำแม่ปิง ซึ่งอยู่ไม่ไกลจากหมู่บ้านและถือโอกาสเที่ยวงานประเพณีที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดขึ้นบริเวณท่าน้ำวัดอินทราธรรม ใกล้ ๆ กับที่ว่าการอำเภอเชียงดาว

ประเพณีที่สำคัญที่จะลืมไม่ได้อีกอย่างหนึ่ง คือ ประเพณีเกี่ยวกับคนตาย ทุกหลังคาเรือนจะมาช่วยกันทั้งแรงงาน และสละเงินเพื่อร่วมทำบุญงานศพ โดยในหมู่บ้านจะตกลงกันเก็บเงินทุกคน คนละ 5 บาท แต่ปัจจุบันนี้ชาวบ้านมีมติให้เก็บคนละ 10 บาท เพราะภาวะเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป

ในเรื่องของการช่วยด้านแรงงาน ชาวบ้านจะจัดแบ่งหน้าที่กันเองตามความถนัดของแต่ละคน เช่น งานครัว การจัดเตรียมสถานที่ หรือยืมสิ่งของที่นำมาใช้ในการจัดงานซึ่งหมู่บ้านจะมีไว้เป็นกองกลางของหมู่บ้าน และมีบางส่วนที่ยืมจากวัด ชาวบ้านที่มาช่วยงานจะทำหน้าที่เป็นอย่างดี หลังจากเสร็จงานจะเก็บล้างทำความสะอาดอย่างเรียบร้อย โดยที่เจ้าภาพหรือคณะกรรมการหมู่บ้านไม่ต้องทำคำสั่งแบ่งงานหรือขอร้องแต่อย่างใด สมาชิกในแต่ละหมวดจะรู้หน้าที่กันเองในแต่ละหมวด หลังจากเลิกงานและรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว กลางคืนทุกหลังคาเรือนจะไปร่วมฟังพระเทศน์และสวดคอกิธรรม ตลอดจนอยู่เป็นเพื่อนเจ้าภาพจนเสร็จสิ้นงานทุกคืน สำหรับเวลากลางวันถ้าไม่ใช่วันที่ต้องทำการฌาปนกิจแล้ว จะมีเพียงญาติสนิทและเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่ไม่ติดงานใด ๆ มาช่วย แต่ถ้าเป็นวันฌาปนกิจแล้ว ทุกหลังคาเรือนจะสละเวลามาช่วยทั้งที่บ้านและที่ป่าช้า เนื่องจากป่าช้าของหมู่บ้านไม่ได้มีการเผาศพบ่อย ๆ จะรกไปด้วยต้นไม้ ต้นหญ้าที่ขึ้นตามธรรมชาติ ชาวบ้านต้องแบ่งคนส่วนหนึ่งไปแผ้วถางและจัดเตรียมพื้นที่ที่จะใช้ในการเผาศพ เจ้าภาพจะเตรียมน้ำขมิ้นส้มป่อยใส่ถังน้ำวางไว้บริเวณหน้าประตูบ้านและบริเวณปากทางเข้าป่าช้า เพื่อที่ว่าหลังจากฌาปนกิจศพแล้วผู้มาร่วมงานจะใช้น้ำขมิ้นส้มป่อย ลูบหน้า ลูบศีรษะ ซึ่งชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะทำให้ผีมองไม่เห็นตัวคนที่ไปร่วมงาน จะทำให้ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยหรือประสบเคราะห์กรรมต่าง ๆ จนถึงแก่ชีวิต

นอกเหนือจากประเพณีต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชาวบ้านยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา คือ การลงแขกเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร การปลูกบ้านใหม่ ในกรณีที่ปลูกบ้านแบบชั่วคราว แต่ถ้าปลูกแบบถาวรจะมีการจ้างแรงงานภายในหมู่บ้านตามความถนัดของช่างแต่ละคน เช่น ช่างปูน ช่างไม้ ช่างไฟฟ้าและอื่น ๆ

ปัญหาด้านสาธารณสุข

ในระยะ 4 - 5 ปี ที่ผ่านมา หมู่บ้านประสบปัญหาด้านสาธารณสุขหลายปัญหาด้วยกัน เช่น โรคขาดสารไอโอดีน เด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ขาดสารอาหาร หรือในเรื่องของโรคเอดส์ เพราะจากสถิติการตายของคนในชุมชนอย่างไม่เป็นทางการพบว่าสาเหตุการตายส่วนใหญ่ นอกเหนือจากชราภาพแล้วก็คือโรคเอดส์ ซึ่งผู้ตายและญาติส่วนใหญ่ยังไม่ยอมรับ แต่

คณะกรรมการหมู่บ้านและกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อ.ส.ม.) ต่างมีความเห็นพ้องกันว่า สาเหตุการตายน่าจะมาจากเชื้อ เอช ไอ วี. ทางคณะกรรมการหมู่บ้านและ อสม. ได้พยายามหาแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดผู้ติดเชื้อเพิ่มขึ้นจากเดิม โดยการให้ความรู้ทางหอกระจายข่าว และให้ความรู้ผ่านสื่อบุคคล สำหรับปัญหาเด็กขาดสารอาหารทางกลุ่ม อสม.ได้ร่วมกันเฝ้าระวัง โดยการชั่งน้ำหนักเด็กในหมู่บ้านทุก 3 เดือน และทำนมถั่วเหลืองจัดเลี้ยงทุกครั้ง โดยนำเงินส่วนหนึ่งจากกองทุนโภชนาการมาใช้จ่าย ส่วนวัตถุดิบเช่นถั่วเหลืองและน้ำตาลจะให้ชาวบ้านนำมาจากบ้าน แล้วให้กลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ทำ หรือแบ่งถั่วเหลืองมาจากกองทุนเกษตรกรที่ชาวบ้านนำมาเก็บรวมกันไว้ที่วิทยาลัยชาวบ้านเพื่อขายให้แก่พ่อค้าคนกลาง ในปัจจุบันนี้ศูนย์รับเลี้ยงเด็กภายในหมู่บ้านได้รับการสนับสนุนนมสด จากกรมการศาสนาเพื่อแจกให้เด็กที่อยู่ในศูนย์เด็กทุกคนดื่มทุกวันทำการ ทำให้ปัญหาเด็กขาดสารอาหารหมดไปจากหมู่บ้าน สำหรับปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนยังคงเหลืออยู่บ้างเป็นบางครั้งรอบครัว ตลอดระยะเวลา 4 - 5 ปี ที่ผ่านมาพบว่ามีอัตราการเกิดโรคลดลงจากเดิมมาก (เหลือเพียง 2 คน) จากการตรวจกลุ่มตัวอย่างของหมู่บ้านคือ นักเรียนประถมศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 ของโรงเรียนบ้านจอมคีรีในระยะ 4 - 5 ปี ที่ผ่านมาอัตราการเกิดโรคมีแนวโน้มลดลง ดังตารางที่ 3

ตาราง 3 ภาวะการขาดสารไอโอดีนของนักเรียนโรงเรียนบ้านจอมคีรี

พ.ศ.	จำนวน น.ร.	ตรวจ		ปกติ		ขาดสารไอโอดีน	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
2539	92	92	100	65	70.65	27	29.35
2540	83	83	100	73	87.95	10	12.04
2541	60	60	100	58	96.67	2	3.33
2542	81	79	97.53	77	97.47	2	2.53

ที่มา : จากรายงานภาวะการขาดสารไอโอดีนของนักเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอเชิงฉวาง จังหวัดเชียงใหม่

นอกจากปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว ยังคงมีปัญหาด้านโรคระบบทางเดินหายใจ เนื่องจากอำเภอเชิงฉวางเป็นอำเภอที่อยู่ในหุบเขา ทำให้มีสภาพอากาศที่เย็นและชื้นตลอดทั้งปี

สำหรับอาการอื่น ๆ เช่น ปวดข้อและกล้ามเนื้อขาบ้านเห็นเป็นเรื่องปกติโดยทั่วไป เพราะชาวบ้านมีอาชีพทางการเกษตรกรรมที่ต้องใช้แรงงาน และการปลูกผลผลิตต่าง ๆ ร่างกายต้องอยู่ในท่าที่ก้ม ๆ เงย ๆ ตลอดทั้งวันจึงมีอาการปวด

ตอนที่ 2 เจ็บไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

ก่อนที่จะกล่าวถึงเจ็บไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ผู้วิจัยขอกล่าวถึงความเป็นมาของการดำเนินการแก้ไขปัญหาคขาดสารไอโอดีนของชุมชนก่อน จากนั้นจึงจะกล่าวถึงเจ็บไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

การดำเนินการแก้ไขปัญหาคขาดสารไอโอดีน

ความพยายามในการดำเนินการแก้ปัญหาคขาดสารไอโอดีนของบ้านจอมคีรีได้ผ่านการเรียนรู้ที่เป็นความล้มเหลวมาก่อน เพื่อให้เห็นภาพของความต่อเนื่องของการดำเนินการจากความล้มเหลวไปสู่ความสำเร็จ ผู้วิจัยขอกล่าวถึงเรื่องนี้โดยแบ่งออกเป็น 2 ระยะดังนี้

1) ระยะแรก ประมาณ พ.ศ. 2526 – พ.ศ. 2527 (ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ อสม.) เป็นระยะที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเข้าไปดำเนินการโดยใช้แนวคิดแบบที่ข้าราชการของรัฐใช้กับประชาชน คือ การกำหนดเป้าหมายว่าหน่วยงานต้องการอะไรแล้วขอความร่วมมือให้ประชาชนร่วมกันดำเนินกิจกรรม ตามความต้องการของหน่วยงานนั้นๆ โดยผ่านกลไกของรัฐในชุมชน คือ ผู้นำที่เป็นทางการ (อสม.) ให้นัดชาวบ้านมาร่วมทำกิจกรรมที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้กำหนด เมื่อชาวบ้านมาร่วมกิจกรรมในวันที้นัดหมาย เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะเป็นผู้ที่ให้ความรู้ในเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน วิธีการป้องกันโรคและชี้แจงวัตถุประสงค์ของการผสมสารโปแตสเซียมไอโอเดทลงในเกลือที่บริโภค การกระทำดังกล่าวไม่ประสบผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรม ไม่ทราบวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานดังกล่าว จากการสัมภาษณ์แม่บ้าน อาทิ นางสุภารัตน์ บุญเรือง นางจันทร์เพ็ญ จันกันทะ และนางอนงค์ เก่งกล้า ได้แสดงความคิดเห็นที่ตรงกัน คือ การที่ให้ชาวบ้านนำเกลือมารวมกัน แล้วให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและกลุ่ม อสม. เป็นผู้ผสมสารโปแตสเซียมไอโอเดทนั้น มีขั้นตอนที่ยุงยากชาวบ้านบางครั้งครวนำเกลือมาไม่พร้อมกัน คนทีมาก่อนต้องรอคนที่มาทีหลัง ทำให้เสียเวลาในการทำงานอื่น ๆ และปริมาณในการใช้เกลือของแต่ละครอบครัวไม่เท่ากัน ทำให้เกลือหมดไม่พร้อมกัน ยุงยากใน

การนัดหมายให้นำเกลือมาผสมครั้งต่อไป เมื่อ อสม. นัดหมายให้กลุ่มแม่บ้านนำเกลือมาผสมครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 จำนวนคนที่นำเกลือมารวมกันจะลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ ผลที่ได้รับไม่คุ้มค่ากับจำนวนคนและเวลาที่เสียไป กิจกรรมดังกล่าวของหมู่บ้านจึงทำได้เพียง 2 - 3 ครั้งแล้วเลิกทำไป จากการสนทนากลุ่มของอสม.และกรรมการหมู่บ้าน ได้เล่าว่า ครั้งหลังที่ยังมีคนนำเกลือมารวมกันจะมีเฉพาะกลุ่มของ อสม. และกรรมการหมู่บ้านเท่านั้นที่นำเกลือมา เพราะเกรงใจเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่มาขอความร่วมมือ นางจันทร์เพ็ญ โพธิ์ หัวหน้าสถานีอนามัยตำบลแม่ณะ ที่ได้ปฏิบัติงานที่สถานีอนามัยแห่งนี้มานานเกือบ 20 ปี จนถึงปัจจุบันและได้ร่วมทำกิจกรรมพัฒนาหมู่บ้านแห่งนี้มาโดยตลอด ได้บอกกับผู้วิจัยว่า กิจกรรมการผสมเกลือไอโอดีนไม่ได้ผล เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานรับจ้างทุกวัน ถ้าหยุดงาน 1 วันเพื่อมาผสมเกลือ จะทำให้ชาวบ้านขาดรายได้หรือเสียงานไป ในการผสมเกลือแต่ละครั้งชาวบ้านต้องเสียเวลารอคอยที่มาก เพราะเวลาผสมเกลือต้องทำพร้อมกันและการผสมเกลือนั้น อสม.และชาวบ้านที่นำเกลือมาจะต้องช่วยกันทำ เกลือที่ชาวบ้านช่วยกันผสมสารไปแต่สเคียมไอโอดีน ก็ไม่แน่ใจว่าได้มาตรฐาน เพราะชาวบ้านช่วยกันใช้ไม้พายคนคลุกเคล้าไม่ได้ใช้เครื่องจักร กลุ่ม อสม. และแม่บ้านเคยทดลองบรรจุถุงพลาสติกขายในกองทุนฯ ชาวบ้านไม่นิยมซื้อเพราะซองที่บรรจุไม่สวย สะดุดตา เหมือนเกลือทั่วไปที่โรงงานจำหน่ายเกลือทำขึ้นมา อสม.จึงเลิกทำการผสมเกลือเอง ทำให้ภาวะการขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้านไม่ลดลงแต่มีแนวโน้มสูงขึ้น เพราะชาวบ้านไม่ได้บริโภคเกลือเสริมไอโอดีน

2) ระยะที่ 2 อยู่ในช่วง พ.ศ. 2528 - 2529 เมื่อการดำเนินงานในระยะแรกไม่ได้ผล พ่อปิ่น เก่งกล้า ซึ่งเป็นประธานกลุ่ม อสม. และเป็นกรรมการหมู่บ้านฝ่ายสาธารณสุขของบ้านจอมคีรี เป็นผู้ที่ตระหนักถึงปัญหาทางด้านสาธารณสุขของชาวบ้าน เพราะเห็นว่าสุขภาพของคนเป็นเรื่องที่สำคัญ สำหรับปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนได้หาวิธีการแก้ไขปัญหาร่วมกับกลุ่ม อสม. โดยทดลองซื้อเกลือเสริมไอโอดีนมาขายที่บ้านคราวละ 5 - 10 มัด วิธีการดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาของชุมชนได้ เนื่องจากการกระจายเกลือเสริมไอโอดีนทำได้ไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน จะมีชาวบ้านเฉพาะกลุ่มบ้านที่อยู่ใกล้ ๆ บ้านพ่อปิ่น และกลุ่ม อสม. เท่านั้นที่รู้และมาซื้อเกลือเสริมไอโอดีน (ชาวบ้านเรียกเกลืออนามัย) ไปบริโภคที่บ้าน พ่อปิ่น เก่งกล้า ประธานกลุ่ม อสม. และกลุ่ม อสม. เกิดความตระหนักถึงปัญหาด้านสาธารณสุขและผลกระทบที่จะตามมาในภายหลัง โดยเฉพาะในเรื่องของโรคขาดสารไอโอดีน เนื่องจากได้รับความรู้เพิ่มเติม เรื่อง โรคขาดสารไอโอดีน ทำให้ทราบว่าถ้าขาดสารไอโอดีนจะมีผลต่อพัฒนาการทางสมอง ถ้าหญิงมีครรภ์ขาดสารไอโอดีน

ในระดับที่รุนแรง อาจจะทำให้แท้ง หรือ ส่งผลให้ทารกที่คลอดออกมาพิการ เป็นโรคเอ๋อ เป็นใบ้ หูหนวก ปัญญาอ่อน และทำให้เกิด โรคคอพอกในคนทั่วไป ซึ่งในขณะนั้นภายใน หมู่บ้านมีคนเป็นโรคคอพอกหลายคน ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าโรคคอพอกเกิดจากการดื่มน้ำตามลำธารที่ไหลมาจากภูเขา กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขจึงได้นำเรื่องปรึกษา ผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านผู้ใหญ่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านเห็นดีด้วยจึงให้ พ่อปิ่น เก่งกล้า ในฐานะที่เป็นประธานกลุ่ม อสม. และเป็นกรรมการหมู่บ้านฝ่ายสาธารณสุขนำ เรื่องดังกล่าวเข้าประชุมร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งแจ้งให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญความจำเป็นในการ แก้ปัญหาโรคขาดสารไอโอดีน พร้อมทั้งให้ความรู้ในการด้านการป้องกันการแก้ไข ปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้าน ที่พบในเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา ที่เป็นในระดับ 1 และ ระดับ 2 ซึ่งเป็นระดับที่ไม่รุนแรง สามารถรักษาให้หายได้ ถ้าบริโภคเกลือเสริมไอโอดีนและ ดื่มน้ำผสมสารละลายไอโอดีนเป็นประจำทุกวัน และให้หญิงมีครรภ์มารับการฝากครรภ์ที่ สถานีอนามัยทันทีเมื่อทราบว่าตั้งครรภ์ เพื่อจะได้รับประทานยาเม็ดไอโอดีน ชาวบ้านส่วนใหญ่ให้การยอมรับและให้ความร่วมมือในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้าน แต่มี ชาวบ้านบางคนมีข้อสงสัยว่าทำไมทุกคนจะต้องดื่มน้ำผสมสารละลายไอโอดีนด้วย เพราะไม่ได้เป็นโรคขาดสารไอโอดีนและภายในครอบครัวรับประทานอาหารทะเลเป็นประจำอยู่แล้ว พ่อปิ่น ได้บอกกับผู้วิจัยว่า ได้พยายามให้ความรู้ในเรื่องของการป้องกันโรค โดยอ้างสภาพ ภูมิศาสตร์ของถิ่นที่อยู่อาศัยที่อยู่ในที่สูง คุณค่าของสารไอโอดีนที่อยู่ในอาหารที่รับประทาน ทุกวันมีไม่พอเพียงกับความต้องการของร่างกาย และฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชนไม่ เอื้ออำนวยที่จะรับประทานอาหารทะเลทุกวัน ยกเว้นปลาหูเตี้ยที่ชาวบ้านคงจะไม่นำมา ประกอบอาหารให้สมาชิกในครอบครัวรับประทานทุกวัน ซึ่งการพูดในลักษณะนี้ต้องพูด หลายครั้งจึงจะประสบความสำเร็จ แต่อย่างไรก็ตามที่ประชุมของหมู่บ้านเห็นด้วยและให้การ ยอมรับมติของที่ประชุม โดยมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. การใช้ส่วนผสมสารละลายไอโอดีน

ทุกหลังคาเรือนได้ตกลงร่วมกันว่าจะดื่มน้ำ ที่ผสมสารละลายไอโอดีนทุก วัน สารละลายไอโอดีนนี้ในครั้งแรกทุกหลังคาต้องซื้อในราคาขวดละ 2 บาท การผสมใน น้ำดื่มจะหยดสารละลายไอโอดีน 1 หยด : น้ำ 5 ลิตร อสม.จะเป็นผู้ผสมสารละลายไอโอดีน ชนิดเข้มข้นให้ทุกหลังคาเรือนโดยบรรจุสารละลายดังกล่าวลงในขวดขนาด 30 มิลลิลิตร แล้วนำไปแจกให้ทุกหลังคาเรือนเพื่อนำไปผสมในน้ำดื่มหรือน้ำปลาปรุงอาหาร ถ้าหมดให้นำ ขวดเปล่ามาเติมน้ำผสมสารไอโอดีนได้ที่ศูนย์สาธารณสุขมูลฐานชุมชน (ศสมช.) ในระยะ

2 – 3 ปีที่ผ่านมา กองโภชนาการได้ทำการผสมน้ำเสริมสารละลายไอโอดีนบรรจุขวดสำเร็จรูปมาให้ อสม.จึงมีความสะดวกในการนำไปแจกให้หลังคาเรือนที่รับผิดชอบ ตลอดจนนำไปให้ โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชนด้วย

2. การจัดตั้งกองทุนเกลือ

ชาวบ้านมีความเห็นร่วมกันว่า แม้ว่าในหมู่บ้านจะมีร้านขายของชำที่จำหน่ายเกลืออยู่แล้วแต่ทุกคนกลัวว่า เกลือที่นำมาจำหน่ายจะไม่มีสารไอโอดีนและการไปซื้อเกลือที่สถานีอนามัยตำบลแม่นะชาวบ้านเห็นว่าจะไม่สะดวก ถ้าจัดตั้งกองทุนเกลือขึ้นมาในชุมชนโดยใช้สถานที่ของวิทยาลัยชาวบ้านเป็นที่ดำเนินการขายเกลือเสริมไอโอดีน ชาวบ้านจะมีความสะดวกในการมาซื้อเกลือที่กองทุนและราคาเกลือที่ซื้อจากกองทุนจะถูกกว่าไปซื้อที่อื่น ในการจัดตั้งกองทุนเกลือ ชาวบ้านให้แบ่งเงินจากกองทุนมาจัดตั้งและให้คณะกรรมการกองทุนเป็นผู้ขาย กรรมการหมู่บ้านเป็นผู้ควบคุมกำกับ และคณะกรรมการในการจัดซื้อและกำหนดราคาขายเป็นผู้จัดซื้อ

วิธีการดำเนินงานกองทุนเกลือเสริมไอโอดีน

ก. การระดมทุน การระดมทุนครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2525 เพื่อจัดตั้งกองทุนโดยให้สมาชิกถือหุ้น หุ้นละ 10 บาท รวบรวมสมาชิกในขณะนั้นได้ 208 หลังคาเรือน ได้เงินจำนวน 6,010 บาท สาเหตุของการระดมทุนทำได้ไม่ครบทุกหลังคาเรือน เนื่องจากบางครอบครัวมีฐานะยากจนไม่สามารถออกเงินค่าหุ้นได้ คณะกรรมการดำเนินงานจึงไม่บังคับให้เข้าเป็นสมาชิกของกองทุน แต่ทุกคนสามารถมาใช้บริการของกองทุนได้

เมื่อกิจการดำเนินไปได้ในระยะหนึ่ง กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขที่ได้รับมอบหมายเพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเกี่ยวกับความรู้ในเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน ได้ให้ความรู้แก่ชาวบ้านทางเครื่องเสียงตามสายของหมู่บ้านและในการประชุมชาวบ้านที่วัด พ่อปิ่น เก่งกล้า ยังได้ให้ความรู้และรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักมากยิ่งขึ้น เพราะในหมู่บ้านยังมีคนที่เป็นคอพอกชนิดที่มองเห็นได้ชัดเจน นางนา ธรรมใจ อายุ 80 ปี กล่าวว่าชาวบ้านที่มีอายุในวัยกลางคนขึ้นไปจะเชื่อว่า การที่ชาวบ้านเป็นโรคคอพอกเนื่องจากดื่มน้ำที่ไหลมาตามลำห้วยหรือลำธารที่ไหลมาจากภูเขา นอกจากผู้ใหญ่และคนชราเป็นโรคคอพอกแล้ว เด็กนักเรียนที่เรียนหนังสือในโรงเรียนภายในหมู่บ้าน ก็เป็นโรคขาดสารไอโอดีนหลายคน ครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ให้ความรู้แก่นักเรียน เพื่อให้เป็นสื่อบุคคลนำความรู้ไปถ่ายทอดให้แก่พ่อแม่ ที่บ้าน และนักเรียนบางคนจะเป็นผู้ที่ไปซื้อเกลือเสริมไอโอดีนให้

แก่พ่อแม่ หรือญาติผู้ใหญ่เพื่อนำไปบริโภคที่บ้าน เป็นผู้ที่ผสมสารละลายไอโอดีนลงในน้ำดื่ม สำหรับให้สมาชิกภายในครอบครัว ตามที่ได้รับความรู้จากครูและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ได้ มาให้ความรู้ที่โรงเรียน ในส่วนของกลุ่ม อสม. ได้ให้คณะกรรมการกองทุนยาแบ่งเงินจำนวน หนึ่งของกองทุนยาไปซื้อเกลือเสริมไอโอดีนจากกองทุนยาของอำเภอเชียงดาว แล้วนำมา จำหน่ายให้ประชาชนในหมู่บ้าน ผลการปฏิบัติของชาวบ้านทำให้อัตราการเกิดโรคของ หมู่บ้านแห่งนี้ลดลง ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ คือ ไม่เกินร้อยละ 5 และชาวบ้านมีการ บริโภคเกลือเสริมไอโอดีนอย่างต่อเนื่อง นับว่าประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมากถ้าเปรียบเทียบกับหมู่บ้านอื่น ๆ (ข้อมูลจาก รายงานการเฝ้าระวังภาวะขาดสารไอโอดีนนักเรียนประถมศึกษา ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชียงดาว พ.ศ. 2539 - พ.ศ. 2542)

ในการจำหน่ายเกลือของกองทุนจะจำหน่ายเป็นมัด (25 ซอง) ชาวบ้านที่มา ซื้อไม่มีปัญหาแต่ประการใดที่ต้องซื้อเกลือเป็นจำนวนมาก เมื่อซื้อแล้วได้นำไปแบ่งขายให้ เพื่อนบ้านใกล้เคียง หรือนำไปแบ่งให้ญาติพี่น้อง ใกล้เคียงได้ใช้ทุกหลังคาเรือน ส่วนใหญ่ จะเก็บไว้ใช้ภายในครัวเรือน เพราะชาวบ้านใช้เกลือเป็นประจำอยู่แล้วและราคาเกลือไม่ได้ แพงมาก ชาวบ้านสามารถที่จะซื้อเป็นมัดได้ (ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ นางพา ศรีคำตา ที่มีหลานเรียนหนังสืออยู่ในหมู่บ้านและเป็นโรคขาดสารไอโอดีน)

ข. การบริหารจัดการกองทุน

ในการซื้อหรือจำหน่ายเกลือแต่ละครั้ง อาสาสมัครสาธารณสุขที่มี หน้าที่รับผิดชอบจะบันทึกลงในสมุดการรับ-จ่ายทุกครั้ง และทุกเดือนจะมีการสรุปยอด รายการทุกอย่าง ชาวบ้านสามารถตรวจสอบได้ เมื่อครบ 1 ปีจะมีการทำบัญชีบุคคล รายรับ รายจ่ายของกองทุน ให้คณะกรรมการแต่ละฝ่ายตรวจสอบ ในแต่ละปีจะมีการคิดค่าใช้จ่าย ต่าง ๆ ออกมาเนื่องจากการจำหน่ายเกลือจะได้กำไรไม่มากถึงแม้จะนำยอดทั้งหมดไปรวมกับ กำไรจากการจำหน่ายยาดาราลอง เมื่อปันผลคืนให้แก่สมาชิกกองทุนจะได้หุ้นละไม่กี่บาท คณะกรรมการกองทุนมีมติให้เก็บเงินปันผลของสมาชิก เพื่อสะสมไว้ 2-3 ปี จึงจะปันผลคืน 1 ครั้ง การปันผลคืนสมาชิกในระยะแรก สมาชิกที่ถือหุ้นอยู่เห็นว่าได้รับเงินน้อยมากและ กองทุนยังมีเงินหมุนเวียนไม่มากนัก มติที่ประชุมของสมาชิกกองทุนเห็นสมควรให้นำเงินปัน ผลไปรวมเป็นเงินทุนในการดำเนินงานต่อไป ต่อมาในระยะหลังจากนั้นเมื่อมีการปันผล สมาชิกบางคนก็ไม่รับเงินให้นำเงินปันผลดังกล่าวฝากเข้ากองทุน ทำให้กองทุนมีเงิน หมุนเวียนมาก ทางคณะกรรมการกองทุนฯจึงไม่ได้มีการระดมหุ้นเพิ่มอีกเลย สมาชิกคนหนึ่ง ของกองทุนฯกล่าวว่า “สตางค์มออี บ่หนักบ่หน้อย เอาไปก้อบ่พอเอาไปทำอะไรหยัง เขาทำบุญ

ยังน้อยกว่านี้ สละกันเหี้ยเอาไปเปาะกองทุนหือมันนั้จะดีกว่า” (เงินแค่นี้ไม่มากเท่าไร ไม่พอที่จะเอาไปทำอะไรได้ ทำบุญยังมากกว่านี้ เสียสละกันเพื่อนำไปรวมกับกองทุนให้เงินทุนเพิ่มมากขึ้นจะดีกว่า) ด้วยเหตุที่ชาวบ้านมีความเสียสละ มีความคิดที่ยาวไกลไม่เห็นแก่ตัว ทำให้การดำเนินกิจการของกองทุนไม่ล้มเหลว ถึงแม้จะไม่ได้กำไรหรือกำไรน้อยมากชุมชนก็ยังให้ความสำคัญของการรวมกลุ่ม และยังคงดำเนินการต่อไปตลอดจนให้ความสำคัญเหมือนกับกองทุนอื่นๆ ของหมู่บ้านที่มีเงินทุนและกำไรคิดมูลค่าเป็นเงินหลักล้าน ซึ่งสืบเนื่องมาจากชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วมรับรู้รับผิดชอบและร่วมดำเนินการเสมือนหนึ่งเป็นกิจกรรมภายในครอบครัวของตนเอง กลุ่มหรือกองทุนทุกอย่างจึงสามารถคงอยู่อย่างยั่งยืนตลอดไป

ค. การคัดเลือกคณะกรรมการกองทุน

ในการดำเนินงานกองทุนเกลือเสริมไอโอดีนของหมู่บ้านจอมคีรี ได้ดำเนินการร่วมกับกองทุนของหมู่บ้าน ดังนั้นคณะกรรมการดังกล่าวจึงเป็นคณะกรรมการชุดเดียวกันในการคัดเลือกคณะกรรมการ มีขึ้นหลังจากที่กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขได้ระดมทุนจากชาวบ้านเสร็จแล้ว ได้มีการประชุมชี้แจงให้ชาวบ้านทราบและได้มีการคัดเลือกตัวแทนของชาวบ้านขึ้นมาเป็นกรรมการโดยการลงคะแนนเสียง

ง. การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

ในการคัดเลือกและแต่งตั้งคณะกรรมการกองทุนของหมู่บ้าน ได้แบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการบริหารงาน คือ คณะกรรมการที่ปรึกษาของกองทุน จะประกอบไปด้วย เจ้าอาวาสวัดจอมคีรี กำนันตำบลแม่ณะ สาธารณสุขอำเภอเชียงดาว เจ้าหน้าที่สาธารณสุขตำบลแม่ณะ และครูใหญ่โรงเรียนวัดจอมคีรี มีหน้าที่ให้การสนับสนุนและให้คำแนะนำปรึกษาแก่คณะกรรมการฝ่ายอื่นๆ คณะกรรมการฝ่ายบริหารกองทุนมีหน้าที่บริหารจัดการและควบคุมดูแลการดำเนินกิจการของกองทุน โดยมีคณะกรรมการฝ่ายดำเนินงานเป็นผู้จัดซื้อ จัดหาขาดตลอดจนจัดแบ่งกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขให้มีการผลิตเปลี่ยนหมวนเวียนกันมาให้บริการด้านรักษาพยาบาลและขายเกลือเสริมไอโอดีนของกองทุน และเพื่อไม่ให้ประชาชนได้รับความเดือดร้อนในเรื่องการซื้อยาหรือเกลือที่แพงกว่าจากท้องตลาด ชาวบ้านจึงได้มีการคัดเลือกคณะกรรมการควบคุมกำหนดราคาขายและราคาเกลือที่จะจำหน่ายให้ชาวบ้าน ดังนั้นยาของกองทุนจะถูกกว่าท้องตลาด ถึงแม้จะเป็นยาชนิดเดียวกันก็ตาม เกลือที่จำหน่ายให้แก่ชาวบ้านก็ตกลงที่จะจำหน่ายเป็นมัดในราคาขายส่ง โดยให้ชาวบ้านออกเงินซื้อร่วมกันในกรณีที่น่าไปแบ่งกัน เพราะปริมาณการใช้เกลือในแต่ละหลังคาเรือนไม่สิ้นเปลืองเหมือนของใช้อื่นๆ หรือจะเก็บไว้ใช้เองภายในครัวเรือนก็ได้

ผลการดำเนินงานป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน นับว่าประสบความสำเร็จ เพราะกองทุนเกลือที่ชาวบ้านจัดตั้งขึ้นเอง ยังมีเกลือเสริมไอโอดีนจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง ร้านขายของชำในหมู่บ้านก็ขายเฉพาะเกลือที่เสริมไอโอดีน อัตราการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้านลดลงจากเดิมจนเกือบจะหมดไปจากหมู่บ้าน คือ เหลือเพียงร้อยละ 2.53 ในปีการศึกษา 2542 ซึ่งไม่เกินเป้าหมายที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ (ไม่เกินร้อยละ 5)

3. การบริโภคเกลือเสริมไอโอดีน

ให้ทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในการป้องกันโรคโดยการบริโภคเกลือเสริมไอโอดีนปรุงอาหารทุกประเภท และขอความร่วมมือเจ้าของร้านชำในหมู่บ้านจำหน่ายเฉพาะเกลือเสริมไอโอดีนที่ผ่านการตรวจสอบโดย อสม. พ่อปิ่นบอกกับผู้วิจัยว่า “ ตะกอนก่อนมีกานทดสอบเกลือ ดีฮ่านขายครวย่อยเอามาขาย ว่ามีสารไอโอดีนแต่ก้อ ตอนหลังมาฮ่านก้า เป็นฮับก้าเกลือเสริมไอโอดีนมาขาย เขาไปติดค้ำพ่อเกลือดีเป็นขาย ก่อเป็นเกลืออย่างเดียวกับดีขายในกองทุน บางเจ้าก้อเป็นเกลือดีสารณสุขรับรองแล้ว ตอนหลังมา อสม. หั้นซองเกลือเหมือนกับดีเคยทดสอบ กลุ่ม อสม. ก่อเลยเลิกกันไปเหี้ย ” (เมื่อก่อนก็มีการทดสอบเกลือที่ร้านขายของชำนำมาจำหน่ายว่ามีสารไอโอดีนผสมจริงหรือไม่ พอมาระยะหลังได้ไปติดตามดูเกลือที่ร้านนำมาจำหน่าย พบว่าเป็นเกลือชนิดเดียวกับจำหน่ายในกองทุน บางร้านก็เป็นเกลือที่หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุขรับรอง ในระยะหลัง อสม.เห็นซองที่บรรจุเกลือเป็นชนิดเดียวกับที่เคยทดสอบ กลุ่ม อสม.จึงเลิกทดสอบเกลือ)

ผลการดำเนินงานกองทุนเกลือเสริมไอโอดีน

ในระยะแรกของการจำหน่ายเกลือของกองทุน มีการจำหน่ายเกลือทั้งปึกและส่งขายให้ร้านขายของชำในหมู่บ้าน และหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อขายได้ระยะหนึ่งเกิดปัญหาในการขายราคาปึก เพราะชาวบ้านมาซื้อเกลือครั้ง 1 - 2 ซอง ทำให้ผู้ลงบัญชีขายเกลือเกิดความยุ่งยาก เนื่องจากราคาเกลือในขณะนั้น ซองละ 50 สตางค์ บางครั้งผู้ขายไม่มีเงินปึกสำหรับทอนให้ลูกค้า หรือลูกค้าที่ซื้อลืมนำเงินมาจ่ายให้กองทุน ทำให้เงินขาดบัญชี (ข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์ นางสุภา กมลพันธ์ ซึ่งเป็นผู้ขายเกลือ) เพื่อเป็นการตัดปัญหากรรมการกองทุนเกลือจึงขอความร่วมมือให้ชาวบ้านซื้อเกลือไปทั้งมัด เพราะราคาเกลือก็ไม่แพงเกินกว่าที่ชาวบ้านจะซื้อได้ ในขณะนั้นเกลือ 1 มัด (25 ซอง) ราคา 9 - 10 บาท ชาวบ้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการซื้อเกลือไปทั้งมัดแล้วนำไปแบ่งให้ญาติ พี่ น้อง หรือเพื่อนบ้าน

เมื่อดำเนินการครบ 2 ปี มีการคิดเงินปันผลกำไรคืนให้แก่สมาชิกกองทุน แต่ชาวบ้านไม่ขอรับเพราะจำนวนเงินน้อย เนื่องจากการจำหน่ายเกลือคิดกำไรเพียงมัดละ 1 บาทเท่านั้น เงินปันผลดังกล่าวยกให้กองทุนนำไปดำเนินการต่อเนื่อง หรือนำไปพัฒนาหมู่บ้านด้านอื่น ๆ ต่อไป

การมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านจอมศรีรีในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน เป็นกิจกรรมหนึ่งขององค์กรชุมชน ที่มีส่วนในการลดอัตราการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนของชุมชนที่นับว่าเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่ง ถ้าหากว่าชุมชนไม่ร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้ว ชุมชนจะได้รับผลกระทบอย่างมากจากการขาดสารไอโอดีน จากการสัมภาษณ์ นางสุดารัตน์ บุญเรือง นางจันทร์เพ็ญ จันทันทะ และนางอนงค์ เก่งกล้า ที่ได้บอกกับผู้วิจัยว่า “การจัดตั้งกองทุนเกลือในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ดี เพราะเป็นการสร้างความสามัคคีในหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความสะดวกสบายในการมาซื้อเกลือเสริมไอโอดีน มาซื้อเวลาไหนก็ได้ ไม่ต้องเสียเวลามาผสม ไม่ต้องเสียเวลาในการทำงานทั้งวันมาช่วยกันผสมเกลือ เกลือที่ซื้อก็ได้มาตรฐานมีคุณภาพ ราคาถูก”

เงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

เงื่อนไขและปัจจัยที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้ได้แก่ ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติและความตระหนัก ความพร้อมของชุมชน การสนับสนุนจากภายนอกชุมชนและผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับในด้านสาธารณสุข ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ความตระหนัก ความรู้ และการปฏิบัติ

การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใด ๆ นั้นจะต้องเน้นที่ความตระหนักก่อนโดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบต่อชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านเกิดความตระหนักแล้วต่อไปจึงให้ความรู้และฝึกทักษะ รวมถึงการหาทรัพยากรเพื่อนำไปสู่การดำเนินการแก้ปัญหา การเน้นความรู้และทักษะก่อนจะไม่ประสบความสำเร็จ ดังกรณีการแก้ปัญหาการขาดสารไอโอดีนในระยะแรก (พ.ศ. 2526 – พ.ศ. 2527) ที่มีการให้ความรู้และปฏิบัติ โดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้ดำเนินการเป็นการสื่อสารทางเดียว ไม่มีการเตรียมความพร้อมในด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งชุมชนมีกลุ่มและองค์กรต่าง ๆ ที่มีศักยภาพและเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนอยู่แล้ว ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้น อาทิ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกลุ่มอื่น ๆ ทำการดำเนินการโดยวิธีนี้ไม่

ประสบผลสำเร็จ ภายในหมู่บ้านยังคงมีภาวะขาดสารไอโอดีนทั้งในผู้ใหญ่ที่เป็นคอพอก ในกลุ่มเยาวชนและนักเรียนชั้นประถมศึกษา ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2528 – พ.ศ. 2529) กลุ่ม อสม.ได้ปรับเปลี่ยนแนวคิดเป็นการสร้างความตระหนักก่อนโดยการปรึกษาหารือ และวิเคราะห์ปัญหาการดำเนินงานแบบเดิม พร้อมกับหาแนวทางใหม่ โดยกลุ่ม อสม.ได้ช่วยกันเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคขาดสารไอโอดีนให้แก่ชาวบ้าน ตามกลุ่มบ้านที่รับผิดชอบ มีการกระจายน้ำเสริมไอโอดีนให้แก่ชาวบ้านทุกหลังคาเรือน ภายในโรงเรียน ครู ได้เป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียนทุกชั้น จัดเวรให้ผู้นำนักเรียนเป็นผู้ผสมสารละลายลงในน้ำดื่มให้นักเรียนทุกคนได้ดื่มทุกวัน โดยมีครูอนามัยเป็นผู้ควบคุมกำกับ จัดให้มีกิจกรรมรณรงค์การป้องกันโรค สำหรับนักเรียนที่ตรวจพบภาวะขาดสารไอโอดีน ครูได้ให้นักเรียนนำสารละลายไอโอดีนไปผสมน้ำดื่มที่บ้านทุกคนและให้นักเรียนแจ้งแก่ผู้ปกครองทราบถึงภาวะขาดสารไอโอดีนของนักเรียน ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้และเกิดความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดกับบุตร หลาน และบุคคลในครอบครัวของตนเอง เมื่อกลุ่ม อสม.นำปัญหาของการขาดสารไอโอดีนเข้าร่วมประชุมชาวบ้าน ชาวบ้านจึงกำหนดวิธีการที่จะร่วมดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกลุ่มได้ตกลงที่จะจัดตั้งกองทุนเกลือเสริมไอโอดีนขึ้นในหมู่บ้าน และได้มีการกระจายความรู้เพิ่มเติมในเรื่องโรคขาดสารไอโอดีน การเติมสารละลายไอโอดีนลงในน้ำดื่ม ในกลุ่มของ อสม. มีการทดสอบเกลือที่ร้านขายของชำนำมาขายให้ชาวบ้านว่ามีส่วนผสมของสารไอโอดีนหรือไม่ ต่อมาในระยะหลังปรากฏว่าเกลือที่ร้านขายของชำนำมาจำหน่ายให้แก่ชาวบ้านเป็นเกลือเสริมไอโอดีนทั้งหมด การเลือกซื้อเกลือของชาวบ้านได้นำมาบริโภคชาวบ้านจะพูดจนติดปากว่าใช้เกลืออนามัย แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ อย่างเหมาะสมเนื่องจาก อสม.ได้สร้างความตระหนักให้แก่ชาวบ้าน โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม การดำเนินการแก้ไขปัญหาก็ประสบผลสำเร็จ เพราะชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าวทุกครั้งตอน ส่งผลให้อัตราการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนในหมู่บ้านลดลง

2. ความพร้อมของชุมชน

ความพร้อมของชุมชน มีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหาการขาดสารไอโอดีน จากการดำเนินการแก้ปัญหาในระยะแรกและระยะที่ 2 จะเห็นว่าระยะแรกไม่มีการเตรียมความพร้อม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นฝ่ายดำเนินการเองเป็นหลัก ชาวบ้านเป็นผู้เข้าร่วมอย่างไม่เต็มใจเพราะไม่ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การดำเนินการจึงไม่ประสบผล ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดไปในแนวทางการมีส่วนร่วม มีการปรึกษาหารือกันและตกลงที่จะดำเนินการ

แก้ปัญหาตามที่ชาวบ้านต้องการ การดำเนินการแบบนี้เท่ากับเป็นการเตรียมความพร้อมของชาวบ้าน เมื่อถึงเวลาดำเนินการจึงประสบผลสำเร็จ

2.1 วัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรมของชุมชนชนบทมีลักษณะเหมือน ๆ กันโดยทั่วไป คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ลักษณะนี้ส่วนหนึ่งมาจากความเป็นเครือญาติของคนในชุมชน ซึ่งจะมีการพึ่งพากันอยู่แล้ว อีกส่วนหนึ่งมาจากผลประโยชน์ร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์หลักก็คือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในหมู่บ้านเพราะความผูกพันที่มีต่อกันมาโดยตลอด สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

โรคขาดสารไอโอดีนเป็นปัญหาหนึ่งของชุมชนซึ่งจะต้องช่วยกัน เมื่อชุมชนมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันอยู่แล้ว จึงทำให้สามารถก่อตั้งกองทุนเกลือเสริมไอโอดีนและช่วยแก้ปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนได้ อีกประการหนึ่งก็คือ การปรุงอาหารของคนในชนบท มักจะใช้เกลือในการปรุงอาหารทุกชนิด ทั้งอาหารคาว อาหารหวานและการแปรรูปการถนอมอาหาร ทำให้สามารถใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการปรุงอาหารทุกอย่าง จึงเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันโรค สามารถลดปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนได้

2.2 การรวมเป็นกลุ่ม/องค์กร

ดังได้กล่าวไว้ในส่วนบริบทชุมชน ชุมชนมีกลุ่ม/ องค์กรที่ยังดำเนินการอยู่หลายกลุ่ม/องค์กร ซึ่งมีผลต่อการตั้งกลุ่มกองทุนเกลือและการจัดการ กิจกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านของหมู่บ้านแห่งนี้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในการพัฒนาหมู่บ้านทุกกิจกรรม ในการจัดตั้งกลุ่มกองทุนเกลือ จะเห็นได้ชัดเจนว่าได้ความคิดและวิธีการจากประสบการณ์เดิม ที่ชาวบ้านเป็นสมาชิกกลุ่ม/องค์กรเดิมอยู่ ประสบการณ์นี้จึงเป็นเงื่อนไขและปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

กลุ่ม/องค์กร ที่มีส่วนสำคัญในการเป็นแกนนำ คือ กลุ่ม อสม. ที่มีส่วนผลักดันให้กลุ่มอื่น ๆ ของหมู่บ้านเกิดความตระหนัก และเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาโรคขาดสารไอโอดีน เพราะได้นำปัญหาไปปรึกษาหารือคณะกรรมการหมู่บ้าน เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านเกิดความตระหนักและเกิดความรู้เพิ่มเติมถึงผลกระทบของโรค จึงให้การสนับสนุนแนวคิดดังกล่าวและผลักดันให้มีการจัดตั้งกองทุนเกลือ กลุ่มแม่บ้านซึ่งมีหน้าที่ในการประกอบอาหารเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำทุกวัน มีส่วนสนับสนุนและปลูก

ฝังความตระหนักให้แก่บุคคลในครอบครัวในการใช้เกลือเสริมไอโอดีนบริโภคในครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง และมีส่วนเผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์การใช้เกลือเสริมไอโอดีนทางอ้อมแก่ผู้พบเห็น เช่น การปรุงรสอาหารจัดเลี้ยงผู้มาร่วมงานตามวัฒนธรรม ประเพณี ของหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้านจะใช้เกลือเสริมไอโอดีนทุกครั้ง ทำให้เป็นตัวอย่างแก่ผู้พบเห็นและ ผู้ร่วมงาน

2.3 การมีผู้นำที่เข้มแข็ง

ผู้นำชุมชนของบ้านจอมคีรี ที่ผ่านมามีทุกคนเป็นนักพัฒนาที่มีความคิดกว้างไกล มองอนาคตของหมู่บ้าน มุ่งพัฒนาชุมชนและคนในหมู่บ้านให้มีศักยภาพ สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน และหมู่บ้านเครือข่าย ปลุกฝังสิ่งที่ดีงาม และจิตสำนึกในการรักและผูกพันถิ่นที่อยู่อาศัย การทำกิจกรรมใด ๆ มุ่งเน้นประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ทำให้คนในชุมชนรักและยอมรับในตัวผู้นำทุกคนที่ผ่านมามีพ่อกำนันเกษม เทพสม อายุเกือบ 80 ปี อดีตกำนันตำบลแม่นะ ได้บอกกับผู้วิจัยว่าในสมัยก่อนบ้านเมืองไม่ค่อยเจริญเหมือนสมัยนี้ ชาวบ้านไม่ค่อยรู้เรื่องการพัฒนาบ้านเมือง ในฐานะผู้นำหมู่บ้านได้พยายามปลุกฝังและจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านตามความ จำเป็น เช่น การจัดตั้งธนาคารข้าวเพื่อช่วยเหลือคนยากจน ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้ได้ดำเนินการมาก่อนที่รัฐบาลจะมีนโยบายในการจัดตั้งธนาคารข้าว และเมื่อธนาคารข้าวไม่มีความจำเป็นชาวบ้านจึงมีมติให้ล้มเลิกไป เนื่องจากทุกหลังคาเรือนมีข้าวบริโภคอย่างพอเพียงตลอดปี

หลังจากที่พ่อสมาน สามสาย ได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านของบ้านจอมคีรีคนต่อมา พ่อสมานได้เล่าว่า ในขณะที่ดำรงตำแหน่งได้กระจ่ายงานให้คณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ ช่วยทำงาน โดยผู้ใหญ่บ้านจะไปร่วมด้วยทุกครั้ง และชาวบ้านที่นี้ให้ความร่วมมือ สนับสนุนการทำงานทุกอย่างเป็นอย่างดี ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาจะถูกคัดเลือกโดยชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านยอมรับและนับถือ เนื่องจากปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีอย่างสม่ำเสมอในการทำงานร่วมกับชาวบ้านจะชี้แจงและใช้มติส่วนใหญ่ของชาวบ้านในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม และให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทุกหลังคาเรือน สำหรับเรื่องการขัดแย้งภายในหมู่บ้านไม่ค่อยมี เพราะส่วนใหญ่เป็นญาติ พี่น้อง หรือเพื่อนบ้านใกล้เคียงที่รักใคร่และมีความผูกพันเสมือนญาติ เนื่องจากการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมาช้านาน ต่อมาหลังจากที่พ่อสมาน สามสาย เป็นผู้ใหญ่บ้านจนถึงอายุ 60 ปี ชาวบ้านได้คัดเลือกให้นายพรหมา เก่งกล้า (มีสถานภาพเป็น ลูกเขยของพ่อสมาน สามสาย) เป็นผู้ใหญ่บ้านคนต่อมา และได้ทำการปกครองหมู่บ้านโดยการกระจ่ายงานให้กรรมการฝ่ายต่าง ๆ รับผิดชอบเหมือนกับที่พ่อสมาน สามสาย ได้เคยทำไว้แล้วแต่ได้เปลี่ยนบทบาทจากการที่ผู้นำคนก่อนไป

ร่วมกิจกรรมทุกขั้นตอนเป็น ผู้ติดตาม ดูแลและควบคุมกำกับการทำงานของผู้ที่รับผิดชอบงาน พ่อหลวงพรหมา บอกว่าถ้าต้องไปทำงานทุกอย่างตามที่ได้วางแผนทางและตามนโยบายของทาง ราชการแล้วทำไม่ได้ เพราะงานพัฒนาต่าง ๆ มีมากจนทำไม่ทัน งานที่จะพัฒนาบางอย่างไม่ได้พัฒนาเฉพาะหมู่บ้านของตนเองแต่ต้องพัฒนาหมู่บ้านใกล้เคียงด้วย ถ้าหากไม่ทำอาจมีผลกระทบมาถึงหมู่บ้านของตนเองด้วย อาทิเช่น ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ แหล่งน้ำและอื่น ๆ และการปกครองหมู่บ้านในสมัยปัจจุบันไม่ได้ทำงานในพื้นที่อย่างเดียวเท่านั้น ต้องติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ อยู่เสมอ หลังจากที่แบ่งงานให้คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ดำเนินงานตามแนวทางที่ชาวบ้านและคณะกรรมการกลุ่มต่าง ๆ มีมติไว้แล้ว ทุกกลุ่มทุกองค์กรของหมู่บ้านจะต้องขึ้นตรงต่อผู้ใหญ่บ้านที่มีหน้าที่ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านดำเนินไปอย่างรวดเร็วและรวดเร็วทุกด้าน ถ้ามีปัญหาหรือข้อติดขัดใด ๆ คณะกรรมการจะนัดประชุมเพื่อหาแนวทาง แก้ไขร่วมกันทันที ด้วยเหตุดังกล่าวทำให้พ่อหลวงพรหมา ได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิก อบต. ให้เป็นประธาน อบต. ของตำบลแม่นะในวาระที่ผ่านมา และปัจจุบันนี้ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนันตำบลแม่นะ แทนกำนันคนเดิมที่ได้รับการเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่

3. การสนับสนุนจากภายนอกชุมชน

การแก้ปัญหาการขาดสารไอโอดีน เป็นความรู้และเทคนิคสมัยใหม่จำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้าไปสนับสนุนส่งเสริม ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากสถานีอนามัยบ้านแม่นะ ที่ได้เข้าไปนิเทศ ติดตามการปฏิบัติงานของกลุ่ม อสม.และติดตามการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาหมู่บ้านในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงสาธารณสุข เช่น กองทุนยา กองทุนเกลือเสริมไอโอดีน กองทุนโภชนาการ การกองทุนสุขภาพ และการเข้าไปเผยแพร่ความรู้ในด้านสาธารณสุข การติดตามผลการดำเนินงานป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้านเพื่อให้การสนับสนุนในส่วนขาด เช่น เกลือที่ขายในกองทุนใกล้จะหมด เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยจะช่วยประสานงานกับกองทุนยาของอำเภอเชียงดาวในการสั่งซื้อเกลือมาจำหน่ายในกองทุน จัดหาสารโปแตสเซียมไอโอเดทให้หมู่บ้าน เพื่อให้ อสม. ทำการผสมแล้วนำไปแจกจ่ายให้ชาวบ้าน กรมประชาสงเคราะห์ได้ให้การสนับสนุนเกลือเสริมไอโอดีนแก่หมู่บ้านในเขตพื้นที่สูง เมื่อปีงบประมาณ 2537 เจ้าหน้าที่งานส่งเสริมการเกษตรและเจ้าหน้าที่เทคนิคการเกษตร ได้ให้การสนับสนุนในด้านความรู้การแปรรูป

อาหาร เช่น การถนอมอาหาร การทำอาหาร การทำขนม ซึ่งจะปรุงรสโดยใช้เกลือเสริม ไอโอดีนเป็นส่วนประกอบ ในส่วนของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชิงดาว ได้เข้าไปติดตาม นิเทศเป็นครั้งคราวร่วมกับงานสาธารณสุขอื่น ๆ ให้การสนับสนุนเกลือแก่งกองทุนตาม โครงการควบคุมและป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนอำเภอเชิงดาวเมื่อปีงบประมาณ 2540 จำนวน 50 มัด คณะกรรมการประสานงานสาธารณสุขอำเภอเชิงดาวได้จัดตั้งทีมมาตรฐาน ระดับอำเภอในการตรวจหาโรคขาดสารไอโอดีนในเด็กนักเรียนประถมศึกษาตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 เป็นต้นไป เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งอำเภอ และให้ยาเม็ดไอโอดีนนักเรียนที่ ตรวจพบภาวะขาดสารไอโอดีน

ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541 เป็นต้นไป กระทรวงสาธารณสุขได้ปรับเปลี่ยน แนวคิดในการดำเนินงานสาธารณสุขมูลฐานแนวใหม่ โดยให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เชียงใหม่ สนับสนุนงบประมาณด้านสาธารณสุขมูลฐานให้หมู่บ้านทุกหมู่บ้าน ประมาณ หมู่บ้านละ 7,500 บาท (เจ็ดพันห้าร้อยบาทถ้วน) ในการจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหา สาธารณสุขของชุมชนโดยชุมชนเอง ทำให้หมู่บ้านได้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์สาเหตุ และหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ตรงตามความต้องการของหมู่บ้าน ในปีงบประมาณ 2541 กลุ่ม อสม.ของหมู่บ้านจอมคีรีได้แบ่งงบประมาณส่วนหนึ่งที่หมู่บ้านได้รับการสนับสนุนมา จัดทำ โครงการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้านและนำเงินส่วนหนึ่งไปซื้อเกลือ เสริมไอโอดีนมาเพิ่มเติมให้กองทุน ในปีงบประมาณ 2542 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขที่อยู่ ในเขตรับผิดชอบของสถานีอนามัยบ้านแม่นะ จำนวน 7 หมู่บ้าน ได้สนับสนุนงบประมาณ งานสาธารณสุขมูลฐานให้แก่หมู่บ้านจอมคีรีในการจัดทำโครงการอบรมแกนนำสุขภาพ ประจำครอบครัวให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 27,000 บาท (สองหมื่นเจ็ดพันบาท) โดยขั้นตอนแรกจะอบรมฟื้นฟูความรู้ ในกลุ่ม อสม. และให้ อสม. เป็นแกนนำในการจัดเสวนากลุ่มแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวในแต่ละหมวด หลังจาก อบรมแกนนำสุขภาพประจำครอบครัวครบทุกหลังคาเรือน ให้หมู่บ้านจอมคีรีเป็นหมู่บ้านนำ ร่องตามโครงการดังกล่าว เป็นครู ก. ในการแนะนำหรือเป็นที่ปรึกษาของหมู่บ้านอื่นในปีต่อ ไป นอกจากนี้หมู่บ้านยังได้รับงบประมาณจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ในการ จัดทำโครงการอาหารปรุงสุกให้แก่คนในชุมชนเพื่อลดอัตราการเกิดโรคพยาธิใบไม้ตับ พยาธิ อื่น ๆ และโรคติดเชื้อในระบบทางเดินอาหารจากการบริโภคอาหารสุก ๆ ดิบ ๆ ซึ่งการปรุง อาหารเพื่อร่วมประกวดตามโครงการดังกล่าว นอกเหนือจากกลุ่มแม่บ้านที่เป็นเป้าหมายของ

โครงการแล้ว ยังได้รับความสนใจจากชาวบ้านและจากกลุ่มแม่บ้านอื่น ๆ ที่เป็นผู้ปรุงอาหาร จัดเลี้ยงสมาชิกในครัวเรือนเป็นอย่างดี นอกจากนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์เพิ่มเติม อาจารย์สุรัชย์ อาษุมั่น อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านจอมคีรีและคณะอาจารย์ของโรงเรียน ได้นำนักเรียนทุกชั้นของโรงเรียนมาชมนิทรรศการและกิจกรรมอื่นๆ ของโครงการในครั้งนี้ด้วย จากการสังเกตของผู้วิจัยในขณะที่กลุ่มแม่บ้านปรุงอาหาร กลุ่มแม่บ้านจะใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการปรุงรสอาหารร่วมกับสิ่งชูรสอื่น ๆ ทุกกลุ่ม แม่บ้านคนหนึ่งได้บอกกับผู้วิจัยซึ่งเป็นคณะกรรมการคนหนึ่งในการตัดสินใจการประกวดครั้งนี้ว่า “หมอ ๆ หมูเขาใช้เกลืออนามัยควยนา ต้องหือจะแนนนั๊ก ๆ” (หมอ ๆ พวกเราใช้เกลืออนามัยควย ต้องให้กะแนนมาก ๆ) ชาวบ้านส่วนใหญ่จะเรียกเกลือเสริมไอโอดีนว่า เกลืออนามัย และเรียกเจ้าหน้าที่สาธารณสุขว่าหมอทุกคน

สำหรับในปีงบประมาณ 2543 นี้ ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเขต 10 และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการทำไข่สดเสริมไอโอดีนให้แก่หมู่บ้านที่มีอัตราการเกิดโรคขาดสารไอโอดีนสูง ซึ่งหมู่บ้านจอมคีรีเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ในโครงการนี้ และได้รับการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำไข่สดเสริมไอโอดีนจากสภากาชาดไทย หลังจากที่ได้รับการจัดสรรอุปกรณ์ดังกล่าว กระทรวงมหาดไทยโดยกรมพัฒนาชุมชนได้ให้การสนับสนุนในด้านการหาตลาดให้แก่หมู่บ้านและส่งเสริมสนับสนุนให้ศูนย์พัฒนาการเด็กเล็กทุกแห่งของอำเภอเชียงดาว ได้ใช้ไข่สดเสริมไอโอดีนประกอบอาหารกลางวันให้แก่เด็กทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ธนาคารออมสิน สาขาอำเภอเชียงดาว ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อเป็นเงินกองทุนหมุนเวียนในการทำไข่สดเสริมไอโอดีนให้แก่กลุ่มแม่บ้านจำนวน 5,000 บาท (ห้าพันบาทถ้วน) เพื่อเป็นอาชีพเสริมของกลุ่มแม่บ้าน ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้และหมู่บ้านใกล้เคียงได้รับประทานอาหารประเภทไข่ที่มีส่วนผสมของสารไอโอดีนเนื่องจากกลุ่มแม่บ้านได้นำไข่สดเสริมไอโอดีนไปจำหน่ายตามท้องตลาดของอำเภอเชียงดาว สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาภายในหมู่บ้าน ผู้บริหารและครูของโรงเรียนได้จัดให้มีการเรียนการสอนในเรื่องของความรู้เกี่ยวกับโรคขาดสารไอโอดีนให้แก่ นักเรียนทุกชั้น ในส่วนของการสอนด้านทักษะ ครูอนามัยโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบให้นักเรียนจัดเวรผสมสารละลายไอโอดีนเข้มข้นลงในน้ำดื่มให้ นักเรียนและบุคลากรในโรงเรียนได้ดื่มทุกวัน ทำให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ในการผสมสารละลายไอโอดีนในน้ำดื่มและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักให้แก่ นักเรียนอย่างต่อเนื่อง

จากการที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ทำให้หมู่บ้านได้รับรางวัลต่าง ๆ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอยู่เสมอ ๆ และมีประชาชนและเจ้าหน้าที่จากหมู่บ้านอื่นมาศึกษาดูงานมากมาย พ่อปิ่นและคณะกรรมการกองทุนเกลือบอกกับผู้วิจัยว่า ในช่วงที่นำเกลือมาจำหน่ายในกองทุนใหม่ ๆ มีผู้ขอดูงานการพัฒนาหมู่บ้าน เมื่อเห็นว่าหมู่บ้านมีการจำหน่ายเกลือเสริมไอโอดีน ได้บริจาคเกลือให้กองทุน จำนวน 16 มัด และนำแนวคิดจากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันไปพัฒนาหมู่บ้านของตนเองต่อไป ปัจจุบันเจ้าพนักงานการเกษตรประจำตำบล และเจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรได้เข้ามาให้การสนับสนุน ส่งเสริมและให้คำปรึกษาในด้านการเกษตรซึ่งเป็นวิถีการผลิตของชุมชนตลอดจนให้การสนับสนุนในการดำเนินกิจการของกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรทำไร่ไถนา จากอดีตที่หมู่บ้านเคยประสบปัญหาผลผลิตไม่ได้คุณภาพ เนื่องจากเมล็ดพันธุ์พืชขาดคุณภาพ ผลผลิตได้ไม่มากเท่าที่ควร หรือปัญหาการระบาดของโรคพืช ตลอดจนต้นพืชถูกแมลงทำลายเสียหาย เจ้าพนักงานการเกษตรได้ให้คำแนะนำ และให้การสนับสนุนเมล็ดพันธุ์พืช หรือต้นกล้า ตลอดจนปุ๋ย ยาฆ่าแมลงต่างๆ และในขณะเดียวกันเมื่อมีการปรับปรุงเมล็ดพันธุ์พืช วิธีการปลูกให้ถูกต้องตามหลักวิชาการ ทำให้ชุมชนได้ผลผลิตมากขึ้น เจ้าหน้าที่เคหกิจเกษตรก็ได้ให้คำแนะนำและอบรมเพิ่มความรู้แก่กลุ่มแม่บ้านในการแปรรูปและถนอมอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้ การทำขนมและอื่น ๆ ทำให้กลุ่มแม่บ้านได้รับความรู้ สามารถหาอาชีพเสริมที่เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัว ตลอดจนนำความรู้ต่างๆ เหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัวและชุมชน ซึ่งกลุ่มแม่บ้านได้มีโอกาสแสดงความสามารถได้เป็นอย่างดีในโอกาสที่หมู่บ้านมีกิจกรรมต่าง ๆ จนเป็นที่ประจักษ์สายตาของแขกที่มาเยือนหมู่บ้านอยู่เสมอ ๆ ถึงแม้ว่าการเผยแพร่ความรู้หรือการสนับสนุนที่หน่วยงานอื่น ๆ นำมาให้แก่หมู่บ้านไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน แต่ประสบการณ์และความรู้ต่าง ๆ ที่คนในชุมชนได้รับเพิ่มเติม จะเป็นสิ่งที่ชาวบ้านนำมาหลอมรวมกันเป็นแนวคิดในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่หมู่บ้านได้รับ

4. ผลประโยชน์ที่ประชาชนได้รับ

การดำเนินการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์โดยตรง คือ ภาวะขาดสารไอโอดีนของประชาชนในหมู่บ้านได้ลดลงจากเดิม ในปีการศึกษา 2539 จากการตรวจหาภาวะขาดสารไอโอดีนของทีมตรวจมาตรฐานอำเภอเชียงดาว พบว่าโรงเรียนบ้านจอมคีรีมีภาวะขาดสารไอโอดีนสูงถึง ร้อยละ 29.35 หลังจากที่ได้ดำเนินการจนถึงปี 2542

ได้มีการสำรวจพบว่าภาวะขาดสารไอโอดีนลดลง เหลือเพียงร้อยละ 2.53 (2 คน) โดยทีมมาตรฐานที่ตรวจนักเรียนดังกล่าว เป็นทีมงานชุดเดิมที่ต้องตรวจนักเรียนทั้งอำเภอ และคาดว่าสิ้นปีการศึกษา 2543 ภาวะขาดสารไอโอดีนคงจะหมดไปจากหมู่บ้าน นอกจากนั้นชาวบ้านจะเกิดความตระหนักในเรื่องการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนอย่างต่อเนื่อง มีการใช้เกลือเสริมไอโอดีนตลอดไป และเป็นแกนนำในการขยายผลไปยังหมู่บ้านใกล้เคียงและตำบลอื่น ๆ ที่มีปัญหาเช่นเดียวกันเหมือนกับการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรทำไร่ที่ขยายเครือข่ายได้ครอบคลุมทั้งตำบล ผลประโยชน์ในทางธุรกิจ ถึงแม้กองทุนจะไม่ได้กำไรมากมายเหมือนการขยายผลผลิตทางการเกษตร ปุ๋ยและเคมีภัณฑ์ของกลุ่มเกษตรกร แต่ชาวบ้านสามารถลดค่าใช้จ่ายในการซื้อเกลือ เพราะสามารถซื้อเกลือได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาด ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อเกลือที่ตลาด เป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในหมู่บ้าน ก่อให้เกิดความสมัครสมานสามัคคีในหมู่คณะ

เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน แบ่งได้เป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ ความตระหนัก ความรู้ของชุมชนที่ส่งผลให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ความพร้อมของชุมชน ผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ และปัจจัยภายนอก ได้แก่ การสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรเอกชน

ตอนที่ 3 กลไกและวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน

กลไกและวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาโรคขาดสารไอโอดีนของชุมชน ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ได้แก่ องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน ผู้รู้และหน่วยงานของรัฐ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการแบบมีส่วนร่วม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. องค์กรชุมชน

1.1 กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

นอกเหนือจากงานสาธารณสุขมูลฐาน อื่น ๆ แล้วกลุ่ม อสม. ได้เป็นแกนนำในการแก้ไขปัญหาเรื่อง โรคขาดสารไอโอดีนในกลุ่มบ้านที่ตนเองรับผิดชอบ โดยเน้นการประชุม ปรึกษาหารือก่อนการดำเนินการแก้ปัญหา ให้ชาวบ้านเห็นความจำเป็นในการใช้น้ำเสริมไอโอดีนและใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการปรุงอาหาร ภายในครัวเรือน อสม. มีหน้าที่ผสมสารละลายไอโอดีนเข้มข้น เพื่อเตรียมให้บริการแก่ชาวบ้านที่มาขอเพิ่มเติม ในกรณีที่สารละลายไอโอดีนที่ได้รับไปหมดลง มีหน้าที่สอดส่องดูแลร้านค้าที่นำเกลือมาจำหน่าย ถ้าเป็นเกลือที่ไม่ได้รับการรับรองจากกระทรวงสาธารณสุข กลุ่ม อสม. จะนำเกลือชนิดนั้นมาทดสอบ

คว่ำมีสารไอโอดีนผสมหรือไม่ ถ้าไม่มี อสม. จะทำหน้าที่ให้คำแนะนำและขอความร่วมมือเจ้าของร้านขายของชำ ในการจดจำหน่วยเกลือชนิดนั้น ๆ ซึ่งเจ้าของร้านในหมู่บ้านจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี จากการสัมภาษณ์ นางกาญจนา การะหงษ์ เจ้าของร้านขายของชำ แห่งหนึ่งในหมู่บ้าน ในเรื่องของการเลือกซื้อเกลือที่จะนำมาจำหน่ายให้ชาวบ้าน นางกาญจนา กล่าวว่า เมื่อก่อนไม่เคยสนใจที่จะดูว่าเกลือที่นำมาขายมีส่วนผสมของสารไอโอดีนหรือไม่ แต่หลังจากที่มีการเผยแพร่ความรู้ มีการณรงค์ของหมู่บ้านและมีการทดสอบเกลือโดยกลุ่ม อสม.แล้ว เวลาเลือกซื้อเกลือจะซื้อเฉพาะที่มีตรากระทรวงสาธารณสุข หรือซื้อจากบริษัทที่ ดำเนินงานสาธารณสุขจังหวัดรับรองว่ามีการผสมสารไอโอดีนเท่านั้น บางทีก็ไปซื้อจากกองทุนมาจำหน่ายแล้วแต่จะสะดวก ในปัจจุบันนี้ร้านค้าในหมู่บ้านจะจำหน่ายเฉพาะเกลือที่ผสม สารไอโอดีนเท่านั้น

1.2 คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้านมีบทบาทในการให้การสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมทุกขั้นตอน ในเรื่องการสนับสนุนให้ชาวบ้านร่วมกันรณรงค์ ป้องกันโรคในกิจกรรมต่าง ๆ การแนะนำและให้ข้อมูลข่าวสารสถานการณ์ของโรคที่ได้รับทราบจากแหล่งต่าง ๆ การดูแลและสนับสนุนการดำเนินกิจการของกองทุนเกลือ การปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างแก่ชาวบ้าน จากการสัมภาษณ์ นายสุญย์ดา ลายคำ สถานภาพเป็นกรรมการหมู่บ้านคนหนึ่งได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่ากรรมการหมู่บ้านจะมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของกองทุน ควบคุมการบริหารกองทุน ดูแลการให้บริการชาวบ้านในศูนย์สาธารณสุขมูลฐานของชุมชน ดูแลและสอดคล้องรณรงค์ที่เข้ามาขายเกลือภายในหมู่บ้าน และเป็นผู้จัดหาทุนมาสนับสนุน กิจกรรมการรณรงค์ป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของหมู่บ้าน ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของกรรมการหมู่บ้านคนอื่น ๆ ในการปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ชาวบ้าน ผู้วิจัยได้สัมผัสตัวอย่างร้านขายของชำในหมู่บ้านที่กรรมการหมู่บ้านเป็นเจ้าของ พบว่าภายในร้านจำหน่ายเฉพาะเกลือเสริมไอโอดีนเท่านั้น ถึงแม้เกลือที่นำมาจำหน่ายบางชนิดจะไม่ใช่เกลือที่รับซื้อมาจากกองทุนเกลือของหมู่บ้านแต่ก็เป็นเกลือที่ผสมสารไอโอดีนในปริมาณที่กำหนดที่หน่วยงานสาธารณสุขรับรอง

1.3 กลุ่มอาสาสมัครไอโอดีน มีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เรื่องโรคขาดสารไอโอดีน แนะนำส่งเสริมให้ประชาชนดื่มน้ำเสริมสารละลายไอโอดีน การใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการปรุงอาหารในครัวเรือนทุกวัน กลุ่มอาสาสมัครไอโอดีนจะทำงานร่วมกับ กลุ่ม อสม. ในการรณรงค์ป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ในกลุ่มบ้านที่ตนเองรับผิดชอบ

1.4 กลุ่มแม่บ้านของบ้านจอมคีรี มีบทบาทในการเป็นตัวอย่างให้แม่บ้านได้ใช้เกลือเสริมไอโอดีนในการปรุงอาหาร เพราะในการประกอบอาหารเพื่อจัดเลี้ยงบุคคลในครอบครัว ในโรงเรียน ในศูนย์พัฒนาการเด็กเล็ก ในงานประเพณี หรืองานต่าง ๆ ของหมู่บ้าน เช่น การประกวดการปรุงอาหาร การทำอาหารเสริม การถนอมอาหาร กลุ่มแม่บ้านจะใช้เกลือเสริมไอโอดีนทุกครั้ง ซึ่งถือเป็นตัวอย่างที่ดีในการเป็นสื่อบุคคลของชุมชน

2. ผู้นำชุมชน

2.1 ผู้นำอย่างเป็นทางการ

- นายพรหมา เก่งกล้า เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการที่มีบทบาทมากที่สุด นายพรหมา เก่งกล้า เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 13 ของหมู่บ้านจอมคีรี ปัจจุบันได้รับการเลือกตั้งให้เป็นกำนันตำบลแม่นะ ผู้ใหญ่บ้านพรหมา เป็นนักพัฒนาที่สามารถประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีโครงการในชุมชนเป็นอย่างดีทำให้หมู่บ้านได้รับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในส่วนของการดำเนินกิจกรรมการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีน ผู้ใหญ่บ้านให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเพราะเห็นว่าสุขภาพของคนในชุมชนเป็นเรื่องสำคัญ ได้มอบหมายให้กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขเป็นผู้ดำเนินการ โดยมีพ่อปิ่น เก่งกล้า ประธานกลุ่ม อสม.ของหมู่บ้านและเป็นประธาน กลุ่ม อสม.ของตำบลแม่นะ มีสถานภาพเป็นพ่อของผู้ใหญ่บ้านเป็นแกนนำของกลุ่ม อสม. จากการสนับสนุนของผู้ใหญ่บ้านทำให้ชุมชนสามารถป้องกันการขาดสารไอโอดีนได้ และประการสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน เพราะมีความศรัทธาในตัวผู้ใหญ่บ้าน (กำนัน) เนื่องจากเป็นผู้ที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความยุติธรรม เป็นผู้ที่มิวิสัยทัศน์ ทำให้ชาวบ้านให้ความเชื่อถือยอมรับและเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านเป็นอย่างดี

- นายปิ่น เก่งกล้า ประธานกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันมีอายุได้ 69 ปี พ่อปิ่นเป็นแกนนำที่สำคัญในการทำงานด้านสาธารณสุขมูลฐานของหมู่บ้านตลอดจนเป็นแกนนำในด้านอื่น เช่น เป็นหัวหน้ากลุ่มเหมืองฝาย เป็นแกนนำกลุ่มเกษตรกรทำไร่ และได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นระดับจังหวัด สาขาอาชีพทำไร่ เมื่อ พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2537 เป็นผู้นำกลุ่มดีเด่น ของสำนักปฏิรูปที่ดิน พ.ศ. 2538 เป็นพ่อดีเด่นของอำเภอเชียงดาว พ.ศ. 2541 เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขดีเด่นของจังหวัดเชียงใหม่และรางวัลรองชนะเลิศ อสม. ดีเด่น ของเขต 10 เมื่อ พ.ศ. 2542 เป็นผู้นำชุมชนดีเด่นของจังหวัด

เจียงใหม่ และได้รับโล่เกียรติยศ จาก ฯพณฯ ท่าน พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นอกจากนี้ยังได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมาย การที่พ่อปิ่น ได้รับรางวัลต่าง ๆ มากมายเหล่านี้ เนื่องจากเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานด้วยความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมงานที่ได้ทำถือเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้อื่นและช่วยเหลือเพื่อนบ้านอยู่เสมอ ๆ เป็นผู้ที่ถ่ายทอดประสบการณ์และเป็นแกนนำคนสำคัญของหมู่บ้านในการพัฒนางานด้านต่าง ๆ อยู่เสมอ ด้วยเหตุดังกล่าว เมื่อพ่อปิ่น เสนอความเห็นร่วมกับกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขในเรื่อง การป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในหมู่บ้านและให้ความรู้ในเรื่องโรคดังกล่าวชาวบ้านจึงให้ความสำคัญและมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

- นางสาวชล เก่งกล้า ประธานกลุ่มแม่บ้าน บ้านจอมคีรี สถานภาพเป็นภรรยาของผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำกลุ่มสตรีของหมู่บ้านที่ให้ความร่วมมือและเป็นผู้ที่เสียสละเช่นเดียวกับตัวผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำกลุ่มสตรีที่มีส่วนร่วมในการนำกลุ่มสตรีของหมู่บ้านมาช่วยกันพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับกลุ่มพ่อบ้าน เป็นผู้นำกลุ่มสตรีในการเข้ารับการฝึกอบรมเพิ่มเติมความรู้ในด้านอาชีพเสริมจากเจ้าหน้าที่เคหะกิจการเกษตร เจ้าหน้าที่จากสำนักงานพัฒนาชุมชนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ของส่วนรวมทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้าน ทำให้กลุ่มแม่บ้านมีการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้รับ ส่งผลให้กลุ่มแม่บ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้านทุกกิจกรรม

2.2 ผู้นำตามธรรมชาติ

- พ่อเกษม เทพสม อดีตเคยเป็นกำนันตำบลแม่ณะได้เป็นผู้ให้คำปรึกษาให้การสนับสนุนคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นอย่างดีในการปฏิบัติงานต่างๆ ของหมู่บ้านเมื่อมีการประชุมชี้แจงการดำเนินงานต่าง ๆ พ่อเกษม จะมาร่วมประชุมและให้คำปรึกษาทุกครั้งและเป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งกองทุนยาของหมู่บ้านในครั้งแรก และมีผลให้มีการก่อตั้งกองทุนเกลือเสริมไอโอดีนตามมาในภายหลัง จากการสัมภาษณ์อดีตพ่อกำนันเกษม ที่ได้ให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัยว่า ได้เป็นผู้ที่วางรากฐานในการพัฒนาหมู่บ้านแห่งนี้ไว้ เพื่อช่วยเหลือชาวบ้านที่ยากจน เพื่อให้ชาวบ้านมีความรักใคร่สามัคคีกัน กิจกรรมที่ริเริ่มทำกันในสมัยที่พ่อเกษมเป็นกำนัน อาทิ การรวมกลุ่มกันก่อตั้งธนาคารข้าวได้อย่างเป็นรูปธรรม ก่อนที่ทางการจะเข้าไปจัดตั้งอย่างเป็นทางการในภายหลัง เป็นผู้ริเริ่มในการก่อตั้งกลุ่มเกษตรกรบ้านจอมคีรี ในภายหลังได้ขยายเครือข่ายไปยังหมู่บ้านอื่น และได้จดทะเบียนอย่างเป็นทางการใช้ชื่อกลุ่มว่า กลุ่มเกษตรกรทำไร่แม่ณะ

- พ่อสมาน สามสาย อดีตผู้ใหญ่บ้านคนต่อมาของบ้านจอมคีรี ซึ่งเป็นนักพัฒนาหมู่บ้าน ได้วางแนวทางในการปฏิบัติงาน การกระจายงาน การสอนงานให้แก่คนรุ่นลูกรุ่นหลาน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้อาวุโสรุ่นก่อน ๆ จะเป็นผู้ให้คำปรึกษาให้การสนับสนุนงานดำเนินงานเป็นอย่างดี เป็นผู้นำให้ชาวบ้านปฏิบัติตามข้อตกลง และอีกประการหนึ่ง ตระกูลสามสายเป็นตระกูลใหญ่ของหมู่บ้าน เมื่อผู้อาวุโสเห็นด้วยและให้การสนับสนุน ถูกหลานที่เคยให้ความเคารพนับถือและเคยเห็นผลงานมาแล้วจึงให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี นอกจากนี้พ่อสมาน สามสายยังเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้าน ในการบริหารกองทุน การพัฒนากองทุน

ในการจัดตั้งกองทุนเกลือไอโอดีน พ่อสมาน สามสายเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้การสนับสนุนเป็นอย่างดีเพราะดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านในขณะนั้น เป็นผู้ที่ยกย่องให้คำปรึกษาแก่กลุ่ม อสม. คณะกรรมการหมู่บ้านและกรรมการกองทุนเป็นอย่างดี

3. ผู้รู้

- นางอนงค์ กองเมือง ผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของหมู่บ้าน และนางจันทร์ แสงหา ผู้ประกอบอาหารเลี้ยงเด็กในศูนย์ฯ เป็นผู้หนึ่งที่มีส่วนในการถ่ายทอดความรู้แก่เด็กเล็ก และมีส่วนร่วมในการปรุงอาหารโดยใช้เกลือเสริมไอโอดีนเป็นประจำ เพื่อเป็นการป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนในเด็ก ได้กล่าวว่าในการปรุงอาหารให้แก่เด็กจะใช้เกลือทุกวันและพยายามแนะนำให้เด็กได้รับประทานอาหารที่มีประโยชน์อย่างอื่น นอกเหนือจากนมสดที่ทางศูนย์พัฒนาการเด็กได้แจกให้แก่เด็กเป็นประจำทุกวัน

4. หน่วยงานของรัฐ

หน่วยงานของรัฐที่ให้การสนับสนุนในการดำเนินงานป้องกันโรคขาดสารไอโอดีนของชุมชน คือ สถานีอนามัยตำบลแม่ระได้ให้การสนับสนุนในด้านข้อมูลข่าวสารความรู้แก่ชุมชนและติดตาม นิเทศงาน ตลอดจนขอสนับสนุนสารโปแตสเซียมไอโอเดท และขวดบรรจุสารละลาย เพื่อสนับสนุนแก่หมู่บ้านอย่างสม่ำเสมอ สำหรับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอเชียงดาวได้จัดสรรเกลือผสมสารไอโอดีนจำนวนหนึ่ง เพื่อสมทบกองทุนเกลือเค็มที่มีอยู่แล้ว เนื่องจากเป็นพื้นที่เสี่ยงมีอัตราการเกิดโรคสูง และเป็นผู้สนับสนุนสาร โปแตสเซียมไอโอเดท ให้แก่หมู่บ้านตามความต้องการ ต่อมาในระยะหลังกองโภชนาการได้จัดทำสารละลายไอโอดีนชนิดเข้มข้นแบบสำเร็จรูปมาให้ ทำให้กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขมีความ

สะดวกยิ่งขึ้นในการกระจายให้แต่ละหลังคาเรือนนำไปผสมในน้ำดื่ม นอกจากนี้ยังได้จัดทำมาตรฐานในการตรวจเฝ้าระวังภาวะขาดสารไอโอดีนในเด็กนักเรียนทุกโรงเรียน เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งอำเภอ ภายในโรงเรียนของหมู่บ้าน นโยบายของผู้บริหารโรงเรียน และครูอนามัยของโรงเรียนเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ในเรื่องโรคขาดสารไอโอดีนแก่นักเรียน ส่งเสริมให้นักเรียนซื้อเกลือเสริมไอโอดีนจากกองทุนไปบริโภคที่บ้าน เป็นผู้ที่คอยดูแลให้นักเรียนและผู้ประกอบอาหารเลี้ยงกลางวันของโรงเรียน ปรุงรสอาหารด้วยเกลือเสริมไอโอดีน คอยดูแลผู้นำนักเรียนในการผสมสารละลายไอโอดีนเข้มข้นลงในน้ำดื่มให้นักเรียนและบุคคลากรในโรงเรียนดื่มเป็นประจำทุกวัน

จากกลไกและวิธีการดำเนินงานของหมู่บ้านจอมคีรีชี้ให้เห็นว่าผลสำเร็จของกิจกรรมในการป้องกันโรค เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายช่วยกัน นับตั้งแต่ทุกหลังคาเรือนมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพที่เหมาะสม ผู้รู้ กลุ่ม/องค์กรภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การส่งเสริมกิจกรรมสร้างความตระหนัก เผยแพร่ความรู้ และผู้นำชุมชนมีหน้าที่กำหนดกิจกรรมตามมติของชาวบ้าน ควบคุม กำกับ ดูแลการบริหารจัดการตามบทบาทหน้าที่และจิตสำนึกของความเป็นผู้นำหมู่บ้าน ในส่วนของหน่วยงานภาครัฐการที่มีหน้าที่โดยตรงและหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับหมู่บ้าน ต้องเป็นฝ่ายให้การสนับสนุนในด้านความรู้และอื่น ๆ ตามบทบาทหน้าที่และจิตสำนึกของข้าราชการที่พึงมีต่อประชาชนทุกคน